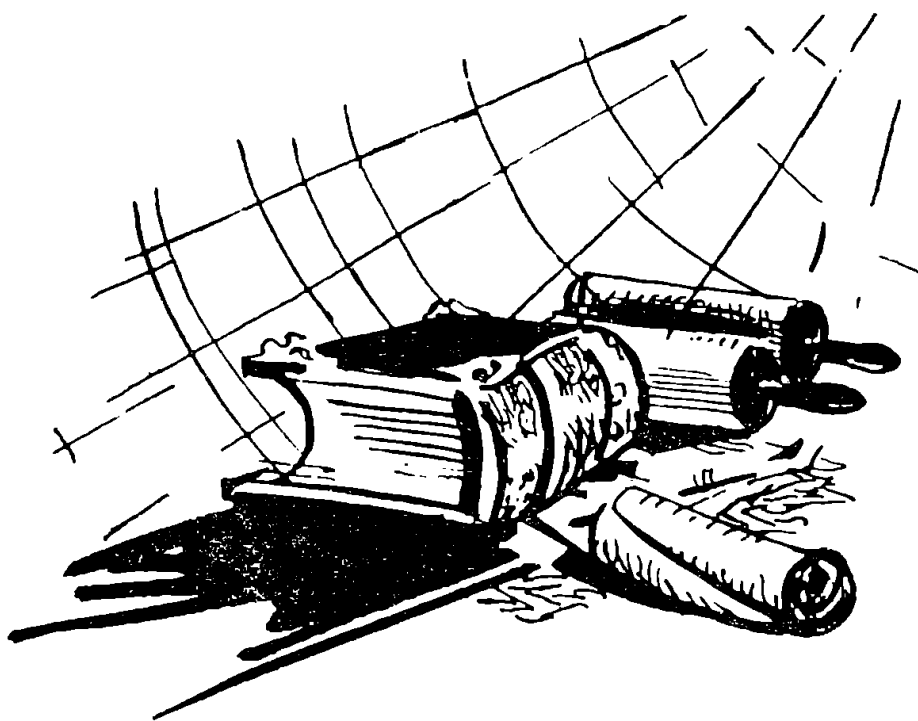

ІУДАЇЗМ
без прикрас

Л. К. Кичко

ІУДАЇЗМ без прикрас

ВИДАВНИЦТВО АКАДЕМІЇ НАУК УРСР

Київ—1963

Автор книги розкриває перед читачем справжню суть іудейської релігії (іудаїзму) — однієї з стародавніх релігій світу, яка увібрала в себе і сконденсувала все найбільш реакційне і антилюдяне, що містять писання сучасних релігій.

У книзі наведено багато прикладів, як чесні євреї рішуче поривають з Торою і Талмудом, бо зрозуміли, що це засіб підступного ошуканства віруючих.

Книга розрахована на широке коло читачів.

Кичко Трофим Корнеєвич
ИУДАИЗМ БЕЗ ПРИКРАС
(На українском языке)

Редактор *В. С. Чумаченко*
Художній редактор *В. М. Тепляков*
Оформлення художника *М. О. Савченко*
Коректор *І. Д. Алексєєва*
Технічний редактор *Н. С. Криловська*

БФ 05252. Зам. № 568. Вид. № 68. Тираж 12000. Формат паперу 84×108¹/₃₂. Друк. фіз. аркушів 6,0. Умови. друк. аркушів 9,84. Обліково-видавн. аркушів 10,53. Підписано до друку 12.X. 1963 р.
Ціна 24 коп.

Друкарня Видавництва АН УРСР, Львів, Стефаника, 11.

ПЕРЕДМОВА

Ідучи семимильними кроками вперед до осяйних вершин комунізму, ми не можемо миритися з пережитками минулого, які ще залишились у свідомості деяких людей. Нова Програма КПРС, ставлячи завдання комуністичного виховання радянського народу, зокрема, підкреслює необхідність «систематично вести науково-атеїстичну пропаганду, терпеливо роз'яснювати безпідставність релігійних вірувань, що виникли в минулому на ґрунті пригнобленості людей стихійними силами природи і соціальним гнітом, через незнання істинних причин природних і суспільних явищ».

Серед інших релігій, які затьмарюють свідомість трудящих, не останнє місце займає іудаїзм. Як відомо з історії, він завжди служив інтересам заможних класів, використовувався ними з метою відвернення уваги єврейської бідноти від боротьби проти соціальної несправедливості. Та особливо реакційного забарвлення набув іудаїзм в останній час, після утворення держави Ізраїль, де він оголошений офіційною релігією.

Обдурені заманливими обіцянками буржуазних агітаторів, сюди з'їхались люди з сімдесяти чотирьох країн. Хоч усі вони за походженням євреї, між ними немає нічого спільного, крім іудаїстських вірувань: говорять вони мовами тих народів, серед яких здавна жили і з чиею культурою зріднилися, мають відмінні звички та уподобання. Тим-то ізраїльський уряд, більше ніж будь-який інший, всіляко сприяє розквітові релігійного мракобісся, сподіваючись, що воно допоможе згуртувати окремі розрізнені групи іммігрантів у «єдину» націю. На цій платформі іудаїзм не тільки тісно змикається з сіонізмом, але є, так би мовити, козирною картою у нечистій грі ізраїльських буржуазних політиканів, які прагнуть затягти у свої тенета якнайбільше довірливих простаків: адже новій капіталістичній державі потрібна дешева робоча сила, потрібні солдати для здійснення агресивних військових планів.

Сіонізм — єврейський буржуазно-націоналістичний рух, що виник наприкінці минулого століття, — і сьогодні продовжує відігравати в житті єврейського народу свою зловісну реакційну роль. Вперше основні ідейні засади сіонізму сформулював його лідер, колишній фейлетоніст віденської газети Теодор Герцль, відомий своїм прислужництвом перед реакційними урядами різних держав — від кайзера Вільгельма II до царських міністрів Плеве

і Вітте та турецького султана Абд-ель-Хаміда II. Свої зусилля Герцль спрямував на відвернення єврейського народу від класової боротьби, на розпалювання націоналістичних настроїв і ворожнечі між трудящими євреями та пролетаріями інших національностей.

Сіоністи твердять, що між євреями нібито не може бути ніяких класових протиріч, бо всі вони, мовляв, рівні між собою і перед богом, всі вони брати. Закликаючи євреїв з різних країн «повернутися на землю обітовану», ізраїльський уряд обіцяє їм тут райські умови життя, і зокрема безумовну рівність перед законом незалежно від соціального стану.

Насправді ж єврейська біднота не тільки зазнає в Ізраїлі найжорстокішої експлуатації з боку «своєї» буржуазії, а й, відповідно до поширеної тут модифікованої расової «теорії», поділяється на «істинних євреїв», тобто таких, які народилися в Палестині або живуть тут кілька десятків років, «справжніх євреїв іспанського типу», «неповноцінних східноєвропейських євреїв» і так званих «чорних євреїв» — вихідців з азіатських та африканських країн.

Гнівню затаврувавши антисемітів усіх мастей і відзначивши «пробудження геройської самосвідомості серед єврейського пролетаріату», великий Ленін водночас рішуче засудив сіоністські та бундівські намагання відокремити єврейських трудящих від загального робітничого руху, обдурити їх націоналістичними лозунгами.

Саме життя ствердило справедливість мудрих ленінських передбачень.

З матеріалів сенсаційного судового процесу над гітлерівським обер-бандитом Адольфом Ейхманом світові стало відомо, що ряд сіоністських лідерів, які, до речі, ревно поширювали іудаїзм, мали безпосередній зв'язок з гестапо. Не випадково двом з них — Ріхарду Льовенхерцу і Реше Кастнеру — Ейхман говорив у дні війни: «Якби я був не німцем, а євреєм, я б тоді був найзапеклішим сіоністом, якого тільки можна собі уявити...».

Чи можна виразніше сказати про спорідненість будь-яких буржуазно-націоналістичних течій з фашизмом?!

В тому, що францісканські монахи врятували життя одному з керівників гітлерівської партії Мартіну Борману, а їхні буддійські колеги у жовтогарячих сутанах убили прогресивного державного діяча Цейлону Соломона Бандаранаїке, є своя глибока закономірність, як і в тому, що славному радянському письменникові-ксмуністу Ярославу Галану нанесла смертельного удару топірцем та ж сама рука, що виписувала катюзі Ейхману рятівний фальшивий паспорт на ім'я Рікардо Клементя!

Клерикали всього світу, незважаючи на те, що їхні релігії своїми догматами суперечать одна одній, як правило, знаходять спільну мову. Це мова ненависті до людського прогресу, до всього світлого й передового. На цьому ґрунті об'єднуються ксьондз і муфтії, рабин і священник.

Книга Т. К. Кичка «Іудаїзм без прикрас» — чи не перший на Україні ґрунтовний атеїстичний твір, який послідовно й переконливо викриває реакційну суть сучасної іудаїстської ідеології. Т. К. Кичко відомий нашій громадськості не тільки як один з висококваліфікованих пропагандистів-атеїстів, а й як автор ряду праць з питань іудаїзму. Дві його книжки «Іудейська релігія, її походжен-

ня і суть» (1957 р.) та «Про іудейську релігію» (1959 р.) видані Товариством для поширення політичних та наукових знань Української РСР, добре відомі не тільки в нашій країні, а й за її межами, зокрема в Ізраїлі.

В книзі «Іудаїзм без прикрас» автор, на підставі глибокого аналізу численних фактів і матеріалів, вказує на реакційність іудаїстського богослов'я, його ворожість соціалістичним перетворенням в нашій країні. Книга розповідає про жалюгідні спроби іудейських теологів «примирити» релігію з наукою, використати для утвердження релігійних догматів найвищі досягнення людського розуму. Автор робить переконливі висновки про елементарну неспроможність подібних намагань.

Ще 1909 р. в статті «Про ставлення робітничої партії до релігії», опублікованій в газеті «Пролетарий», № 45, Володимир Ілліч Ленін відзначав: «Боротьбу з релігією не можна обмежувати абстрактно-ідеологічною проповіддю, не можна зводити до такої проповіді; цю боротьбу треба поставити в зв'язок з конкретною практикою класового руху, спрямованого на усунення соціальних коренів релігії» (Твори, т. 15, стор. 374).

Керуючись цією ленінською вказівкою, автор книги «Іудаїзм без прикрас» розглядає питання релігії невідривно від боротьби трудящих за свої права, наводить різні приклади продажності «святих отців», прислужників світової реакції. В книзі є чимало фактів, що свідчать про плазування верховодів іудаїзму перед царським урядом, перед Керенським та білогвардійськими погромниками — Денікіним, Каледіним, Колчаком. Пройняті лютою ненавистю до Радянської влади, до всіх трудящих, в тому числі і євреїв, рабини разом з сіоністами підтримували гетьмана Павла Скоропадського та українського буржуазного націоналіста Симона Петлюру. Сіоніст Пасманік був врангелівським міністром, а організатор сіоністської партії «Херут» Жаботинський склав з Петлюрою угоду про спільну боротьбу проти Радянської влади.

Подібних «традицій» дотримувався і з'їзд рабинів, який відбувся у м. Львові в 1929 р.: учасники цього зборища ухвалили всіляко підтримувати запеклого ворога трудящих генерала Пілсудського. Трохи згодом, коли папа римський Пій XI оголосив хрестовий похід проти Радянської держави і комунізму, рабини Англії, Франції, Італії, США та інших країн заявили про свою солідарність з Ватиканом, урочисто подарувавши Тору главі італійських фашистів Беніто Муссоліні.

Яке зворушливе спілкування представників різних, зовсім не толерантних одна до одної релігій! Що ж, і сьогодні деякі єврейські багатії в Америці фінансують православні церкви за кордоном, а завзятий сіоніст Хаїм Житловський відкрито закликає об'єднати іудаїзм з християнством у боротьбі проти атеїзму. Ці свідчення дають читачеві яскраве уявлення про класову суть релігії, про її соціальне коріння.

Книга «Іудаїзм без прикрас» містить також розповідь про ті сили, які активно протистоять у буржуазних країнах реакційній пропаганді іудаїстського духовенства. Зокрема, автор наводить цікаві дані про рішучі виступи Комуністичної партії Ізраїлю проти іудаїстських мракобісів та сіоністських ділків, які заодно з імперіалістами роздмухують полум'я нової війни.

Викриваючи реакційну суть іудейської релігії, автор показує контрреволюційну та антирадянську діяльність іудейського духовенства в минулому. В книзі розповідається про те, як представники духовенства служили інформаторами в царській охоранці, за що одержували від уряду високі нагороди; як рабини виправдували жорстоку експлуатацію, підтримували гнобителів і тим самим зміцнювали самодержавну владу, виступаючи проти революційно настроєних трудящих, проти поширення соціалістичних ідей серед єврейської бідноти.

Антинародна діяльність єврейського духовенства не припинилася з перемогою Великого Жовтня. Служителі іудаїзму, як і інших релігій, продовжували блокуватися з рештками розгромлених експлуаторських класів, з правлячими колами буржуазних країн.

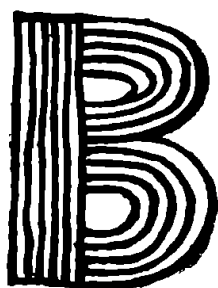
З тридцятих років, коли іудейське духовенство переконалось, що трудящі євреї гаряче підтримують свою рідну Радянську владу, беруть активну участь у соціалістичному будівництві, воно, боячись остаточно втратити свій вплив на віруючих, змінило своє ставлення до Радянської влади на лояльне.

Проте і в наш час служителі іудаїзму виступають перед віруючими з реакційними антинауковими проповідями, культивують забобони і передсуди, що йде врозріз з інтересами радянського народу, який буде комунізм.

Немає сумніву в тому, що глибока й ~~змістовна~~ робота Т. К. Кичка, в якій зібрано величезний фактичний матеріал і дано йому сумлінний науковий аналіз, буде цінним посібником для пропагандистів атеїзму в їхній повсякденній роботі та допоможе широким колам читачів розібратись у питаннях, пов'язаних з іудейською релігією.

Доктор історичних наук професор
А. Введенський.
Письменник Григорій Плоткін.

Вступ

іра в бога... З глибини віків дійшов до нас цей пережиток далекого минулого, відголосок безсилля і безпорадності первісної людини перед силами незрозумілого і страхітливого для неї навколишнього світу.

Тисячоліттями служителі культу активно прищеплювали людям найвідсталішу релігійну мораль, всіляко відвертаючи їх навіть від спроб осмислити своє становище в природі і суспільстві. Історія людства не знає випадку, коли б релігія підтримала якийсь прогресивний захід або наукове відкриття. Ні, цього від релігії чекати не можна! В усі часи і в усіх народів релігія з моменту свого виникнення і до наших днів завжди виступала і виступає як реакційна сила, спрямована проти світла і розуму. Вона прирікає віруючих на пасивність, одурманює їх, притупляє їх свідомість, послаблює їх волю до боротьби за краще життя.

В умовах капіталізму релігійні забобони заважають трудящим чітко усвідомлювати свої класові інтереси, необхідність боротьби проти гнобителів і неправди. В наших умовах віруюча людина не може стати повноцінним будівником комунізму. Тому завдання всієї радянської громадськості — вести непримиренну боротьбу проти будь-яких релігійних забобонів.

Боротьба з релігійною ідеологією має також і міжнародний аспект. Як зазначається в Програмі КПРС, «мирне співіснування держав з різним соціальним ладом не означає послаблення ідеологічної боротьби». Апо-

логети імперіалізму прагнуть посилити ідеологічну диверсію проти комунізму. Вони відверто закликають «перенести боротьбу ідей на територію противника», тобто в країни табору соціалізму, використовуючи серед інших засобів і релігію.

Однією з різновидностей релігійного світогляду є іудаїзм. Цим словом визначається комплекс релігійних уявлень, які зародилися серед стародавніх єврейських племен ще в II тисячолітті до н. е. і розвивалися протягом багатьох століть. Це спричинилося до того, що іудаїзм, як і інші релігії, увібрав у себе нашарування різних історичних епох і є тепер мішаниною фантастичних байок і легенд з окремими історичними фактами та деякими подробицями з приватного життя стародавніх єврейських жерців, царів та ін. Як і всяка релігія взагалі, іудаїзм завжди служив тільки багатим, тільки експлуататорам і використовувався ними як знаряддя духовного гноблення трудящих.

У нашій країні релігія, в тому числі й іудейська, на завжди втратила свою колишню силу і впливовість, бо Велика Жовтнева соціалістична революція позбавила її соціальної основи — класової нерівності людей, яка базувалася на приватній власності на знаряддя й засоби виробництва. В соціалістичному суспільстві раз і назавжди підірвані соціальні корені всякої релігії. Неухильне ж піднесення матеріального і культурного рівня всіх трудящих, гарантована радянською Конституцією вільна, радісна праця на себе, на свій народ, на свою соціалістичну Батьківщину, невпинний розвиток науки, проникнення в таємниці космосу — все це прирікає залишки релігійної ідеології в нашій країні на неминуче відмирання.

Але без боротьби релігія не залишає своїх позицій. Вона чіпляється за щонайменшу можливість, прагнучи зберегти і навіть розширити свій вплив скрізь, де це можливо, насамперед серед людей нестійких, людей без твердих переконань і поглядів на природні і суспільні явища. Церковники, зокрема рабини, спрямовують свою увагу особливо туди, де слабка або зовсім відсутня робота по вихованню трудящих в дусі матеріалістичного світогляду.

Іудейська релігія принципово нічим не відрізняється від інших релігій. Як і інші віровчення, вона є таким же

спотвореним, неправильним уявленням про навколишню дійсність, такою ж чужою і ворожою нам антинауковою, реакційною ідеологією.

На жаль, серед деякої частини євреїв нашої країни ще є люди, які помилково вважають іудаїзм невід'ємною національною рисою єврейського народу. Ще зустрічаються також факти єврейського буржуазного націоналізму (сіонізму), коріння якого гніздиться в іудаїзмі. З утворенням же буржуазно-сіоністської держави Ізраїль, де іудаїзм став не лише державною релігією, а й офіційною ідеологією сіоністів Ізраїлю, проблема іудаїзму охоплює поряд з філософськими, історичними також і економічні, політичні та інші проблеми.

Як зазначає Програма КПРС, поряд з шовінізмом і расизмом, в сучасних умовах «все зростаюче значення в політичному та ідеологічному арсеналі імперіалізму набуває клерикалізм», який, змикаючись з монополіями, з фінансовим капіталом, не обмежується церковною пропагандою. Створюючи свої політичні партії, профспілки, молодіжні та інші релігійні організації, клерикальна реакція прагне впливати на свідомість людей. Не відстає в цьому відношенні й іудаїзм, що нині є офіційним культом агресивної буржуазно-націоналістичної держави Ізраїль. Він відіграє глибоко реакційну, антинародну роль і використовується єврейською буржуазією капіталістичних країн як засіб обману і духовного пригноблення єврейських трудящих.

За останні роки в капіталістичних країнах видано значну кількість праць сучасних іудаїстів—істориків, філософів—єврейських буржуазних націоналістів-сіоністів, які прагнуть пожвавити інтерес до релігії Ізраїлю. В той же час служителі іудаїзму, щоб зберегти свій вплив і посилити позиції, намагаються реформувати іудаїзм, у тому числі і в нашій країні.

На противагу цьому читач знайде в нашій книзі правдиві відомості про походження євреїв, про Тору, Талмуд, іудейську релігію, про її ставлення до науки, до жінки і молоді. З книги читач дізнається багато про тонкощі підступної іудейської моралі, про суть окремих іудейських свят і обрядів та про шкоду, якої завдають вони самим віруючим і нашому суспільству. В заключній частині книги розповідається про шляхи подолання пережитків іудаїзму серед євреїв нашої країни.

Міф про „БОГООБРАНИЙ НАРОД“ і його небесного покровителя ЯГВЕ

ри-чотири тисячі років тому в степах Аравійської пустелі жили численні скотарські племена семітів¹. Пустеля ця займала північно-

східну частину Сахари між долиною р. Нілу та Червоним (Чермним) морем і тягнулась до Нубійської пустелі (22° північної широти)². Клімат пустелі — жаркий, пекучий. Дощі випадають епізодично — раз в кілька років, здебільшого взимку. Лише після рідких, але сильних злив сухі долини (так звані ваді) наповнюються водою. В горах і на дні глибоких долин є джерела і невеликі озера, існування яких залежить виключно від випадання опадів³.

¹ Євреїв і споріднені їм народи називають семітами, тому що в Біблії говориться про родоначальника усіх цих народів Сіма, сина міфічного Ноя.

² Всеобщая история, т. I, Госполитиздат, М., 1956, стор. 480.

³ В. Португалов, Юдаизм и наука, журн. «Русское богатство», 1888, № 4, стор. 94—95.

Рослинність Аравійської пустелі бідна і зосереджена головним чином біля джерел. Вона складається з різних видів акацій, тамариску, сікомори, звичайної для оазисів фінікової пальми та пальми дум (на півдні)¹. Отже, пекуче, майже екваторіальне сонце, чисте, зовсім безхмарне небо, сипучі піски пустелі, часті суховії та розжарені каменисті плоскогір'я, серед яких всюди, де тільки є вода — джерело життя на Сході, оазисами розкинулись сади з буйною, розкішною зеленню — така природа цього закутка землі.

Безкрайні степові простори (по-арабськи — бадія) були населені невеликими племенами бедуїнів², які з своїми отарами дрібної рогатої худоби і одногорбих верблюдів (дромадерів) переходили з місця на місце по піщаних степах Аравійського півострова.

Жили бедуїни первісно-общинним ладом: земля, вода, пасовиська були власністю роду і племені. Вищою формою соціальної організації було плем'я (кобіла). Племена ділились на роди (каум), а роди — на патріархальні сім'ї (ахль-шатро). Родові зв'язки були надзвичайно міцними: поза родом людина вважалася нічим. Ще й тепер бедуїн, називаючи себе, вказує насамперед назву свого племені, а вже потім своє власне ім'я.

Частина цих кочових племен займалась скотарством і одночасно землеробством, поступово осідала на землю, зберігаючи при цьому первісно-общинні порядки. Ці племена, відомі навколишнім народам під іменем хапіру³, прийшли у населені країни з степів часом мирно як найманці на сільськогосподарські роботи, іноді ж воївниче, з метою захопити землю і фортеці осілого населення. Вони були серйозною небезпекою для ханаанської знаті, особливо тому, що місцеве трудяще населення іноді вступало в союз з хапіру для боротьби проти своїх і чужоземних гнобителів.

У середині III тисячоліття до н. е., десь біля 2500 року, бедуїни починають вторгатися в Палестину. В той же час тут з'являється семітське плем'я

¹ А. Николаев, Палестина (географический очерк), М., 1915.

² Бедаун—араб-кочівник.

³ Хапіру (апіру), або, по-шумерськи, сагаз, що означає «підризатори жил», «головорізи». Всеобщая история, т. I, стор. 480.

амореїв, що входило в інші багаточисельні семітські племена¹.

Серед семітів особливо виділяються плем'я Бене-Яміна (тобто сини правого боку), нащадків якого, мабуть, треба шукати в племені Веньяміна, чи Веніаміна, згадуваного Біблією, і плем'я Бене-Сомаль (сини лівого боку), нащадки якого потім утворили в північній Сирії царство Сомаль. Ці племена були двома гілками великого племені хапіру, тобто євреїв².

Отже, як бачимо, перші згадки про євреїв відносяться до середини III тисячоліття. В одному з єгипетських папірусів кінця XIX династії (біля 1240 року) вказується на прихід сюди кочового племені з Едома—області, де колись перебували єврейські племена. Тут же зазначається, що імена Мойсей та Піннехос (племінник Мойсея) є не єврейські, а єгипетські: перше ім'я означає «син», «народжений», а друге — «негр». Мова йде про того самого Мойсея, якого віруючі євреї вважають боговидцем. Біблія розповідає, що він нібито народився в Єгипті, від єврейки з роду Леві, саме тоді, коли фараон велів вбивати кожного новонародженого єврейського хлопчика. Тому немовля три місяці переховували, а потім, осмоливши кошика, мати поклала його на березі річки. Дочка фараона, що прийшла купатися, знайшла немовля і забрала його, підшукала годувальницю, якою виявилась саме мати цієї дитини. Коли хлопчик виріс, «годувальниця» привела його до фараонової дочки і він став її сином. «І нарекла вона йому ім'я Мойсей тому, що вийняла його з вод» (кі мін хамаїм мешісіу).

Все це звичайнісінькі міфи, легенди, далеко не оригінальні. Прихильники і тлумачі Біблії відносять життя Мойсея до XII—XIII ст. до н. е. Але міф про Мойсея дуже схожий також з розповіддю про аккадського царя Саргона, легенда про якого старіша за легенду про Мойсея більше як на тисячу років. Про це довідались вчені з старої вавілонської таблиці, знайденої в бібліотеці Ашшурбаніпала. Міфи про Мойсея схожі також з

¹ Г. Грётц, Популярная история евреев, в трех томах, перевод с немецкого, издание И. М. Шварцмана, К., 1888.

² В. В. Струве, История Древнего Востока, Госполитиздат, М., 1941, стор. 284.

міфами про засновника Риму — Ромула, про єгипетського бога Озіріса тощо.

Багато спільного також в легенді про Мойсея із міфом про Христа. Перш за все, вигадки про появу як Мойсея, так і Христа починаються злом. Так, щоб убити Мойсея, фараон наказує знищити ні в чому неповинних єврейських дітей, саме — хлопчиків.

За Біблією, їх нібито було таки винищено, тоді як Мойсея врятувала донька фараона.

За християнським Євангелієм цар Ірод також, нібито переслідуючи Христа, вбиває тисячі єврейських хлопчиків, а Христос залишається живим.

Отже, виходить щось дивовижне — покликання Мойсея, як і місія Христа, полягало в тому, щоб знищити зло в світі. Але сама поява цих законовчителів починається і супроводжується злом.

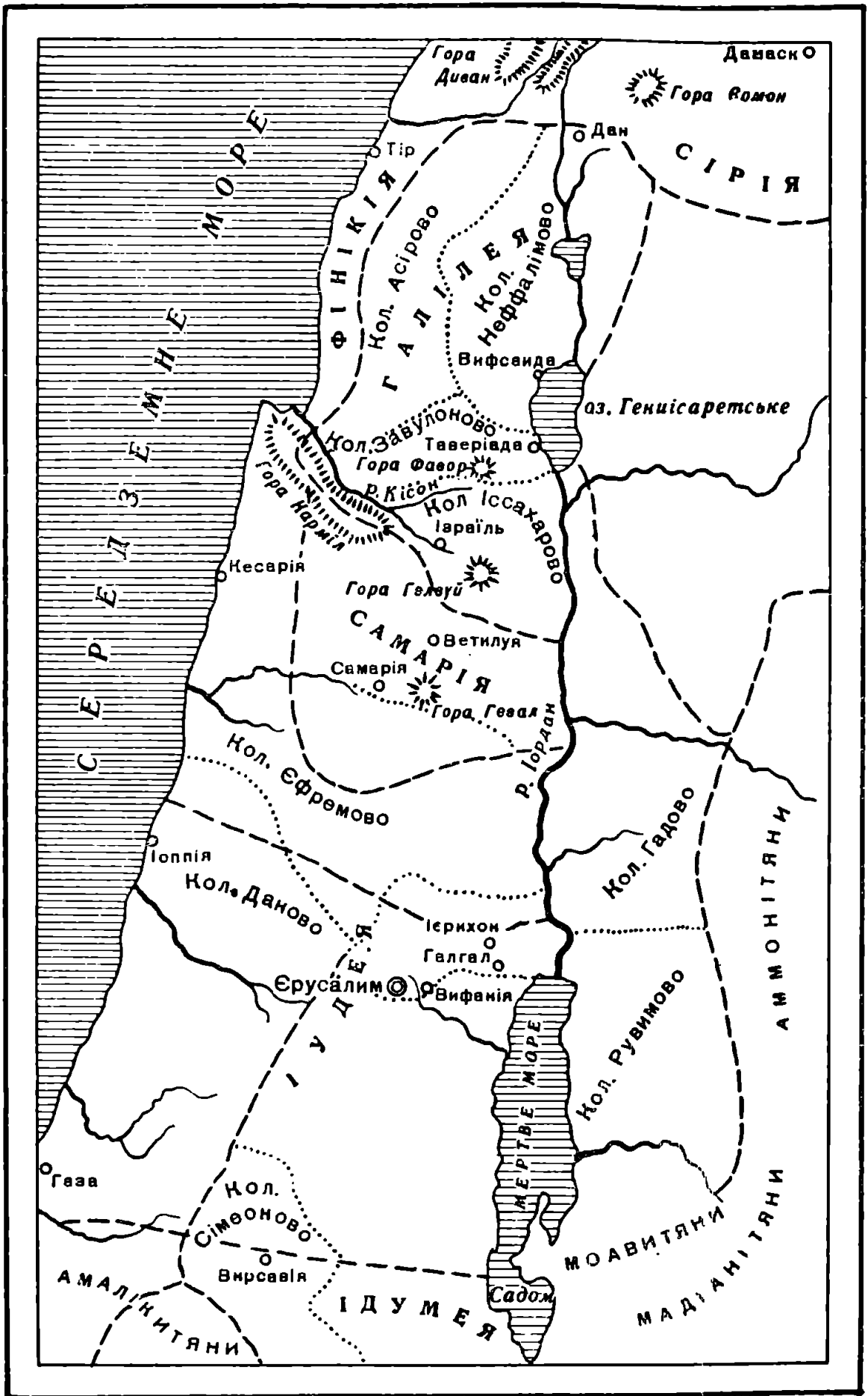
Далі. Мойсей покликаний врятувати іудеїв, Ісус — християн. Рятівником Мойсея виступає його сестра Меріам. Ісуса рятує його мати — Марія. Спільність у цьому і іншому далеко не випадкова. Адже і іудеї і християни мають спільне «святе письмо» — так званий Ветхий завіт, в основі якого лежать одні і ті ж стародавні міфи та рабовласницькі закони, нібито надані богом через Мойсея.

В XIII ст. євреї вторглися уже в Палестину, де ведуть нещадну боротьбу з корінними народами, що населяли цю країну. В результаті цієї боротьби євреї захоплюють частину країни, корінним населенням якої здавна були ханаанеї, або ханаанійці, а сама країна називалась Ханаан. Жили ханаанеї родовими общинами і займались скотарством та хліборобством.

На Півночі Палестина являла собою долину, розташовану на обох берегах ріки Йордан, що протікає через Генісаретське озеро і впадає в Мертве море (назване так через занадто велику кількість солі в ньому, що робить його непридатним для життя риб та інших живих організмів) ¹.

Долина Йордана родюча, хоч землеробство, яке велось тут в стародавню епоху, було не іригаційного типу. Отут, в цій частині Палестини, і зупинилось єврейське

¹ И. Д. Амусин, Рукописи Мертвого моря, М., 1960, стор. 136—139.

КАРТА ПАЛЕСТИНИ

плем'я. Споріднене ж їм іудейське плем'я поселилось в гористій місцевості, розташованій на захід від Мертвого моря. Іудеї займались тут головним чином скотарством, спілкуючись в той чи інший спосіб з ханаанійцями, яких стародавні греки називали фінікійцями через велику кількість фінікових пальм в цій країні.

На той час тут були уже чималі міста, народ мав свою, відмінну від єгиптян літерну абетку, яка служила зразком для всіх стародавніх і нових алфавітів. Жителі фінікійського міста Біблос (Гебала) перші почали робити з луб'яних смуг щось на зразок паперу. Саме тому книги тоді і називались біблами, або бібліями.

Завдяки своїй винахідливості і зв'язкам з іншими країнами мешканці цього кутка землі відіграли видатну роль у розвитку торгівлі, в налагодженні ділових зносин між країнами. Розвинено тут було і хліборобство.

Ханаанійці поділялись на племена, які носили різні назви: еморіти, або амореї,— на півдні Ханаану, хітейці — ближче до Єгипту, хівейці — в центрі країни і фозізейці — на рівнині, євусеї мешкали там, де було місто Урушалам, та гиргашеї, місце мешкання яких точно не встановлено¹.

Вселившись в XIII ст. в Палестину, хапіру з часом змішались з ханаанійцями і здобули назву євреїв — від староеврейського слова «їврім» — окраїна. Так почали називати цей народ, що жив віддалено, на окраїні Палестини, понад берегом моря.

Скотарі-хапіру, кочуючи в Аравійській пустелі, були у повній залежності від природи. Безпорадність перед її стихійними силами породжувала у людей всякі фантастичні уявлення про навколишній світ. Людям здавалось, що все, що їх оточує, наділено якимись надприродними силами і владою над людьми. Оскільки в житті стародавніх євреїв-скотарів переважну роль відігравали тварини, від яких залежав їх добробут (харчування, одяг і т. ін.), то поступово у них створилося уявлення, ніби тварини теж мають якісь надприродні властивості. Стародавні єврейські племена, або, як їх називає Біблія, «коліна», навіть вважали тварин за своїх родових предків і обожнювали їх, прагнучи всяк задобрювати.

¹ Г. Гретц, История евреев, т. 1, стор. 46.

Так, у першій книзі Біблії «коліна» Іуди, Дана, Веніаміна, Іссахора називались «молодим левом», «змієм», «хижим вовком», «дужим ослом» — тобто іменами тварин, які були нібито покровителями єврейських племен.

Міцного зв'язку між цими племенами за звичайних умов ще не було; лише під час війни вони об'єднувались в союз і вибирали спільного воєначальника. Слід підкреслити, що релігія євреїв цього періоду далеко не відзначалася монотеїзмом (єдинобожжям) і мало чим відрізнялась від вірувань інших народів та племен, що перебували в стадії родового суспільства. В самій Біблії часто згадується про те, що у минулому євреї служили «іншим богам»¹. Предметами безпосереднього поклоніння, обожнювання були також гори, дерева, джерела, каміння, кам'яні стовпи (массеби) та дерев'яні стовпи (ашери)². Водночас євреї-скотарі шанували сонце, місяць, численних добрих та злих духів³. Вони вірили, що злі духи посилають страшні бурі, сухі вітри, гарячі піски, які засипають невеликі оазиси, джерела води. Вони ж нібито винні у землетрусах, пожежах тощо.

Щоб залякати і відігнати від себе злих духів та привернути добрих, євреї-скотарі вдавались до різних заклинань, чаклунських обрядів, жертвоприношень. Спочатку все це виконувалося спільними заходами, гуртом. Але з часом для цього спеціально почали виділяти осіб, які вважались близькими до духів — так званих жерців. В їх обов'язки входило творити чаклунські обряди, які б умилоствлювали створених фантазією людини небезпечних духів. Для проведення обрядів визначалися певні дні, пори року. Так поступово у кожного єврейського роду або племені вироблявся свій релігійний культ з його обрядами і святами. Такою була релігія євреїв-кочівників Аравійського півострова.

Вдершись до Ханаану, варвари-євреї нещадно нищили місцеве населення і грабували його майно, хоч племена Ханаану майже не чинили їм опору. Країна ця була тоді роздібнена на 31 царство. Кожний з царків володів лише одним містом та ланами і навколишніми

¹ Библия, Книга Иисуса Навина, гл. 24, стихи 2, 14, 15.

² А. Р а н о в и ч, Очерк истории древнееврейской религии, ОГИЗ, М., 1937, стор. 107, 108.

³ Там же, стор. 107—109.

пасовиськами. Тривалих, міцних зв'язків між цими царствами чи їх племенами не було, а про тимчасове об'єднання своїх сил проти загального ворога вони не потурбувались¹.

З особливою легкістю діставалися завойовникам сільські місцевості, мешканці яких панічно втікали, оскільки їм загрозувало винищення або рабство. Деякий опір пришельцям чинили ханаанейські міста, внаслідок чого окремі з них ще довго існували в оточенні завойовників.

На ті часи мешканці Палестини вже навчилися споруджувати кам'яні цистерни, обмуровані зсередини вапняковим цементом. Це давало змогу збирати і тривалий час зберігати дощову воду для побутових та іригаційних потреб. Саме тут і відбувалось швидке осідання євреїв. А вже звідси поступово вони поширювали свою владу на долини, захоплюючи зрештою і міста — опорні центри ханаанів.

В перші сторіччя свого перебування в Палестині євреї далі утворення союзу племен не пішли, та й не могли піти, бо для цього не було ще відповідних економічних умов. Але згодом скотарі-євреї, запозичивши у більш культурних ханаанійців навик землеробства, почали переходити від кочового до осілого життя, від скотарства до землеробства². Зростання продуктивних сил і дальший поділ праці призвели до виникнення приватної власності на засоби виробництва, на землю, на худобу.

Захопивши силою зброї землі ханаанійців, ізраїльтяни-завойовники перетворили колишніх власників цих земель на своїх рабів і примусили їх працювати на себе. Іншій частині ханаанійців, яка, очевидно, підкорилась добровільно, ізраїльські племена залишили землю і майно, хоч у всьому іншому і тримали їх у підлеглому стані, в стані неповноправного населення. Щоправда, близькість мов сприяла тому, що з часом завойовники і завойовані почали змішуватись і в результаті утворили єдину народність — їврім (євреїв).

Водночас відбувалося і даліше соціальне розшарування. Рабська праця підкореного населення служила

¹ Г. Гретц, История евреев, т. I, стор. 101.

² Критикус, Литературная летопись, Древняя история евреев по Ренану, журн. «Восход», 1888, сентябрь.

джерелом збагачення завойовників, внаслідок чого серед ізраїльських племен виділяється своя знать.

На початок I тисячоліття до н. е. число рабів досить зросло. Тепер їх армія поповнювалась не тільки за рахунок військовополонених, а й шляхом купівлі. З розвитком грошового господарства і лихварства з'являються поденщики і раби-боржники, зростає кількість людей, позбавлених будь-яких засобів виробництва. Багатії скуповують землю у бідноти, яка розорилась, і тим сприяють дальшому зростанню кількості «вільних» рабів-поденщиків.

Хоч до початку XI ст. ізраїльськими племенами керували ради родової знаті, так звані «судді» (у них зберігались ще сільські общини), та, проте, ріст продуктивних сил неухильно вів до розвитку рабовласницького ладу, до створення рабовласницької держави, яка повинна була тримати у покорі не лише рабів, а й неімущу частину вільного населення Ханаану. Саме за цих умов виникли і сформувались класи рабовласницького суспільства — рабовласники і раби, а разом з ними склалися і нові виробничі відносини, які згодом призводять до остаточного розпаду родових зв'язків і відносин.

Спочатку з розрізнених племен утворювались більш-менш сталі міжплеменні об'єднання, що послужили передумовою для утворення першої єврейської держави — Ізраїлю¹.

Розвиток продуктивних сил, зокрема виробництво знарядь праці в первісній общині, дальший поділ праці сприяли зростанню продуктивності праці, яке в свою чергу привело до виникнення додаткового продукту і пов'язаної з ним економічної передумови експлуатації людини людиною — рабства. Тепер товарне виробництво, а разом з ним і торгівля з'явилися не тільки всередині роду чи племені, а й між окремими племенами, виникла заморська торгівля.

«Різниця між багатими і бідними,— пише Ф. Енгельс,— виступає поряд з різницею між вільними і рабами, з новим поділом праці — новий поділ суспільства на класи»². Саме такий шлях пройшли народи, в тому

¹ Ізраїль — назва племені міфічного Якова.

² К. Маркс і Ф. Енгельс, Вибрані твори, т. II, Держполіт-видав УРСР, К., 1953, стор. 270.

числі і єврейський, у своєму розвитку від стадії варварства до утворення держави, яка замінила собою родовий лад. Держава повинна була тримати в покорі не лише рабів, а й неімущу та неповноправну частину вільного населення.

Створенню єврейської держави сприяли також географічні особливості Палестини, яка знаходилась на схрещенні караванних торгових шляхів, що сполучали Єгипет з Сирією та Месопотамією. Цей процес прискорювався ще й тим, що євреям довелось мати справу з сильними сусідніми народами філістимлянами та моавітянами, з якими вони ворогували. Потрібно було максимальне згуртування і зміцнення єврейських племен. А таке зміцнення могло бути забезпечено лише державним ладом. Війни євреїв з філістимлянами привели до остаточної державної консолідації євреїв. Десь наприкінці XI ст. до н. е. утворилась ізраїльська рабовласницька держава, першим царем якої був, за переказом, ізраїльтянин Саул з племені веніамінітів. Південні єврейські племена, що згуртувались навколо племені Іуди, у другій половині XI ст. теж влилися в Ізраїльську державу.

Спілкуючись з навколишніми народами, зокрема з фінікіянами, філістимлянами та єгиптянами, євреї навчилися деяких ремесел: виготовленню зброї (хараш), спорудженню будинків, укріплень (мегер). Плавлячи метали, вони виробляли з них різні оздоби. Але, виступаючи в ролі гнобителя, єврейська держава не мала причин для заохочення свого населення до більш активної участі в творчій праці. Тому не дивно, що народ цей в галузі промисловості не дав нічого видатного, так само як і в галузі землеробства, мисливства чи культурних пам'яток. Все це викриває цілком безпідставні твердження іудейських богословів і єврейських буржуазних націоналістів про якусь виняткову історію єврейського народу, про його особливо велику роль у створенні світової культури, про «богообранність» єврейської нації.

Одночасно з розвитком продуктивних сил і зміною виробничих відносин в єврейській державі тих часів відбувалися певні зміни і в релігії. Розклад родового ладу, виникнення класового суспільства і утворення єврейської держави дали нове фантастичне відображення су-

спільного буття у вигляді релігії так званого царського періоду.

Релігія пастуших єврейських племен, які спочатку обожнювали окремі речі, массеб (камінь), ашер (дерево) тощо, поступово замінюється культом богів, що уособлюють сили природи (наприклад, Астарта, Ваал та інші). У цей же період в честь бога — покровителя хліборобів — з'являються чисто землеробські свята, одним з яких, між іншим, стає свято маццот.

Але в міру дальшого об'єднання окремих єврейських племен і консолідації їх на території Палестини навколо рабовласницької держави на чолі з царем на перше місце висувається культ одного з племінних богів, а саме: Ягве (Єгова) — бога племені Іуди. Звідси назва — іудейська релігія.

Спочатку божок Ягве, чи, як його інакше називали у літературі, Єгова, шанувався євреями-скотарями ряду родів і племен як дух чи демон пустелі, якого вони уявляли у вигляді бика чи лева — як символ родючості. Згодом цей бог перетворюється у всемогутнього бога — покровителя племені Іуди. Коли ж єврейські племена об'єднались у державу, то бог-покровитель племені Іуди став «богом-заступником» (в розумінні захисника) усього єврейського народу і Ізраїльської держави. Змінилась і його основна функція. Головним завданням бога Ягве стало керівництво воєнними операціями проти зовнішніх ворогів. Він став богом війни, уособлюючи в собі захисника держави. Спочатку ізраїльтяни наділяли свого бога епітетами, якими називали богів народи, споріднені за мовою з ізраїльтянами. Наприклад: ель, елогім, або шаддай (всемогутній, милосердний). «З часу великих перемог Давида богу Ізраїля було присвоєно особливе ім'я, яке цілком певно виражало цю останню думку. Єгову стали називати «богом воїнства ізраїльського» (Єгова-Саваоф), що приносить, дає перемоги»¹.

Хоч між релігією євреїв і релігією ханаанійців було багато спільного, проте, внаслідок тривалого ворогування між ними, все, що було властивого ханаанійським звичаям, оголошувалось у євреїв чужим, ворожим. «Пророки» приписують богу Ягве мстивість і непримиренність по відношенню до чужих культів. Старанний аналіз

¹ Г. Гретц, История евреев, т. I, Одесса, 1906, стор. 227.

деяких найдавніших культових текстів Біблії показує, що в Ізраїлі і в Іудеї були поширені культу найрізноманітніших богів. Жерці намагаються всі ці культу замінити культом бога Ягве, що означає «життя», «буття». Цим же іменем євреї повинні були клястися, присягатися, а Ягве-Саваофа шанували як бога-войовника.

Поступово в уяві віруючих змінюється і зовнішній вигляд бога Ягве. Якщо спочатку він уявлявся у вигляді бика чи лева, то тепер Ягве набуває рис людини, хоч в багатьох випадках і далі його зображення зберігають риси тварини.

Після смерті царя Соломона в результаті завоювання в 926 році об'єднаної єврейської держави фараоном Шешенок Ізраїль і Іудея були поділені на окремі рабовласницькі держави.

Релігійні вірування Ізраїля та Іудеї істотно не відрізнялись від вірувань інших народів Середньої Азії. Проте конкретні умови історичного розвитку Ізраїля та Іудеї були такими, що сприяли сильному зростанню значення саме племінного бога Ягве. В умовах рабовласницької держави євреїв релігія їх перетворюється в зброю класового панування і гноблення. Жерці оголошують існування єдиного бога-самодержця Ягве.

В листі до К. Маркса Ф. Енгельс зазначає, що єдиний бог ніколи не був би здійснений без єдиного царя. «...Вся сукупність природних і суспільних атрибутів безлічі богів,— писав Ф. Енгельс,— переноситься на одного всемогутнього бога, який, в свою чергу, є тільки відображенням абстрактної людини. Так виник монотеїзм, який... знайшов своє втілення в іудейському, включно національному богові Ягве»¹.

ЗОБРАЖЕННЯ СЯЩЕННОГО БИКА

¹ Ф. Енгельс, Анти-Дюрінг, Держполітвидав УРСР, К., 1953, стор. 270.

Якщо в глибоку давнину кочівники-євреї уявляли собі Ягве у вигляді жорстокого, буйного демона пустелі, у ролі «згубника», що проявлявся у вогні та бурі, якщо в стародавні часи культовий центр Ягве уявлявся десь на верховині гори Сінай (за іншою версією — на Хориві), то тепер в іудейській рабовласницькій державі Ягве був проголошений верховним богом Ізраїлю. Він уже не безпосередньо зноситься з віруючими євреями, а через свого ангела «Малак леве» (ангел вогню). На зразок земного царя, Ягве — «бог воїнств» оточений богами різних рангів. Жерці-левіти вимагають, щоб Ягве вшановували як «всеєврейського бога», який, мовляв, обрав євреїв своїм «улюбленим народом» ще до поселення їх у Палестині. Створюється міф про те, що колись євреї нібито перебували в Єгипті, а бог Ягве вивів їх звідти¹.

На Ягве переносяться поступово атрибути інших богів. Він стає покровителем врожаю, торгівлі і захисником на війні, наставником у ремеслі. Всі інші боги — підлеглі йому, його служителі: бог сонця Самсон стає казковим багатирем, стародавнє божество Ілля — «пророком» Ягве і т. д. Тепер боги, за вченням жерців, «здатні» не тільки сприяти розвитку рослин і розмноженню тварин, а й втручаються в суспільні справи. Через жерців боги нібито розподіляють багатство серед людей, встановлюють поділ людей на багатих і бідних. Отже, пригнобленому, затурканому, неосвіченому селянинові-іудею лишалося тільки коритися і молити бога про полегшення своєї долі.

В міру того як культ Ягве все більше відтісняв культу інших племінних і родових богів, виділялась і щодалі набувала все більшої могутності каста жерців цього бога. В першій половині X ст. до н. е. царем Ізраїлю став син Давида Соломон, при якому збудовано було в Єрусалимі храм Ягве.

Зосередження культу Ягве в Єрусалимі привело до зміцнення єрусалимського жрецтва, до перетворення його в паразитичну касту, що жила за рахунок трудящого населення. Цар Соломон відновив напівзабутий закон про десятичний збір для жерців. За цим законом тепер кожний землероб та скотовласник зобов'язаний

¹ Библия, Исход, гл. 14, 16, 17 та ін.

був віддавати десятину свого врожаю чи приплоду від худоби левітам-жерцям. Підраховано, наприклад, що єрусалимським жерцям у храм, де відбувались різні релігійні обряди, віруючі приносили щороку 1093 ягнят, 113 биків, 37 баранів, 32 козли, близько 550 кілограмів борошна, до 2100 літрів вина і стільки ж масла. Лише в день освячення храму богу Ягве було принесено в жертву 22 тисячі волів і 120 тис. овець¹.

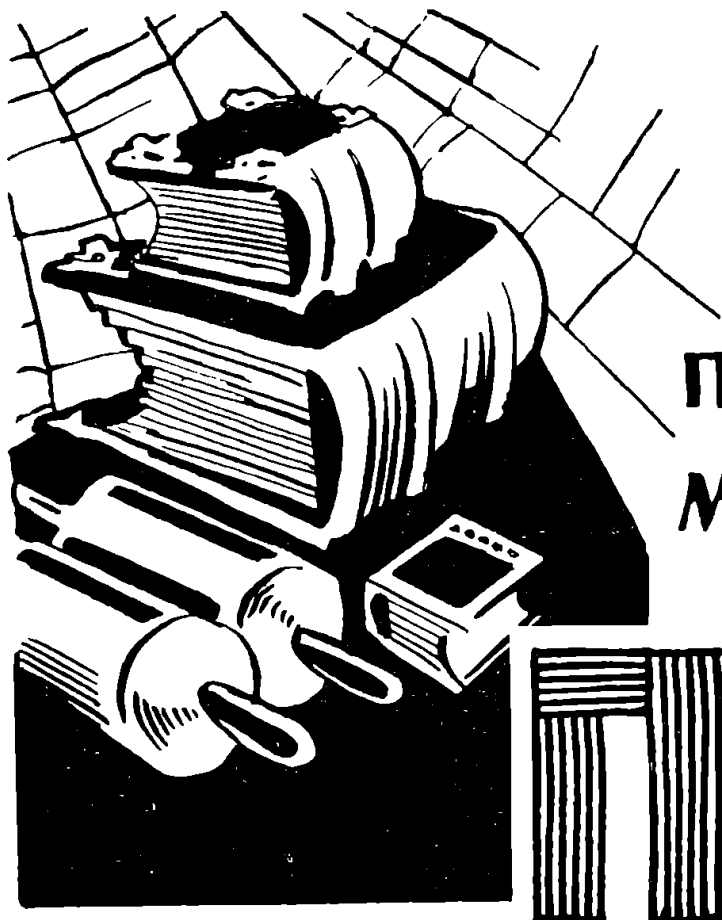
З спорудженням храму і нагромадженням багатств в ньому Єрусалим став не лише політичною столицею країни, а й релігійним її центром.

За цих умов перед служителями іудаїзму у робовласницькому суспільстві виникли нові завдання — виправдати експлуатацію. В інтересах робовласників іменем Ягве єрусалимські жерці освячували визиск і насильство, відвертали трудящих євреїв від боротьби з своїми поневолювачами, обіцяючи їм нагороду на небі за всі мерзоти експлуаторського ладу на землі.

Релігійні уявлення стародавніх євреїв виникли при родовому ладі, коли не було ще класів. У ході історичного розвитку древньоєврейське докласове суспільство почало розкладатися. Виникли багаті і бідні. Багаті згодом почали використовувати релігію в корисливих цілях. Історичні дані переконливо доводять, що іудаїзм завжди був у руках експлуаторських класів зброєю духовного поневолення єврейських трудящих мас. Отже, іудаїзм як релігія є по своїй суті антинауковою системою поглядів, які спотворено відбивають зовнішній світ. Всі догми іудаїзму свідчать про його реакційну суть. Він спрямований не лише проти наукового розуміння навколишнього світу, але й виступає як антинародна сила, що спрямовує соціальний протест експлуатованих і гноблених мас на помилковий шлях, прищеплює трудящим політичну байдужість, пропагує ілюзійні уявлення про всесилля Ягве.

¹ Ф. С. Маяцкий, Правда о Торе и Талмуде, Кишинев, 1960, стор. 21.

ТОРА-ХУМЕШ і ТАЛМУД- ПАВУТИННЯ МРАКОБІССЯ

Протягом IX—VI ст. до н. е. з метою зміцнення влади царя і рабовласників іудейськими жерцями складалися писані пам'ятники іудейської релігії — «святе письмо» — Біблія. Перша частина Біблії — Ветхий завіт — Танах — має три частини, а саме: 1) П'ятикнижжя Мойсея, або Тора-Хумеш, що в перекладі з староеврейської мови означає «закон»; 2) з книг Невіім, або Пророки; та 3) Ксувім, або Писання.

Тора є перший розділ Танах, тобто Ветхого завіту, і, в свою чергу, складається з книг: Буття — Брейшис, Ісход — Шлюс, Левіт — Бойкро, Числа — Бамітвор та Второзаконня — Двойрим.

Іудаїсти завжди вважали і вважають, що Тора має божественне походження — вона продиктована пророку Мойсею самим богом — і що жодна книга старого і сучасного світу не може йти в порівняння з Торою.

Що ж являє собою П'ятикнижжя — Тора-Хумеш? В книзі **Буття** розповідається про створення богом світу і перших людей та про їх життя. **Ісход** — описує нащадків Якова — Ізраїля в Єгипті і вихід їх звідтіль. **Левіт** — книга, присвячена законам, визначенню гріха, заповідям. У книзі **Числа** подано «історію» поневірян євреїв після Ісходу. Нарешті, **Второзаконня**, або друга книга законів (Мішен Тора), повторює закони. В ній заповіді, законоположення і рішення переплітаються з

спогадами, повчаннями, настановами і т. д. Цікаво відзначити, що в цій книзі, яку начебто написав Мойсей, говориться про його ж смерть і навіть про поховання. У Второзаконні, розділ 34, стих 5—8, сказано: «І помер там Мойсей, раб Ягве, в країні Моавітській, по слову Ягве. І поховано на долині в землі Моавіт проти Вефегора, і ніхто не знає могили його до сьогодні».

Уважно вивчивши Біблію в цілому, вчені прийшли до висновку, що слід говорити не про П'ятикнижжя, а про шестикнижжя, оскільки «Книга Ісуса Навіна» за стилем нічим не відрізняється від перших п'яти книг¹.

В Тору увійшли твори, які були складені ще у XIII ст. до н. е. Це — різноманітні ассіро-вавілонські, хеттські, єгипетські і фінікійські міфи, легенди, правові і релігійно-етичні твори та культові і обрядові правила.

Отже, Тора не є оригінальним твором. Вона містить велику кількість запозичень. «...Іудейське так зване святе письмо було не чим іншим,— писав Ф. Енгельс,— як записом староарабських релігійних і племінних традицій, дещо видозмінених раннім відокремленням іудеїв від соплеменних їм, але ще кочуючих сусідів... Головний зміст був арабського або, вірніше, загальносемітського характеру»².

Іудейські жерці-рабовласники, складаючи Тору, мали на меті освятити свою владу, рабовласницький лад, приватну власність і всі форми соціальної нерівності. Складене біля VI ст. до н. е. П'ятикнижжя Мойсея зводиться в одну компіляцію редактором, що жив у V ст. до н. е. В П'ятикнижжі викладено рабовласницькі закони: «Щоб раб твій і рабиня твоя була у тебе, купуйте собі раба і рабиню... Вони можуть бути вашою власністю; можете передавати їх у спадщину сином вашим по собі, як майно; вічно володійте ними як рабами»³. І далі в Торі говориться: «Раб—це гроші, що належать господареві»⁴.

В стародавньому світі рабовласницьким законам навмисно приписувалось божественне походження, щоб на-

¹ Ф. С. Маяцкий, Правда о Торе и Талмуде, Кишинев, 1960, стор. 24.

² К. Маркс и Ф. Энгельс, Сочинения, т. XXI, М., 1932, стор. 484.

³ Библия, Левит, гл. 25, стихи 44—46.

⁴ Библия, Исход, гл. 21, стих 21.

дати їм більшої сили. Жерці доводили, що закони ці продиктовані богом Ягве Мойсею на горі Сінай. Саме цими законами освячувалась влада іудейського царя-деспота. Так, пише Ф. Енгельс, копія єдиного східного деспота, який позірно чи справді об'єднує людей, що стикаються в своїх інтересах, породжує монотеїзм, дає «єдність бога, що контролює численні явища природи, що об'єднує протилежні сили природи»¹.

Отже, Тора за своїм змістом — звичайний кодекс рабовласницького права, вона встановлює певні правила іудейського культу і старанно доводить монотеїзм Ягве.

У другу частину Біблії — Невіім, або Пророки, входять: книги Ісуса Навіна, книги Суддів, I і II книги Самуїла, I і II книги Царств, пророків: Ісайї, Єремії, Іезекіїля та 12 малих пророків. Це є не що інше, як спотворення літописів. «Книга Ісуса Навіна», наприклад, розповідає про завоювання Палестини і розселення євреїв у Ханаані. Частина книг пророків присвячена періоду до вавілонського полону, інша частина висвітлює період після повернення євреїв з Вавілону у Палестину (книги Єздри, Неємії та інші). Історію єврейського народу від часів царя Давида до вавілонського полону наведено в Біблії двічі: докладно в книгах Самуїла і Царів (в слов'янському перекладі Ветхого завіту вони називаються книгами Царств) і дуже стисло в книгах Хронік (Параліпоменон).

Нарешті, третя частина Біблії — Ксувім, або Писання: псалми, притчі, книга Іова, Пісня пісень, Руф, Плач Єремії, Екклезіаста, Есфір, перша і друга книги Параліпоменон.

Такий в цілому зміст Біблії—Ветхого завіту, Танаху. Ідеологи іудаїзму оголошують Ветхий завіт богонатхненною книгою і твердять, що Тору Мойсей одержав безпосередньо від бога саме на горі Сінай.

Один з сучасних ідеологів іудаїзму теолог Іегуда Бергман, який випустив недавно в Ізраїлі дві книги: «Іудаїзм» та «Фольклор», навіть в наші дні обстоює божественне походження Тори. «Іудаїзм, — пише Бергман, — заснований на божественній книзі, на Торі, яку надано нам зверху. Спочатку був бог, і все, що накрес-

¹ К. Маркс и Ф. Энгельс, Сочинения, т. XXI, стор. 45

І ПОМЕР Я В ЗЕМЛІ МОАВІТСЬКІЙ, І НІХТО НЕ
ЗНАЄ, ДЕ МЕНЕ ПОХОВАНО

лено в Торі, від бога походить. Тому Тора є священною»¹. Тора, пише далі Бергман, є «книгою, яку дав бог, і тому вона стоїть понад усі філософські міркування і трактати, що тільки є на землі; це є богонатхненна книга»².

Але іудаїсти усе це вигадують. Якщо припустити на хвилину існування бога, який нібито колись дав Мойсеєві цю книгу, то вона тоді повинна бути однаковою з того часу й досі. Проте це не так. Колишній професор кафедр «святого письма» Ветхого завіту і староеврейської мови Ленінградської духовної академії, магістр богослов'я Олександр Осипов писав:

«...Я, самостійно вивчаючи проблеми бібліїстики, побачив з доводів і відкриттів справжньої науки, що Біблія складалась поступово, розвивалась в процесі історичного життя єврейського народу вік за віком, що окремі книги її належать зовсім не тим авторам, яким їх

¹ И. Бергман, Гайхадут, Иерусалим, 1935, стор. 39.

² Цит. за стенограмою лекції М. Беленького, прочитаної в м. Києві 11 квітня 1959 р.

приписує традиція. Я побачив, що в Біблії, безперечно потрібній для історичної науки пам'ятці стародавнього письма, складно переплітаються міфи і казки стародавнього Сходу, літописні і фольклорні перекази, зразки стародавньої літератури і поезії, магичні заговори епохи людського дикунства — словом, що вона не має нічого спільного з одкровенням бога на землі»¹.

До нас дійшло дві редакції Ветхого завіту: одна масоретська, друга — септу-агінта. Масорети (від слова масора — переказ, легенда) — це єврейські рабини, які остаточно відредагували Ветхий завіт у II ст. н. е., септу-агінта — це переклад староеврейського тексту Ветхого завіту на грецьку мову, зроблений начебто 72 перекладачами протягом 72 днів десь у II ст. до н. е. в м. Олександрії. Останній текст успадкований християнством і є зараз найбільш поширеним.

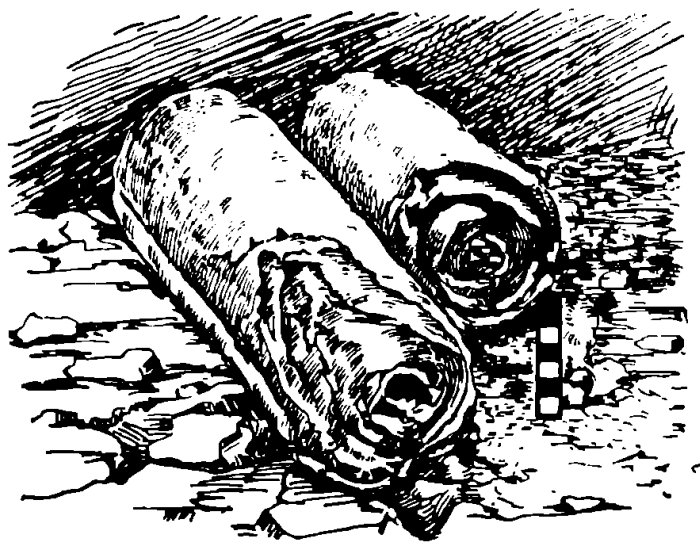
Порівнюючи тексти цих двох редакцій, ми бачимо серйозні розходження між ними. В септу-агінту ввійшли канонами книги, яких немає в масоретському тексті. Це — Юдіф, книга Ісуса сина Сірахова, Премудрість Соломона, II і III книги Єздри; дві книги Маккавеїв та ряд інших, які вважаються в християнстві богонатхненними. Ці книги, яких немає в масоретському тексті, оголошено рабинами апокрифічними, неправдивими.

Весною 1947 р. п'ятнадцятирічний бедуїн Мухамед-ад Діб, шукаючи свою вівцю, що загубилась, знайшов у печері «Хірбет Кумран» (руїни Кумрана), біля старого міста Ієрихона, шкіряні сувої, згортки, вкладені у глиняні посудини типу грецьких амфор². При наступних розкопках вченими тут знайдено шматки багатьох тисяч стародавніх релігійних рукописів, текстів на шкірах, папірусах, черепках, металі, кераміці, на кам'яних і дерев'яних посудинах, а також знаряддя праці і зброю. В печерах Кумрана в багатьох варіантах знайдено майже всі складові частини Біблії — Исход, Левіт, Буття (з П'ятикнижжя), книги «великих» і «малих» пророків, Второзаконня та інші. Для біблейської критики — науки, що вивчає питання про походження і співставлення біблей-

¹ А. Осипов, Отказ от религии — единственно правильный путь, Письмо в редакцию газ. «Правда» від 6 грудня 1959 р.

² С. И. Ковалев, М. М. Кубланов, Находки в Иудейской пустыне, Госполитиздат, М., 1960, стор. 9, 15 та ін.

ських текстів, — така знахідка виявилась справжнім скарбом. І не лише тому, що знайдені рукописи могли послужити додатковою документацією для викриття церковних легенд. Можна було сподіватись, що вони допоможуть з'ясувати і деякі не до кінця з'ясовані специфічні питання історії Біблії. Нові матеріали розкопок підтвердили висновки об'єктивної науки про довгий історичний шлях розвитку як самої релігії, так і «святого» письма — Біблії.

ШКІРЯНІ СУВОЇ, ЗНАЙДЕНІ У 1947 р.
В ХІРБЕТКУМРАНЬСЬКИХ ПЕЧЕРАХ, БІ-
ЛЯ ІЕРИХОНУ

Для вивчення цих матеріалів у 1949 р. було створено комісію з восьми спеціалістів — представників різних віросповідань та різних політичних поглядів¹. Переважали тут теологи Англії, Франції, Америки, Польщі, Бельгії. Результати дослідження не принесли, звичайно, задоволення ні тим багатим панам, що фінансували розкопки, ані церковникам. Відчуваючи загрозу викриття вигадок теології, вчені-езуїти затримували видання перекладів рукописів, навіть не дозволяли сповіщати про них у пресі. Проте, як би не намагались богослови капіталістичних країн приховати від широкої наукової громадськості знахідки в Іудейській пустелі, їм це не вдається.

Значення кумранських відкриттів ще не усвідомлено в повному обсязі, бо матеріал до кінця не вивчений. Але й те, що зроблено, уже має великий інтерес для атеїстів. Кумранознавство, що виникло у зв'язку з кумранськими знахідками, далі розвінчує Біблію як «святе письмо», як «богоодкровення». Серед кумранських сувоїв були знайдені чисельні варіанти біблейських текстів, які істотно відрізняються від теперішніх редакцій.

¹ К. Л. Воропаєва, «Священные книги» и кто их написал», Л., 1959, стор. 14—15.

Вивчення знайдених текстів дає підстави робити висновок, що ще на межі нашої ери Ветхий завіт невпинно перероблявся, і деякі частини його, які ввійшли потім в канонізований варіант (як, наприклад, книга пророка Аввакума), тоді ще навіть не були написані. Отже, ні про яку непорушність і «божественність» «святого письма» не може бути й мови. Кумранські сувої є беззаперечним документальним свідченням того, що на рубежі нової ери процес формування Біблії ще не було закінчено¹.

Знайдені документи на території Іорданії цілком заперечують богословську легенду про те, що нібито пророк Мойсей одержав від бога в готовому вигляді «святий» текст Ветхого завіту. Нові матеріали незаперечно свідчать про довготривалий процес становлення іудейської релігії, яка змінювалась у відповідності з духом часу, в залежності від соціально-економічних змін у житті народу.

Численні археологічні та історичні дані підтверджують той факт, що багато ветхозавітних матеріалів є повторенням чи варіантом текстів, які взагалі належать не ізраїльтянам, а іншим стародавнім народам. Стародавні євреї перебували в оточенні значно культурніших народів, які мали не лише більш розвинені продуктивні сили, а й вищу культуру і багатший фольклор. Ці народи мали й досконаліше розроблену систему релігійного вчення, а також письменство, літературу і закони. Стикаючись з такими народами на ґрунті економічному і воєнному, менш культурний єврейський народ міг багато у них запозичити в галузі ідеологічній, зокрема щодо релігійних уявлень і культу. Аналіз текстів Тори та Жрецького кодексу свідчить, що в них і справді є велика кількість хеттських, фінікійських, ассіро-вавілонських та інших текстів неєврейського походження, які рабовласники разом з іудейськими жерцями досить влучно використали в своїх класових, експлуататорських цілях.

Дальший розвиток продуктивних сил в країні спонукав до розширення товарного виробництва, до більш широких зносин з сусідніми народами. Але іудейська ре-

¹ С. И. Ковалев, М. М. Кубланов, Находки в Иудейской пустыне, стор. 29, 30, 31, 90.

лігія забороняла такі зносини. Тора, наприклад, засуджувала зв'язки євреїв з греками та іншими народами. Як пише Ф. Енгельс, тоді на Сході лютувала система релігійних заборон, яка немало сприяла занепадові, що настав кінець кінцем. Люди двох різних релігій (єгиптяни, перси, євреї, халдеї) не можуть разом ні пити, ні їсти, не можуть зробити спільно звичайнісінької справи, ледве можуть розмовляти один з одним¹. Та оскільки цього спілкування людей вимагав сам розвиток продуктивних сил, оскільки цього вимагали тепер інтереси багатих купців і лихварів, виникла потреба знову реформувати релігію.

Після «вавілонського полону» багато євреїв залишилось у Вавілонії, Єгипті та на островах Середземного моря, де вони створили чимало єврейських общин. Євреї діаспори не квапились назад у Палестину, бо не хотіли потрапити в подвійні лабета своїх і персидських сатрапів. Прийнято вважати, що перше велике розселення євреїв по країнах Сходу почалось після завоювання Ізраїльської держави Ассірією у VIII ст. до н. е. В 722 р. до н. е. ассірійський цар Саргон II завоював Ізраїльське царство, більшість ізраїльтян вивів з Ізраїлю і продав у рабство. Так, виходить, «патриції» самі стали рабами. Цим було покладено початок діаспорі. Масове розселення євреїв по країнах Середземномор'я при Ахеменідах (VI—IV ст. до н. е.), а далі римське завоювання (в кінці I ст. до н. е.) привело до того, що кількість євреїв в різних країнах світу вже у I ст. н. е. набагато перевищувала кількість населення самої Іудеї. Як пише Я. А. Ленцман, на початок нашої ери в одній лише Римській імперії проживало 4—4,5 млн. євреїв, в той час як у самій Палестині їх було не більше 700 тисяч. У Єгипті мешкало понад 1 млн. євреїв².

Таке розселення євреїв по різних країнах світу, створення єврейських колоній в діаспорі настійно вимагали реформування релігії. Справа в тому, що в місцях діаспори не лише релігійне, а й громадське життя євреїв концентрувалось навколо їх релігійного центру — общини. За вимогами ритуалу євреї збирались щосуботи

¹ Див. Ф. Енгельс, Бруно Бауэр и раннее христианство, Сочинения, т. XV, Партиздат ЦК ВКП(б), М., 1935, стор. 609.

² Див. Я. А. Ленцман, Происхождение христианства, Изд-во АН СССР, М., 1958, стор. 105.

для богослужіння, читання священного писання, для обговорення різних справ, що стосувались всієї общини.

Незважаючи на прагнення єрусалимського жрецтва, особливо первосвящеників, до максимального зосередження в їх руках релігійної влади над всіма євреями, мета ця була далека від здійснення. Зв'язок євреїв діаспори з єрусалимським храмом і його жерцями був, звичайно, дуже слабким. Паломництво тричі на рік до Єрусалиму, що вимагалось Біблією, фактично було неможливим для більшості євреїв, які жили в інших, особливо в далеких, країнах.

Зміни умов життя в діаспорі, спілкування з навколишнім населенням вимагали дальшої переробки і пристосування іудаїзму до нових умов. Тому вже з IV ст. до н. е. почала виникати нова форма релігійної общини — синагога, яка спочатку розглядалась не як заміна храмової організації, а як доповнення до неї. Замість відвідування єрусалимського храму віруючі збиралися тепер в молитовний будинок (синагогу), де взамін приношення жертви проголошувались молитви та хвалебні гімни богові Ягве або ж читались певні розділи з Біблії, які духовенство тут же тлумачило, пояснювало. Особливого значення набуває спеціальний день для молитовних зібрань — субота, святкування якої запозичено у вавілонян. Це свято стає обов'язковим для кожного єврея.

В діаспорі, саме в Месопотамії, відбувається активний процес розробки Тори. Там запозичаються нові релігійні документи, які доповнили Тору створенням решти частин Біблії — Пророки і Писання.

В часи, про які йде мова, в житті єврейського народу відбуваються значні історичні події. Після падіння Вавілону у 538 р. до н. е. чимало потомків раніш полонених євреїв з дозволу нового володаря Сходу, персидського царя Кіра, повернулось на батьківщину. Деякі з них прийшли в Палестину навіть з своїми рабами. Повернувшись з полону, іудейські жерці заходились над відбудовою єрусалимського храму. В Іудеї почала складатися теократична система управління єврейською державою.

За цих умов бог Ягве, що в свій час з племінного став загальнонародним богом, служителями іудаїзму

поступово перетворюється в універсального бога, єдиного володаря неба і землі, який згодом розчиниться в християнському богові-отцеві¹. Слід сказати, що християнство, яке визнало іудейську Біблію своїм священним текстом, а іудейського Ягве-войовника своїм богом Саваофом, сприяло перетворенню єврейського Ягве у всенародного бога². Тепер сама назва Ягве зникає в єврейських релігійних текстах діаспори і замінюється абстрактним «богом», «господом»³. Все більше і більше місця займає в іудаїзмі віра в божественного рятівника — месію (по-древньоєврейському — помазаник, по-грецькому — «Христос»). Євреї уявляли його як потомка Давида, який мав скинути панування Риму і створити нову Іудейську державу. Всьому цьому учили «книжники», сойфери, рабини, єврейські проповідники в синагогах. Синагога, таким чином, була не лише звичайними молитовними зборами, вона згодом стала здійснювати функції адміністративно-господарського управління над євреями діаспори.

Наприкінці III ст. до н. е. іудейське духовенство діаспори, законовчителі, або як вони гордовито себе називали — рабини⁴ (наставники), своїми проповідями зуміли згуртувати масу євреїв, яка не злилась з місцевим населенням, і оволоділи нею.

Сойфери (книжники, писці) і рабини пристосовують біблейське вчення до нових умов рабовласницького суспільства. Будучи тлумачами Тори (закону), зважаючи на життєву практику в умовах діаспори, сойфери і рабини облутують віруючих новими, ще складнішими обмеженнями і заборонами.

Трудящі євреї шукали в рабинських проповідях утіху в своєму важкому злиденному житті. Представники ж експлуататорських класів — торговці, великі землевласники та інші — бачили в рабинах і заснованих ними

¹ Ю. П. Францев, К истории возникновения христианства в Египте, журн. «Вопросы истории религии и атеизма», Изд-во АН СССР, № 2, М., 1954, стор. 374.

² А. Б. Р а н о в и ч, Раннее христианство, Изд-во АН СССР, М., 1959, стор. 229.

³ Господь — від грецького слова «деспод» — рабовласник. Ви́слів «Господи помилуй» спочатку означав вигук раба при зустрічі з рабовласником.

⁴ Ра́бин (від древньоєврейського рабби), або раб, — титул єврейського законовчителя.

синагогах та різних релігійних школах ту організацію, яка повинна була замінити їм втрачену політичну самостійність.

Створивши з євреїв діаспори релігійні організації — синагоги і школи — рабини, як бачимо, не тільки коментували і тлумачили в них Біблію — стародавні «галахи» (окремі положення) Мойсейового закону, а й склали тут нові релігійні оповідання, розробляли віровчення, реформували іудаїзм відповідно часові.

Десь на початку III ст., приблизно у 210—220 р. до н. е., робиться зведення галах і тлумачень до них, яке дійшло до нас під назвою Мішни (повторення Мойсейового закону). Таке зведення галах у Мішну приписується патріарху Іегуді (Іуді).

Мішна складається з 6 розділів за тематичним принципом. Розділи поділяються на 63 трактати, трактати — на глави, а глави — на окремі галахи, або параграфи. На першому місці у Мішні стоїть Абот (висловлювання отців), чи трактат «про принципи»¹. Біблейські тексти тут, як і в інших трактатах, подано в релігійно-націоналістичному дусі. У четвертому розділі трактату Сангедрин, наприклад, викладено староіудейський кодекс про карі і судочинство².

Дуже характерним є тлумачення Декалога — десяти заповідей Біблії: красти, скажемо, чи яку іншу шкоду не можна робити лише хаверам (ближнім), євреям. Що ж стосується «гоїв», іновірців, то євреєві у них можна брати, бо, як вчить іудаїзм, «Ягве з гори Сеїра і Фарана освітив і передав усі багатства неєвреїв на користь євреям. Якщо ж євреї і не забрали все до своїх рук; то це тому, що вони тоді позбулися б багатьох продуктивних сил, за допомогою яких мають користь євреї від неєврейських народів без особливих зусиль»³.

В такому ж дусі подано і коментарі до Мішни, причому коментарі даються після кожної галахи. З галах потім виникає Гемара (збірка тлумачень Мішни). Автори Мішни в єврейському богослов'ї називаються «таннаї», автори Гемари — «амореї».

¹ Н. Переферкович, Талмуд, Мишна и Тосефта, т. VI, трактат Абот, гл. I—V, СПб, стор. 500—504.

² Там же, т. IV, трактат Сангедрин-синедрион, гл. I—XI, стор. 235—322.

³ Хошен Мишпат, Свод законов, СССІХХVIII, 1.

Законовчителям було що тлумачити у змісті Тори. Рабини нараховували в ній 248 настанов, наказів і 356 заборон, а всього 613 заповідей (Тар'яг Міцвот). Значна частина цих настанов Тори за нових історичних обставин застаріла, а виниклі нові життєві колізії не були передбачені так званим Мойсеєвим законодавством.

Протягом III—V ст. н. е. відбувається об'єднання Мішни і Гемари в Талмуд¹. Слово «талмуд» походить від дієслова у єврейській мові «ламед», що означає «вивчення». Звичайно, йдеться тут не про вивчення закономірностей об'єктивного світу, а про вивчення тлумачень Тори. Талмуд являє собою кодекс релігійних, побутових і правових приписів іудейства. Він містить в собі легенди і міфи про бога, вигадані розповіді про «потоїбічний світ» і загробне життя, повчальні притчі тощо. Так, щодо будови світу Талмуд повчає, що небо складається з семи частин. Перше небо являє собою завісу, яка вранці підіймається, а вночі опускається; друге небо — тверде, до якого причеплено зорі, місяць і сонце. На третьому — працює величезний млин, який меле манну крупу, що йде на кашу небесному населенню. На четвертому небі знаходиться небесний Єрусалим. На п'ятому — живуть ангели. На шостому розташовано склепи, наповнені снігом, градом, дощами; там же комори з бурями і димом. На сьомому небі, в раю, живуть справедливість і добродієність. Там же — душі праведників і тих, хто ще не народився.

Єдиним джерелом знань і повчання молоді Талмуд вважає «священне писання» і вимагає вивчати Біблію вдень і вночі. До світських наук іудаїзм ставиться з презирством, засуджує їх. «Про те, що вище за тебе, не міркуй»; «В те, що не по силах тобі, не заглиблюйся, незрозумілим для тебе не займайся, про те, що сховано від тебе, не питай»², — повчає Талмуд, показуючи свою ворожість до справжньої науки.

Іудейська релігія, як і інші, не лише консервативна, вона наскрізь реакційна. Іудаїзм завжди був непримирним ворогом науки. Вся система іудейської освіти за Талмудом побудована на сліпому поклонінні перед

¹ «Агада, сказання, притчі, изречения Талмуда и Мидрашей», Одесса, типограф. «Морія», 1919, стор. 4.

² Талмуд, розділ Незеким, трактат Сангедрин, 100-б.

авторитетом і відмові від дослідження. Вищими авторитетами вважаються рабини. Навіть очевидне безглуздя, висловлене ними, набуває силу закону. «Якщо рабин навіть скаже тобі лівє на те, що є праве, а праве на те, що є лівє, то ти все ж повинен слухатись його»¹,— повчають талмудисти.

Талмуд відомий у двох редакціях. Складання палестинського Талмуда (Єрушалмі) в сучасній його редакції було закінчено на початку V ст. н. е. Але перше місце як релігійно-законодавчий кодекс посів Талмуд вавілонський (Бавлі), основу якого становить Мішна з її казуїстичними і схоластичними тлумаченнями біблейських релігійних приписів, різних легенд, казок про надприродні сили тощо.

Розмір Талмуда — 2947 фоліантів, або 5894 сторінки. Цей величезний за обсягом збірник, що складався, як уже сказано, майже протягом тисячоліття, містить у собі записи дискусій рабинів з питань тлумачення окремих місць Ветхого завіту. Поряд з цим в Талмуді зазначено правові норми, релігійні приписи, закони, що стосуються судових справ — карних та цивільних, — богословські міркування з питань культу, догматики, етичних норм, примітивні відомості з математики, астрономії, медицини, казки, легенди, притчі, байки, міфи тощо². Все це розкидано безсистемно і викладено схоластично. Як літературна пам'ятка, Талмуд написаний не однією особою, а багатьма, що жили в різні часи, в різних місцях і перебували під різними впливами. Усе, що говориться в Талмуді про будову Всесвіту, про рослини, тварини і людину,— глибоко антинаукове, неучьке. Взяти хоча б такі «перли» талмудичної мудрості: «Затемнення Сонця віщує язичникам голод і війну, затемнення Місяця погана ознака для Ізраїлю»³. «Меркурій— секретар Сонця, і хто народився в його час, буде знаменитим і мудрим»⁴. Або таке: «На сьомому небі є величезні тварини, які займають у вишину простір, що його можна пройти за 4500 років»⁵. І далі: «Хвороби

¹ Цит. за кн.: М. Шахнович, «Реакционная сущность иудаизма», Изд-во АН СССР, М.—Л., 1960, стор. 118.

² Н. Переферкович, Талмуд, Мишна, Тосефта, тт. I—VI, СПб., 1899—1904.

³ Талмуд, розділ Моед, трактат Сукка (Куша), 29-а.

⁴ Тосефта, Абог, 156-а.

⁵ Талмуд, розділ Моед, трактат Хагига, 13-а.

посилає бог людям як кару, а вилікуватись можна молитвою» і т. д.

Принижуючи людей праці, Талмуд разом з тим звеличує багатіїв, засуджуючи землеробство, вихваляє торгівлю, лихварство. За вченням укладачів Талмуда, навіть пророк Мойсей нажився саме на торговельних махінаціях, які він практикував, спекулюючи громадськими коштовностями. «Мойсей розбагатів від продажу уламків сапфіру, які відламувались під час обробки каменів для скрижалів»¹, — написано в Талмуді.

Талмуд морально нівечить людей, прищеплюючи їм дух гендлярства і здирства. Прикладом носіїв здирства служать самі жерці, законовчителі—рабини, що наглядають за дотриманням релігійних приписів, які дозволяють простих людей (ам-гаарців) «потрошити як рибу»². Отже, Талмуд — це знаряддя реакції, згусток найтемніших уявлень його авторів про навколишній світ, це яскравий приклад протилежності релігійних поглядів науці.

За характером повчань в Талмуді відрізняють Галаху і Агаду³. Предметом Галахи є закон, що стосується життя релігійного, сімейного і т. ін. Предмет Агади — народна творчість: казка, міф, розповідь, легенда тощо. Але як за допомогою Агади, так і через Галаху ідеологи іудаїзму прагнуть створити всеохоплюючий кодекс, що стояв би на стороні інтересів панівних класів — світської і духовної аристократії.

З поширенням в Палестині та в інших країнах християнства єврейські рабини заходились «вдосконалювати» Талмуд. Виникла так звана палестинська Агада — тлумачення біблейських пророків. Якщо пророки у своїх проповідях-галахах припускали мотиви гніву, то Агада не виражає гніву, а лише тихо скаржить на важке становище Ізраїлю і покірливо висловлює впевненість, що бог не відхилить чоло своє від «обраного народу». Його страждання, повчає Агада, є заслуженою карою за гріхи цього народу: коли ж переповниться міра страждань, тоді і для Ізраїлю настане час порятунку і щастя.

¹ Талмуд, розділ Нашим (жены), трактат Недарим, 38-а.

² Там же, розділ Моед, трактат Песахим, 19-б.

³ М. Шахнович, Социальная сущность Талмуда, изд-во «Атеист», М., 1929, стор. 34—35.

Слід підкреслити, що саме Агада наскрізь просякнута іудейсько-націоналістичним духом, в ній висловлюється зоологічна ненависть до інших народів, зокрема до Едому. В стародавні часи Едомом називалася невелика гірська країна в Передній Азії, на території сучасної Іорданії, населена семітським народом, спорідненим євреям. В X ст. до н. е. Едом був завойований царем Давидом. Протягом IX і VIII століть едомці вели вперту боротьбу проти Іудейського царства за свою незалежність. Після зруйнування Єрусалиму Навуходоносором II у 586 р. до н. е. Едом підкорив був собі навіть частину південної Палестини з містом Хеброном і став самостійною державою під назвою Ідумея. В II ст. до н. е. Ідумею завоював іудейський цар Іоан Гіркан¹.

Так що під час складання агад Едома вже не існувало. Агадисти назвали Едомом Рим. Агада повчає, що євреї лише тоді можуть бути спокійні, коли незгоди проникають у середовище синів Едома; коли ж останні живуть між собою мирно, вони скеровують свій гнів проти Ізраїлю.

Згодом усі ці агадичні елементи в діаспорі було вилучено з Талмуда у спеціальну збірку діаспори під назвою «Око Якова». Виникли також Мідраші — агадичні збірки у самій Палестині.

Талмуд вніс мало істотних змін у ту форму іудейської релігії, що склалась в Іудеї і в діаспорі на кінець I століття. Ці зміни відображали головним чином нові суспільні умови, в яких опинились євреї на той час. Крах сподівань народу на визволення Іудеї від римського ярма і нездійсненність надій на відновлення єрусалимського храму Талмуд, слідом за Торою, також пояснює карою бога за гріхи Ізраїлю.

Талмуд, точніше Агада, кличе назад, до епохи «єднання Ягве з Ізраїлем» в його храмі в Єрусалимі. Ця реакційна ідеологія поєднується з отруйною проповіддю шовінізму, об'єктивне призначення якої, як і всього талмудичного віровчення, пом'якшити гострі класові суперечності всередині єврейського народу мотивами необхідності національного єднання.

Біблію і Талмуд іудаїзм вважає першоджерелом свого віровчення. Ці книги широко використовувались і вико-

¹ Див. БСЭ, т. 48, М., стор. 328.

ристовуються зараз рабинами для затемнення свідомості віруючих трудящих євреїв.

Ідеологи іудаїзму і сьогодні твердять, що Талмуд нібито має божественне походження. Так, керівники ізраїльської синагоги в Єрусалимі, випустивши недавно в світ 8-томну «Енциклопедію Талмуда», переконують своїх читачів: «в Талмуді чути голос Тори, він святая-святих і в ньому втілено живі слова бога»¹. Таке розуміння Талмуда завжди культивувалось і культивується в інтересах експлуататорів. Адже Біблію і Талмуд склали і редагували служителі релігії в інтересах багатих експлуататорів. Та й самі вони були з багатіїв. Так, наприклад, редагування Талмуда при його виникненні взяв на себе рабин Аші бен Сімон (352—427 рр. н. е.), що був «гаоном» (глава єврейської академії) і дуже багатою людиною. Як пише іудаїст С. Бернфельд, про Аші говорили потім, що «з часу смерті патріарха рабина Іегуди (Іуди) І і до рабина Аші ніколи знання закону і багатство не сполучалося в такій мірі у одній особі»².

Зібравши весь матеріал Гемари, Аші довів до кінця розподіл і систематизацію її. Цим вироблено було після Біблії і Мішни третій збірник іудейського релігійного письма — Талмуд. Отже, спочатку зібрано було Біблію, потім Мішну і, зрештою, вавілонський Талмуд, обробка якого закінчена у VI ст. н. е.

Слід підкреслити, що укладачі Талмуда — єврейські верховоди у Вавілонії — в боротьбі з своїми противниками чинили так, як це скрізь роблять представники панівних класів: вони звертались до поліції і доносили урядові на них, як на «незадоволених і привідців закону»³, пускаючи в хід також і чисто релігійну кару, як це роблять зараз рабини разом з сіоністами в Ізраїлі.

Так само як сучасні ізраїльські рабини, тогочасні талмудисти піддавали противників своїх «херем» (прокляття), дітей їх виганяли з шкіл, померлих родичів не ховали, а народженим хлопчикам забороняли робити обрізання, що для релігійного єврея тоді було страшним

¹ Енциклопедія Талмуда, т. I, Іерусалим, 1951, стор. 8.

² С. Бернфельд, Талмуд, его сущность, значение и история, СПб., 1901, стор. 80.

³ Там же, стор. 95.

покаранням. Все це знайшло свій відбиток в тій чи іншій формі в самому Талмуді, який «є не що інше, як довгий ряд реформ»¹, запроваджуваних в іудаїзмі у відповідності з духом часу, в залежності від зміни соціально-економічних умов життя євреїв.

Талмуд просякнутий презирством до праці і до трудящих, простолюдинів, «ам-гаарців». Наведемо одне з численних висловлювань, що є в Талмуді з цього приводу:

«Коли ам-гаарець навіть благочестивий, не живи все ж таки у сусідстві з ним»². Або: «Жодне нещастя не траплялося з Ізраїлем без того, щоб у ньому не винні були ам-гаарці»³. В одному з розділів Талмуда сказано: «Коли хтось залишив робітників у своєму домі, то дом нечистий»⁴. Особливо негативно ставиться Талмуд до праці селян («ам-гаарців»). В розділі Моед сказано, що «ам-гаарцям» не доручають бути свідками..., не призначають опікунами над сиротами чи попечителями і не беруть їх собі у подорожжі на час подорожі»⁵.

Разом з цим Талмуд, як і Тора, проповідує «гармонію» інтересів всього єврейства, «гармонію» класових інтересів в умовах експлуататорського ладу, приховує класові суперечності. В Талмуді, як і в Торі, говориться, що закони земних царів є законами від бога. Цар оголошується помазаником божим, і всякі виступи проти нього караються смертю.

Іудаїзм, так само як і християнство, іслам та інші релігії, завжди освячував іменем бога рабство і експлуатацію, з одного боку, і неробство експлуататорів — з другого. Як і християнство, іудаїзм вважає працю божою карою.

Біблія з Талмудом пояснюють поділ людей на багатих і бідних, розкошування багатіїв і злиденність трудящих волею «бога». Біблія повчає: «І всі люди з праху, і Адам був створений з землі; але, по всевіданню своєму, господь поклав різницю між ними і призначив їм

¹ Лилиенблюм, О необходимости реформ в еврейской религии, журн. «Восход», 1882, январь—февраль, стор. 187.

² Талмуд, розділ Моед, трактат Шаббат, 67.

³ Там же, розділ Незикин, трактат Баба-Батра, 8-а.

⁴ П'ятий трактат, Тогорот, VIII, 3.

⁵ Трактат Песахим, 49-б.

шляхи: одних з них він благословив і підвищив, других освятив і наблизив до себе, а інших прокляв і принизив і зрушив з місця їх. Як глина у гончара в руці його, і вся доля її в його волі, так люди — в руці того, хто їх створив, і він дає їм по суду своєму»¹.

Марксистсько-ленінська наука викриває ці вигадки богословів. Неспростовно доведено, що причиною класового поділу і експлуатації людини людиною є приватна власність на знаряддя і засоби виробництва. Панівні класи, володіючи засобами виробництва, здирством і обманом за допомогою релігії загарбали великі багатства, експлуатуючи нужденний люд. Щоб покласти край злидарюванню широких мас і розкошам, паразитизму купки кровопивців, треба знищити приватну власність на засоби виробництва, яка є причиною нещастя для бідних і джерелом ситого життя для дармоїдів.

Не один раз піднімалися пригнічені маси проти своїх гнобителів — рабовласників, поміщиків, капіталістів. Боротьба народних мас за своє визволення є високоморальною, благородною справою. А релігія вчить мовчки підкорятися експлуататорам, засуджує протест і боротьбу за волю. В книзі Соломона, наприклад, говориться: «Бійся, сину мій, господа і царя, з заколотниками не знайся»². Сучасні рабини та й християнські проповідники є такими ж захисниками багатих, як і стародавні іудейські «пророки». Багатство і бідність оголошуються однаково непорушним і вічним «божественним» законом як за Торою, Талмудом, так і за Євангелієм. В цьому суть і основне призначення всякої релігії.

Коротко віровчення іудейської релігії можна викласти за допомогою 13 догматів, які сформулював у XI ст. н. е. відомий богослов — іудаїст Маймонід:

- 1) існує бог, який створив всесвіт; 2) він єдиний;
- 3) він безтілесний; 4) він без початку; 5) йому одному треба молитися; 6) божественні одкровення є істина;
- 7) Мойсей — найбільший з пророків; 8) Тора відкрита Мойсеєм богом; 9) не можна замінити Мойсеїв закон іншим; 10) божественне провидіння править всесвітом;
- 11) існує нагорода добрим і кара злим; 12) до Ізра-

¹ Библия, Книга премудрости Иисуса, сына Сирахова, гл. 33, стихи 10—13.

² Библия, Книга притчей Соломоновых, гл. 16, стих 12. гл. 20, стих 2.

їлю прийде Месія; 13) воскресіння з мертвих є істина¹.

Ці догми, які набожний єврей повинен постійно повторювати, прямо відкидають науку, заперечують пізнання людиною навколишнього світу і проповідують реакційну мораль, гальмують розвиток суспільства.

Після римського завоювання Палестини євреї потрапили в різні країни Середньої Азії та Європи і опинились в умовах ранньофеодального суспільства. За законами феодального ладу вони не могли осідати в селах, де вже склались певні відносини феодальної експлуатації поміщиками місцевих селян даної народності. Не могли євреї приєднатися і до основних ремісничих цехів, які були тоді замкненими корпораціями. Тому вони розселились переважно в містах, займаючись менш регламентованими видами ремесла, а заможні віддалились торгівлі і лихварству. Селились євреї окремими общинами, посідаючи особливі квартали — гетто, в житті яких головну роль відігравали іудейські релігійні керівники — рабини.

Протягом XI—XIII ст. (під час хрестових походів) в Західній Європі починає посилено розвиватись торгівля, зростає місцеве купецтво, що конкурує з заможними торговцями. На цьому ґрунті виникають переслідування євреїв, для чого використовувалась і релігія.

В той же час серед самих євреїв відбувався закономірний процес дальшого класового розшарування. Більшість з них біднішала, пролетаризувалась, а незначна частина, вибиваючись в число заможних, гнобила своїх одновірців не менше, ніж це робили експлуататори інших національностей. Рабини — слуги багатих, так само як жерці в минулому, все це пояснювали волею бога, іменем Ягве виправдували нещадну експлуатацію єврейської бідноти з боку «своїх» і «чужих» багатіїв.

Як бачимо, рабовласницька ідеологія Талмуда влаштувала не лише рабовласників, вона виявилась цілком придатною і для феодалів. Ця ідеологія повністю влаштовує і сучасних експлуататорів — підприємців, плантаторів, монополістів. Саме тому Талмуд завжди знаходив собі захисників і покровителів не лише в середовищі

¹ А. Л. Воль, Молитвы евреев на весь год, Вильнюс, 1902 стор. 110—112.

єврейських багатіїв, а й серед пап, королів, імператорів та інших гнобителів, які часом самі не знали як слід ні його мови, ні змісту. Так, на початку XVI ст. у 1506—1510 рр. в Німеччині розгорнулася гостра боротьба навколо Талмуда. Єврей-вихрист Пфєфферкорн вніс пропозицію імператору Максиміліану I заборонити Талмуд як книгу, що навчає євреїв ворогуванню з людьми іншої віри, іншої нації. В Талмуді, як ми вже бачили, й справді є такі повчання.

Імператор Максиміліан I дав наказ конфіскувати Талмуд. Але на захист Талмуда виступив знавець єврейської мови і літератури вчений Рейхлін. Його підтримали «талмудофіли», «гуманісти», герцог Ульріх Вертемберзький, курфюрст Фрідріх Саксонський, Ульріх фон Гуттен, Франц фон Зікінген, Еразм Роттердамський та інші «лицарі святого духа», для яких «захищати Рейхліна» — означало захищати «закон», боротися за Талмуд — означало боротися за церкву! «Non te, — пише Егідій де Вітербо Рейхліну, — sed legem, non Talmud, sed ecelegium»: «не тебе, а закон, не Талмуд, а церкву»¹. Тому, коли на пораду Пфєфферкорна спалити Талмуд імператор Максиміліан I спитав думку Рейхліна, останній відповів пропозицією папи Климента VIII — організувати талмудичні кафедри. Як пише іудаїст Ем. Дейтш, «при кожному німецькому університеті призначалось два професори з метою надати можливість слухачам обізнатись з цією книгою, цим «гордим оленем з багатьма рогами»².

Таким чином на захист іудаїзму виступив сам «заступник Христа на землі» — папа римський Климентій VIII, той самий папа, який так жорстоко розправлявся з єретиками, за наказом якого в 1600 році було прилюдно живцем спалено великого мужа науки Джордано Бруно.

Саме вчення Талмуда просякнута ідеєю рангів і принципів ієрархії, уявлення бога і всіх небожителів у вигляді заможних феодалів з складною системою взаємопідлеглості й взаємошанування. Адже саме Талмуд твердить: «Царство земне відповідає царству небесному». Таке віровчення цілком влаштовувало всіх царів,

¹ Эм. Дейтш, Что такое Талмуд, СПб., 1870, стор. 19.

² Там же, стор. 18.

королів і імператорів. Тому вони і не збирались забороняти вивчення Талмуда.

Захист Талмуда римським папою означав спільний наступ всіх релігій проти науки. Саме з цих міркувань у 1520 році за вказівкою Климента VIII було надруковано перше повне видання Талмуда.

Радянський вчений М. Шахнович наводить ряд витягів з популярних тодішніх коментаріїв, що ілюструють реакційну роль Талмуда¹. Талмуд повний ненависті до «черні», до «простолюдинів» — бідняків-землеробів чи пастухів (останні за вченням Талмуда — усі злодії). «Сказав р. Еліезар: «ам-гаарцю (землеробові) можна роздерти ніздрі у день всепрощення, який збігається з суботою. Сказали йому учні його: вчителю, говори — зарізати»².

Все законодавство Талмуда зводиться до захисту інтересів заможних, до охорони приватної власності. Талмуд містить в собі трактати, присвячені цивільному праву: Баба Кама, Баба Мецці і Баба Батра. З питань, що там розглядаються: права і обов'язки суб'єкта як власника, що володіє полем; про купівлю і продаж майна; про найом робітника; про оренду; про накладення арешту на майно боржника тощо,— видно інтереси рабовласників, феодалів, поміщиків, купецтва. От чому Талмуд знайшов таке значне поширення в період середньовіччя.

Відомо також, що автори Талмуда були самі людьми багатими, починаючи від забезпеченого ремісника, торговця і кінчаючи поміщиком. До заможних верств належали і проповідники Талмуда — законовчителі, а з утворенням синагог—рабини. Отже, Талмуд, як і кожне інше релігійне вчення, виражав інтереси експлуататорських класів, що цілком улаштувало коронованих владарів усіх часів і народів. Якщо до цього додати вчення Талмуда про підлеглість царським законам³, про прощення ворогів і любов до них, про заклик до миру між гнобленими і гнобителями, проповідь непротивлення злу насильством, то стане цілком ясно, що арсенал талмудичних ідей служив «дужим світу» не гірше, аніж їх озброєні загони. Таке вчення пізніше вияви-

¹ Див. Шахнович, Социальная сущность Талмуда, стор. 88—89.

² Талмуд, трактат Песахим, 49-б.

³ Баба Батра, 51-а.

лось цілком придатним і для класу молоді буржуазії. Причини переслідування Талмуда середньовічними князями християнської церкви коріняться не в тому, що Талмуд проповідує іудаїзм, а в тому, що самі священнослужителі християнства були представниками торговельно-капіталістичної організації, яка боролась з конкурентами, що прийшли зі Сходу, і яка саме тому прагнула знищити Талмуд, бо в ньому керівники християнської церкви вбачали організуючу ланку єврейського купецтва, стрижень, що сприяв утворенню внутрішньої автономії для євреїв¹.

Інакше кажучи, князів церкви і європейську буржуазію взагалі єдине в чому не влаштувало вчення іудаїзму — це в проповіді виняткової відокремленості євреїв у суспільстві. Ці настрої молоді буржуазії яскраво виразив у XVIII ст. представник польської буржуазії філософ Станіслав Сташіц. Він підкреслював надмірну ізольованість євреїв. У творах Сташіца знаходить вираз звичайне для буржуазії того часу, яка тільки-но вчилася націоналізму, прагнення до повної національної консолідації. Між тим внутрішня організація євреїв, починаючи з XV ст., не виходила за рамки окремої общини — кагалу. Як громадський релігійний інститут кагал існував в Західній Європі, де станово-корпоративний лад породив і єврейську общину. В 1551 році євреям Польщі дозволено було вибирати рабинів, створювати кагали, в розвитку яких важливу роль відіграли інтереси фіску.

«Кожна община до утворення окружних і центральних органів являла собою самобутнє ціле і не мала жодних організаційних зв'язків з іншими общинами. Кожний великий кагал був ядром, навколо якого групувались дрібніші общини, т. з. прикагалки.»² Ця відокремленість євреїв, писав Сташіц, повинна обмежуватись лише релігією, що ж стосується громадянського стану, мови, звичаїв, то необхідно домагатись стирання відмін між євреями, з одного боку, та всім польським населенням — з другого³.

¹ Див. М. Шахнович, Социальная сущность Талмуда, стор. 30.

² Т. Б. Гейликман, История общественного движения евреев в Польше и России, Госполитиздат, М., 1930, стор. 229.

³ Див. Станислав Сташиц, Избранное, Гослитиздат, М., стор. 317.

«Ні лютеранам, ні кальвіністам, ні грекам, ні вірменам, взагалі жодній різновидності людей, де б вона не перебувала,— писав Сташиц,— не дозволяється мати особливі закони, установи, суддів, всюди вона повинна підкорятися властям і законам міста. Протилежно цьому, євреї, де б вони не знаходились, мають свої особливі установи і суддів.»¹

Сташиц пропонує, щоб євреї так само, як лютерани, кальвіністи та інше населення, проживаючи у містах, підлягали міським законам, властям і судам. «Ніяких кагальних властей вони мати не повинні, крім одного рабина для відправлення релігійних обрядів.»²

Молода буржуазія стояла за асиміляцію євреїв. Як її ідеолог, Сташиц не виступав проти релігії. Він лише відзначав, що євреї вже не говорять староеврейською мовою, не знають рідної своєї первісної релігійної мови, а відправляють обряди зіпсованою німецькою мовою. «Коли ж вони, будучи вигнаними з Німеччини, ввалились у Польщу, то повинні говорити польською мовою, цією ж мовою повинні набувати виховання і цією мовою відправляти свої релігійні обряди, проповідувати своє вчення.»³

Керовані рабинами, євреї і справді являли собою замкнені релігійні общини, які були у повній залежності і покорі від іудейських релігійників. Все це не сприяло, а, навпаки, заважало розвитку продуктивних сил капіталізму, розвитку буржуазного суспільства. Така ізоляваність не влаштовувала і самі єврейські трудящі маси. Тим часом рабини робили все, щоб ще більше ізолювати євреїв від решти суспільства.

Разом з тим вони ускладнили культ служіння Ягве, збільшивши число духовних осіб. Рабини, підрабини, різники, моєли, шамеси, магіди, члени духовного суду, завідувачі і вчителі релігійних шкіл — ось далеко неповний перелік осіб релігійної іудейської ієрархії, що жила на кошти трудящих євреїв.

Становище єврейських народних мас в феодальній Європі було надзвичайно тяжким. Єврейську бідноту експлуатували і феодала, і «своя» буржуазія, і клерика-

¹ Станислав Сташиц, Избранное, стор. 317—318.

² Там же, стор. 319.

³ Там же, стор. 319—320.

ли-рабини, що були необмеженими володарями і законодавцями у середньовічних єврейських общинах.

З розвитком капіталізму становище трудящих євреїв ставало дедалі гіршим. Нищівні сили капіталу тиснули на дрібну буржуазію, на ремісника-кустаря, розоряючи їх, позбавляючи останнього шматка хліба. Затурканий, культурно відсталий і політично неосвічений злидар-єврей намагався шукати порятунку в бога, в релігії. Але в синагозі рабин — такий же кровосос, як і всякий експлуататор. Звідсіль — відхід євреїв від синагог і створення своїх окремих релігійних общин. Цим скористались знов-таки окремі спритники-пройдисвіти від релігії, які на свій лад ошукували віруючих.

В кінці XVIII ст. кагал організував розправу з критиками рабинату як з «еретиками». В той час класова боротьба єврейської бідноти проти експлуататорів та їх слуг—рабинів набирала релігійних форм у вигляді сектантського руху (від латинського слова «сектаре» — відокремлювати, відділяти).

З цієї точки зору і слід розглядати і той розкол, що стався в іудаїзмі у XVIII ст., давши в іудейській релігії нову течію — «хасідизм».

Хасідизм виник у 30-х роках і сформувався на Волині і Поділлі у 60-х роках XVIII ст. в період розвитку капіталізму на Україні. Вчення хасідів («благочестивих») швидко поширилось і розкололо євреїв східної Європи на два табори — хасидів і миснагдимів («протибсрствуючих»), прибічників старого рабинату. Хасідизм породив віру в цадиків. За вченням хасідизму, цадикі — святі люди, обранці бога. Вони знаходяться у безпосередніх стосунках з Ягве. Досить, щоб цадик помолвився, і єврей все може одержати. За переконанням віруючих, на цадиках світ тримається, і коли б не стало хоч одного з них, Всесвіт одразу б повалився. Хасіди звертаються до цадика у найрізноманітніших справах — з приводу лікування, нещастя, і навіть безплідні йшли до нього, щоб він попросив бога, аби той дав їм дітей.

Ю. Шахнович писав з цього приводу про сорокові роки минулого століття: «В мій час про одного цадика, що врятував чудову єврейську дівчину від безпліддя, ходили

якісь темні чутки, але їх швидко розвіювали набожні хасіди»¹.

Віра в святість і всемогутність цадика, в чудеса була продуктом хасідизму. Створення і очолення хасідизму на Україні приписується Ізраїлю Бешту (Баал Шем-тов — добрий чудотворець, що діє іменем бога), який жив нібито у 1698—1760 рр. Спочатку хасідизм виник у Польщі як наслідок поневір'янь, що їх терпіла єврейська біднота. З каббалістів, що проповідували в цих умовах «близький день спокутування», особливим впливом користувався Іуда Хасід, який з Торою в руках ходив і закликав покаятися і який заснував «Товариство благочестивих».

Проповідуючи хасідизм, Бешт твердив, що не вивчення Тори головне в іудаїзмі, а молитви, почуття віри і богобоязливості, захоплення і релігійний екстаз — основа іудейства. У релігійній формі Бешт виразив соціальний протест єврейського населення проти засилля кагалу і рабинату, проти свавілля общинних верховодів і духовенства синагоги. У створенні нової релігії, зокрема хасідизму, знедолені шукали правди і порятунку.

Але в релігії, хоч би і «новій», підчищеній, не було і немає правди. Ф. Енгельс писав, що всяка ересь, отже, і та, яка, по суті, виражала прагнення прогресивних для свого часу класів, щодо форми була рухом реакційним. Релігійна оболонка заважала учасникам цього руху усвідомлювати свої класові інтереси, розпізнавати справжні цілі руху. Основні, насущні питання життя топилися у непотрібних і шкідливих релігійних суперечках хасідів з миснагдами.

Як вираз протесту проти теократичного ладу багатих захребетників єврейської общини хасідизм, природно, зустрів шалений опір з боку рабинів. Найбільш характерні епізоди боротьби з хасідистським розколом мали місце в перший період його виникнення. В кінці XVIII ст. кагал організував розправу над критиками рабинату, оголосивши їх єретиками. Так, в 1772 р. віленський гаон Ілля наклав херем (дослівно — «різати», але тут — прокляття, відлучення) на противників рабинату і закликав «трощити їх голови». У Вільно, Пінську та інших містах

¹ А. Алексеев, Очерки домашней и общественной жизни евреев, СПб., 1896, стор. 57.

їх було оголошено поза законом, а їх майно вважалось «виморочним»¹.

Та з часом хасідизм втратив будь-який опозиційний характер і обернувся в додатковий засіб духовного одурманення віруючих цадиками.

На початку і особливо в другій половині ХІХ ст. виступи рабинів проти проповідників модернізованого іудаїзму припинились, відбулося об'єднання іудейських клерикалів-рабинів з цадиками в боротьбі проти прогресивних мислителів. Незабаром цадики, як і рабини, виявилися такими ж лютими ворогами освіти народних мас. Так, цадик Нахман Брацлавський (1792—1811 рр.) заявив, що він покладе край просвітительським ідеям. Брацлавський повчав, що «проста людина» не повинна цікавитись книгами, бо це є гріх. Краще бути віруючим дурнем, казав Нахман, аніж розумним безбожником. Він називав лікарів помічниками смерті, вихваляв легендарного царя, який винищив усіх лікарів в своєму царстві².

Разом з рабинами цадики допомагали буржуазії експлуатувати трудящих-євреїв, виховували їх у дусі покірливості і смирення перед владою багатих. Ця солідарність мракобісів була відповіддю сил реакції на зростання безвірництва серед єврейських трудящих мас.

За таких обставин на початку ХХ ст. хасідизм дуже поширився. Цадики водночас виконували роль агентів

РОЗПРАВА РАБИНІВ ЗІ СВОІМ ПРОТИВНИКОМ

¹ Див. М. Шахнович, Реакционная сущность иудаизма, стор. 167.

² Там же.

поліції, брали участь в усіх реакційних виступах церковників проти революційного руху, видавали поліції революційно настроєних робітників і інтелігенцію.

У 1903 р. рабин Л. Гордін у книзі «Що таке хасідизм?», написаній на замовлення царських чиновників для Ломжинського губернського управління, писав: «тепер хасідизм як засіб проти атеїзму подає єврейському віровченню чималу послугу... хасідизм паралізує... раціоналізм»¹.

Шляхом поширення брехливих чуток про чудодійну силу «святих цадиків» служителі іудаїзму збуджували релігійний фанатизм, організовували паломництва до «святих місць» тощо. Пропагандою хасідизму іудаїсти хитро затьмарювали і затьмарюють зараз свідомість віруючих євреїв.

Так, в далекі часи, десь ще наприкінці XVIII ст., у м. Умані на Київщині було поховано одного цадика, могила якого вважалась «священною». На місці захоронання давно вже стоїть будинок, в якому мешкають радянські люди. І от, восени 1955 р., на свято Йом-кіпур, до цього будинку прибула велика юрба віруючих євреїв з м. Львова. З планом в руках, на якому значилось місце поховання цадика, з слізливими молитвами та жалісними причитуваннями віруючі довго галасували навколо будинку, лякаючи його мешканців.

Наведемо ще один факт. На початку минулого століття у с. Велідниках Словечанського району на Житомирщині жив рабин, про якого серед набожних євреїв поширювались легенди, нібито він володіє «божою силою», наданою йому зверху. Коли рабин помер, його оголосили «святим цадиком», а могилу, де він похований,— «святим місцем».

На місці поховання цадика тепер стоїть звичайний дерев'яний сарай, який уже багато років служить складським приміщенням для шляховиків. До недавнього часу навколо цієї споруди збиралося багато віруючих євреїв. Вони кричали нелюдськими голосами, істерично ридали, билися головами об стіну сараю, благаючи у «святого цадика» здоров'я і вдачі.

Звичайно, організатори цього паломництва до «святого місця» наживались за рахунок паломників, беручи

¹ Л. Гордін, Что такое хасидизм?, Варшава, 1903, стор. 24.

з кожного за молитву «Про здоров'є людського життя» — 18 карбованців, за два життя — 36 карбованців, за життя дитини — 9 карбованців тощо. Кантор Іцик з м. Обруча та наглядачка за «святим місцем» Б. Шмерман разом з іншими, шантажуючи паломників за допомогою брехливих чуток про всемогутню силу цадика, розпалювали серед них релігійний фанатизм, збираючи чималі кошти у «фонд божий», який залишався, звичайно, в кишенях шахраїв.

Отже, хасідизм виявився таким же ворогом науки і прогресу, як і весь іудаїзм, як і будь-яка інша релігія.

Треба сказати, що іудаїзм і всякі його релігійні організації завжди душили вільну думку, караючи і навіть знищуючи прогресивних мислителів. Передчасно кінчалось життя кожного вільнодумця-єврея, який виступав з критикою догматів іудаїзму і біблейських міфів. Проте, незважаючи на залякування, служителям Ягве не вдавалось убити серед євреїв дух вільнодумства, критичне ставлення до релігії і її законів.

Уже в глибоку давнину Еліша бен Абуя, один з танаїв, який жив у I ст. н. е., сміливо критикував Тору і Мішну. Законовчителі прозвали його Ахером (Ахер — буквально — «інший») за те, що він заперечував Мішну і поділяв світогляд грецьких філософів-матеріалістів. З розповідей, які збереглись у Талмуді, відомо, що Ахер «згубив багато ревнителів Тори», тобто Еліша бен Абуя мав послідовників, які разом з ним відвернулись від іудаїзму і вивчали грецьку мову, філософію і поезію. В будинку Ахера, за свідченням Талмуда, співали грецькі пісні і читали еретичні книги. Ахер ганьбив іудаїзм, його проповіді покори і смирення, його повчання про небесний промисел і воздаяння. Побачивши пса, що тримав у зубах язик таная, який загинув від руки римлян, Еліша почав осуджувати божественну несправедливість, твердячи: «немає правди на світі, немає воздаяння після смерті»¹.

Заперечуючи догмати воскресіння мертвих і небесне воздаяння, Еліша бен Абуя закликав молодь до вивчення світських наук. «Хто вивчає науку змолоду,—

¹ Мішна, трактат Хагіга, лист 14, стор. 2.

казав він підростаючому поколінню,— той пише на чистому аркуші, а хто починає навчання під старість, той пише на старому списаному клаптику»¹.

Наскільки Еліша бен Абуя був ненависний іудаїстам, видно з того, що Талмуд включив Ахера до тих, хто назавжди позбавлений «майбутнього життя» і є епікойрис (епікуреєць — безбожник).

Ще у IX ст. н. е. у місті Балки (Персія, тепер м. Балх в Афганістані) єврейський вчений Хіві Габалкі висунув 200 заперечень проти божественного походження Тори і першим підрахував суперечності в Біблії. Критикуючи вчення Ветхого завіту, Хіві вказував на наявність в ньому абсурдних положень, приписів та інших нісенітниць. Заперечуючи культ, ритуали і обряди, Хіві Габалкі іронічно запитував: «Чому поки тіло людини в цілості, вона не вважається богоугодною, а коли частину тіла обріжуть, вона стає богоугодною»².

Відкидаючи святість заповідей і приписів, Хіві гаряче заперечував біблейські і талмудичні уявлення про співвідношення між богом і природою. Він піднявся до розуміння абсурдності біблейської розповіді про створення світу, стверджував, що світ існує вічно, розвінчував балачки про безсмертя душі, вказуючи на те, що в самій Біблії сказано: «Душа кожної людини є кров її»³.

Хоч і наївно, але цілком матеріалістично він шукає душу людини в її крові. Далі, вказуючи на те, що в одній з книг Мойсея описана його смерть, Хіві писав: «Не могла ж людина сама про себе розповідати, як вона помирала і як її ховали»⁴. Останнім часом радянський дослідник М. С. Беленький дослідив ще 40 заперечень Біблії Хіві Габалкі⁵.

Слід пам'ятати, що критикував Хіві Біблію в часи, коли її авторитет серед євреїв був дуже великий. Заперечення святості Біблії підривало ідеологічні основи іудаїзму. Воно зробило великий вплив на маси віруючих.

¹ Наука и религия (сб. стенограмм лекций), М., 1957, стор. 353.

² М. Беленький, Хиви Габалки и его возражения против божественного происхождения Ветхого завета, журн. «Вопросы истории религии и атеизма», Изд-во АН СССР, 1958, № 6, стор. 419.

³ Библия, кн. Левит, гл. 17, стих 14.

⁴ Журн. «Вопросы истории религии и атеизма», 1958, № 6.

⁵ Журн. «Вопросы истории религии и атеизма», 1960, № 8,

Звичайно, рабини шалено напали на атеїста. Але «народ був так зачарований Хіві, що його положення проникли навіть у громадські школи»¹.

Критика Біблії вільнодумцем Хіві була популярна і в наступні століття і навіть далеко за межами Персії. Як повідомляє М. С. Беленький, твори антибіблейського характеру на зразок творів Хіві відомі також з Вавілонії в IX столітті. А в першій половині XIII століття провезли з Вавілонії через Київ у Польщу рукопис, який консервативні рабинські елементи прозвали «розбещувальною книгою». З Польщі цей рукопис возили далі в Регенсбург, а звідтіль до Франції. Це була свого роду пропаганда «розбещувальних» ідей. Сучасні дослідники твердять, що рукопис цей найімовірніше є твором єврейського раціоналістичного опозиціонера з Середньої Азії Хіві Габалкі².

Оскільки для рабинів погляди Хіві були небезпечні, вони спалили його твори, а самого Хіві Габалкі прозвали презирливим іменем Хіві ал Калбі (син собаки)³.

Через 300 років у місті Толедо (Іспанія) другий видатний мислитель, математик і поет Авраам ібн Езра (1093—1168) звернув увагу на те, що Мойсей не міг написати Тору, оскільки в його четвертій книзі змальовано смерть і оплакування цього міфічного «боговидця». Езра знав, що за антирелігійні дослідження його чекають переслідування і жорстокі кари, і тому він свої відкриття зашифрував.

У XVII столітті твори Езри вперше розшифрував голландський вчений, філософ-матеріаліст Барух (Бенедикт) Спіноза. Правда, матеріалістична філософія Спінози була одягнена в теологічну форму. За вченням Спінози, природа, взята як ціле, не має зовнішньої причини, вона не має ні початку, ні кінця. В цьому відношенні світ, чи «субстанцію» треба визнати за самопричину. Спіноза був представником тих груп радикальної буржуазії, що вимагали розвитку особистої свободи і невтручання держави в життя індивідуума, якому

¹ Журн. «Вопросы истории религии и атеизма», 1958, № 6, стор. 420.

² Б. Марек, История евреев в Польше, Варшава, 1957, стор. 223.

³ М. Шахнович, О происхождении и классовой сущности иудейской религии, сб. «Наука и религия», М., 1957, стор. 354.

повинна бути надана «природна свобода». Виразник на-строїв передової буржуазії, яка вступила в боротьбу з феодалізмом і релігією, Спіноза продовжив і розвинув далі критику іудаїзму, зокрема критику Біблії. Спіно-зівська критика Біблії скерована проти самого існуван-ня релігійних уявлень.

Маркс називав Спінозу великим представником фі-лософського матеріалізму. Матеріалізм Спінози, як під-креслювали Маркс і Енгельс, був метафізичним матеріа-лізмом, хоч і містив в собі риси діалектики; він був об-меженим, непослідовним. Проте вістря світогляду Спі-нози, скероване проти ідеалізму і релігії, перебуває на озброєнні прогресивного людства і в нашу епоху. У сві-ті, вчив Спіноза, існує лише матерія (субстанція, за його термінологією). Закономірність і впорядкованість явищ природи — це закономірність і впорядкованість, які внутрішньо властиві світові, а не нав'язані йому ззовні богом. Виступаючи проти релігії, Спіноза, як ві-домо, користався у своїх творах релігійною терміоло-гією. Відоме, наприклад, таке його визначення бога: «Бог, тобто природа». Отже, Спіноза розчиняв бога в природі і подібне розчинення, назване пантеїзмом, як дотепно відмічав ще великий французький філософ і сатирик Вольтер, є не що інше, як «ввічлива форма ате-їзму»¹, носієм якого і був Спіноза.

«Треба визнати величезною заслугою тодішньої фі-лософії,— писав Ф. Енгельс,— що, незважаючи на обме-жений стан сучасних їй природничо-наукових знань, вона не збилася з шляху, що вона, починаючи від Спі-нози і кінчаючи великими французькими матеріалістами, наполегливо намагалась пояснити світ з нього самого, залишивши детальне виправдання цього природознав-ству майбутнього»².

Спіноза перший піддав ґрунтовній критиці біблейські твори, показав міфологічний характер описуваних у них подій та осіб. Він зірвав ореол святості з цих книг і поклав початок науковій критиці Біблії.

З неприхованою ненавистю і люттю рабини, як і ка-толицьке духовенство, зустріли його головний атеїстич-

¹ В. Львов, Эйнштейн и мы, журн. «Наука и религия», 1960, № 2, стор. 21.

² Ф. Енгельс, Диалектика природы, Держполітвидав УРСР, К., 1953, стор. 9.

ний твір «Богословсько-політичний трактат». У цьому трактаті Спіноза не обмежився тільки викриттям підступної ролі духовенства, не тільки розкрив безглуздя релігійних забобонів, а й бачив причину релігійних вірувань у страхові людей.

В «Богословсько-політичному трактаті» Спіноза прагне показати, як з страху люди створюють «численну кількість вигадок і тлумачать природу так дивно, ніби вона заодно з ними безумствує». Він вважав, що тут справу можна виправити тим, що люди прозріють під впливом освіти і усвідомлять необхідність, якій підкоряються явища світу, що оточує їх.

У передмові до «Трактату» Спіноза писав: «Якби всі люди, у всіх своїх ділах могли діяти за певним планом (*consilium*) і коли б їм завжди сприяло щастя, то ніякий забобон не міг би оволодівати ними. Але тому, що люди часто потрапляють у таке скрутне становище, що не можуть собі скласти ніякого плану, і тому, що вони через сумнівні блага фортуни, яких вони безмірно бажають, здебільшого знаходяться в жалюгідному ваганні між надією і страхом, то через це здебільшого вони надзвичайно схильні вірити чому завгодно... Адже ніхто не прожив між людьми без того, щоб не помітити, як за сприятливих обставин дуже багато людей, хоч би вони були й дуже несвідомі, до такої міри переповнені мудрістю, що вважають за образу, якщо хто побажає дати їм пораду; а при нещасті вони не знають, куди звернутися, і, благаючи, просять поради в кожного; і немає тієї недоречності, того безглуздя або нісенітничі, яких вони не прийняли б... Усі вдаються до божественної допомоги найбільш саме тоді, коли вони в небезпеці і не вміють самі собі дати ради...»¹. «Можна було б навести дуже багато прикладів, що надзвичайно ясно показують те ж, а саме: що люди поневолюються забобонами лише доти, поки триває страх»².

Говорячи про страх, Спіноза, очевидно, має на увазі не первісну людину, де страх породжується в основному грізними явищами природи. Спіноза, треба вважати, мав на увазі людину, що знайома вже була з іудаїзмом

¹ Б. С п и н о з а, Избранные произведения, т. II, Госполитиздаг, 1957, стор. 7.

² Т а м ж е, стор. 9.

чи християнством. В «Богословсько-політичному трактаті» увага Спінози зосереджена на аналізі не первісних вірувань, а Біблії, священної книги іудаїзму і християнства. Значить, він має на увазі умови класового суспільства, в якому ці релігії зародились і поширились, де вони мали соціальні класові корені.

Думки Спінози про страх, про непевність як джерело релігії є зачатком розуміння соціальних коренів релігії. А це дуже важливо, бо маси можуть відчутися справжніми господарями життя лише тоді, коли вони, зрозумівши причину класових коренів релігії, скинуть експлуататорський лад, визволяться з-під ярма гнобителів.

Спіноза висловлював догадку про те, що релігія винна в обожнюванні царів, «влада імущих», що «релігія завжди була пристосована до користі держави». Будучи поборником вільнодумства, Спіноза бичував той лад і порядки, які в ім'я релігійного мракобісся душать науку і філософію, ведуть на ешафот людей з вільним від забобонів розумом. Але при всьому цьому на атеїзмі Спінози, як зрештою і на атеїзмі французьких матеріалістів XVIII ст., лежала печать буржуазної обмеженості. Вона полягала в тому, що Спіноза думав, ніби народні маси ніколи не зможуть позбутися забобонів, що атеїзм — це доля мудреців.

Опублікувавши в 1670 році «Богословсько-політичний трактат», Спіноза довів, що П'ятикнижжя, з його суперечностями, написано не Мойсеєм. Ясніше денного світла видно, писав Спіноза, що П'ятикнижжя було написано іншим, тим, хто жив на багато віків пізніше Мойсея, існування якого Спіноза помилково визнавав. «Оскільки в П'ятикнижжі є багато такого, що не могло бути написано Мойсеєм, то звідсіль висновок, що необгрунтовано і абсолютно противно розумові твердити, ніби Мойсей є автор П'ятикнижжя»¹.

Спіноза розгорнув широку критику Біблії. Для нього критика Біблії була засобом руйнування віри у біблейського бога-творця, в одкровення, пророцтва і чудеса. Спіноза не ставив собі за мету дослідити джерела Біблії. Його завданням було підірвати авторитет «святого» письма, зруйнувати основи релігійного світогляду,

¹ Б. С п и н о з а, Избранные произведения, т. II, стор. 132—133.

ФІЛОСОФ СПІНОЗА, ПРОКЛЯТИЙ ДУХОВЕНСТВОМ ЗА КРИТИКУ БІБЛІЇ

довести, що Біблію створено іудейськими жерцями і що вона переповнена суперечностями. Його біблейська критика була спрямована проти релігії взагалі. Тому трактат Спінози викликав не лише одчайдушні атаки з боку іудейських богословів і реакційних захисників феодального ладу, а й опір з боку поміркованих критиків Біблії.

Спіноза досконально вивчав текст кожної біблейської книги, порівнював, зіставляв зміст окремих книг і всіх ветхозавітних книг у цілому з історичними матеріалами і, нарешті, робив висновки, ґрунтуючись не на авторитеті Писання, яке вважалось священним, а на здоровому глузді і логіці. «Рабини,— писав Спіноза,— абсолютно безумствують; коментатори ж, яких я прочитав, говорять дурниці, вигадують і, зрештою, цілком спотворюють навіть мову»². Вони тлумачать, пише далі Спіноза, біблейські тексти занадто довільно, щоб лише надати їм змісту». І Спіноза кидає виклик усім коментаторам Біблії: хай вони з'ясують ветхозавітні нісенітниці без насильства над мовою і здоровим глуздом, і якщо знайдеться такий, каже Б. Спіноза, то «я зараз

¹ Б. С п и н о з а, Избранные произведения, т. II, стор. 143—144.

же протягну йому руки, і буде він для мене великим оракулом»¹. Але такого не знайшлося і не знайдеться. Що ж до церковників, то вони прокляли Спінозу і методичним цькуванням довели його до передчасної смерті.

Слід сказати, що Спіноза мав своїх однодумців і послідовників як серед єврейських, так і неєврейських вчених. Так, за кілька років до смерті Спінози за книгу «Безсмертя душі» в Амстердамі був доведений до смерті вчений-філософ Уріель Дакоста, який у 1623 р. виступив з 11 тезами проти Тори, Талмуда, заперечував релігійні свята і обряди². Дакосту відлучено було від синагоги, накладено херем. В стані розпачу Уріель Дакоста в квітні 1647 р. наклав на себе руки. Мислитель залишив твір «Приклад людського життя», який, за його словами, був заповітом, що розповідав історію того, як він став жертвою іудаїзму. Амстердамські рабини розправились з Дакостою за те, що ця людина виступала проти основних положень релігійного світогляду. Він піддав критиці одну з підвалин кожної релігії — вчення про безсмертя душі і загробне життя. Дакоста дійшов до висновку про «смертність душі», хоч рівень наукової думки того часу не давав йому змоги пояснити ті явища, які звичайно називають душевними. Рабини оголосили Дакосту за його атеїзм «апосинагогос».

За законами іудейської релігії навіть найближчі родичі і друзі відлученого (апосинагогос) не могли ні розмовляти з ним, ні переступити поріг його хати і навіть листуватися з ним. На вулиці від нього сторонились, а дехто плював в обличчя. Діти, навчені дорослими, дражнили і кривдили Дакосту. Рідні брати, порвавши з ним, розорили його, загарбавши все його майно. Виклавши на папері всю сумну історію свого життя, Уріель Дакоста покінчив життя самогубством.

У ХІХ столітті талановитий сатирик, письменник-атеїст І. Ертер і вчений С. Рапопорт були відлучені від общини (херем). За наклепницькими доносами хасидів було заарештовано відомого єврейського письменника А. Діка, засуджено до заслання поета Л. Гордона. Книги всіх цих авторів спалено як ворожі іудаїзмові.

¹ Б. С п и н о з а, Избранные произведения, т. II, Госполитиздат, М., стор. 144.

² БСЭ, т. I, стор. 607.

Відомий вчений Альберт Ейнштейн ще в юнацькі роки заявив батькові, що він вирішив покинути єврейську релігійну общину, позбутись всякої релігії¹. Іудаїстських богословів особливо збентежила заява Ейнштейна, зроблена ним у 1930 році в Америці: «Я не вірю в бога, який нагороджує і карає, бога, мета якого зліплена з наших людських цілей. Я не вірю також в безсмертя душі після смерті, хоч слабкий розум, заляканий страхом чи нерозумним егоїзмом, знаходить собі пристановище в такій вірі...».

У зв'язку з цим ньюйоркський рабин Герберт Гольдштейн надіслав тоді вченому телеграфний запит: «Чи вірите ви в бога? Відповідь п'ятдесят слів оплачена».

Атеїст Ейнштейн не став витратити п'ятдесяти слів і відповів лаконічно, телеграфувавши: «Я вірю в бога Спінози, який проявляв себе у влаштуванні світу, але не в бога, що займається долею і справами людей»². Інакше кажучи, підкреслюючи пантеїзм Спінози, Ейнштейн рішуче заперечував існування будь-якого бога.

Проте це не заважає сіоністському іудаїстам на зразок Хаїма Житловського ще і сьогодні робити спроби причесати А. Ейнштейна під іудаїста³.

Проти іудаїзму виступало багато інших прогресивних євреїв, у тому числі такі письменники, як Іосель Лінецький (твір «Польський юнак»), Аксенфельд («Обманутий світ»), Шолом Алейхем («Райське життя», «Учитель Боаз»), І. Л. Перетц («Набожна кішка», «Мораль»).

В своїх творах ці автори викривали антинародну, реакційну суть іудейської релігії. За це релігійні фанатики дико переслідували їх. Кожного атеїста-єврея вони оголошували «антисемітом» і всяк переслідували. Дійшло до того, що Лінецького, наприклад, вони схопили і кинули в річку, намагаючись втопити.

Та це не лякало справжніх народних єврейських письменників і вчених, які активно виступали проти

¹ Див. В. Л. Львов, Ейнштейн, изд-во «Молодая гвардия», М., 1959, стор. 11.

² В. Львов, Ейнштейн и мы, журн. «Наука и религия», 1960, № 2, стор. 21.

³ Х. Житловський, «Євреї і єврейство», Нью-Йорк, 1939, стор. 263 (єврейською мовою).

клерикалізму, шовінізму, буржуазного націоналізму. Так, І. Л. Перетц в одному з своїх віршів писав:

Білі, чорні, жовті, червоні
Перемішайте всі фарби,
Всі люди — брати,
Від одного батька і одної матері.

Тоді як буржуазно-сіоністські письменники в своїх творах проповідували буржуазний націоналізм, шовінізм, расизм і підспівували клерикалам, єврейська демократична прогресивна література була явно антиклерикальною, пройнятою ідеями дружби народів.

Нарешті, широкі трудящі єврейські маси, виступаючи проти царизму і буржуазії, вели також боротьбу і з єврейськими клерикалами. Вони склали чимало приказок проти бога і рабинів, наприклад: «Бог живе угорі, а мучить унизу», «Коли б бог жив на землі, то люди вибили б йому вікна», «Рабин випиває вино, а людям велить веселитись», «Клич мене рабином, а чатуй як злодія»¹ і багато інших. Уже цей простий перелік виступів євреїв проти іудаїзму, як і факти розправи з ними з боку церковників, свідчить про безглуздя обвинувачень в антисемітизмі тих, хто виступає з критикою Біблії чи Талмуда. Методи, до яких вдавалися іудаїсти в боротьбі проти своїх противників, навіть перевершують методи служителів католицької інквізиції. Один з так званих «теоретиків» іудаїзму Мойсей бен Маймун, або Маймонід (1135—1204 рр.), в книзі «Хазака» («Міцна рука») так формулює свої людиноненависницькі настанови для віруючих євреїв:

«Тих, хто заперечує «П'ятикнижжя» і пророцтво, слід вбивати; хто в силі вбивати їх відкрито мечем, повинен це робити, а хто ж ні, то повинен користатися різними обставинами, щоб спричинити їм смерть; якщо, наприклад, єврей бачив, що хтось з людей цього роду упав у криницю, в якій є драбина, він повинен не допустити його порятунку і забрати драбину, виправдовуючись перед ним тим, що йому потрібна драбина, щоб зняти сина з даху, і що він потім поверне її йому»².

¹ Цит. за книгою: М. Шахнович, Реакционная сущность иудаизма, стор. 130.

² Мішна, трактат Сангедрин, XI, I, 52.

Така настанова проповідників іудаїзму цілком відповідає «святому письму» Мішни, яке повчає: «Хто гудить слова законовчителів, заслуговує природної смерті; хто сміється над словами талмудичних мудреців, того покарати киплячим виверженням; того, хто перестає вивчати слова Тори, щоб зайнятись розмовою, нагодувати розжареним вугіллям»¹.

До речі, старанність Маймоніда в боротьбі з інакомислячими не врятувала його самого від переслідування рабинів. Характерно, що в боротьбі проти його прихильників рабини звернулись по допомогу до католицької інквізиції. І взагалі відомо, що факти співробітництва єврейських клерикалів з церковниками інших віросповідань зустрічаються досить часто.

Наукова критика довела, що Ветхий завіт (Танах), у тому числі й Тора, протягом століть підправлявся, доповнювався і тлумачився в інтересах експлуататорських класів. Це породило ще одне «священне писання» — Талмуд, тобто «вивчення» Тори, чи так званого «Закону Мойсея».

Талмуд освячував і освячує зараз поділ на панів і рабів; він розробив законодавство кастового ладу, поділив людей на знатних — хаверів і простолюдинів — ам-гаарців (народ землі — невігласів), обмежених у правах. Талмуд прищеплює думку, нібито вбогість є спосіб одержати кращу долю на небі, в потойбічному світі, і позбуватися вбогості — гріх.

У руках рабинів вони, як ми бачимо, є головною духовною зброєю, за допомогою якої і в наші дні пропагуються реакційні ідеї, прищеплюються націоналістичні ілюзії про винятковість і богообразність єврейського народу, що по суті підтримує ідеологію, ворожу нашому народові.

Нарешті, і Талмуд і Тора завжди були і залишаються ворогами наукових знань.

Саме в них викладено зміст віровчення іудаїзму, наведено рабовласницькі закони, міфологічні розповіді про світобудову, про перших людей, про життя патріархів тощо. Причому все це видається за незаперечні істини.

Зростання наукових знань, освіти народних мас і революційного руху задовго до нашого часу почало гасити

¹ Талмуд, трактат Берахот, 57-а.

віру в надприродне, божественне походження Тори. Наукова критика давно розвінчала незаперечність істини Тори і Талмуда. Тимчасом протягом багатьох століть віруючі євреї навчались по Торі і Талмуду, вбачаючи в них головне джерело мудрості, зведення всіх відомостей про світ і основні закони життя.

Не випадково чимало королів, князів і банкірів та інших «сильних світу цього» заявляли, що Тора і Талмуд допомагають їм тримати народ у покорі і смиренні. Так, англійський банкір, колонізатор баронет Мозес Монтефіоре, відвідавши у 1846 році віленську синагогу, заявив: «Тора потрібна народу». Тора і Талмуд потрібні й сучасним колонізаторам, щоб тримати поневолених трудящих у покорі.

ТРІЩАТЬ ТЕНЕТА іудаїзму

Активізація ворожих, антинародних сил на сучасному етапі відбувається в різних сферах життя, в тому числі і на ідеологічному

фронті. Проти передової комуністичної ідеології виступають буржуазні ідеологи та захисники релігії — сучасні богослови різних напрямів, в тому числі іудаїзму.

Зважаючи на величезну приваблюючу силу ідей комунізму, буржуазні ідеологи відкрито закликають «перенести війну ідей на територію ворога», тобто розгорнути ідеологічну боротьбу в середині соціалістичних країн. З цією метою вони вдаються й до релігії. Модифікуючи теорію «подвійної істини», сучасні богослови намагаються примирити релігію і науку. Тим часом всяка релігія, і в тому числі іудаїзм, є ворогом науки, ворогом пізнання законів природи і суспільного розвитку. В Талмуді, цьому збірнику віровчення іудаїзму, прямо вказується на неприпустимість вивчення віруючим світських наук. В одній з глав «священної» книги читаємо: «Спитали рабина Ісуса: чи можна вчити сина грецької книги? Він відповів: «Його можна вчити в такий час, коли ні день, ні ніч», тобто ніколи, бо сказано в Біблії (Ісус Навін, гл. I, ст. 9): «Хай не відходить ця книга Закону (Тора.— Т. К.) від уст твоїх, а навчайся по ній вдень і вночі»¹.

¹ Талмуд, трактат Абода Зара, гл. 1, 20.

Погляди іудаїзму були і є надзвичайно реакційними в питаннях пізнання навколишньої дійсності. Зводячи все до божих велінь, іудаїзм заперечує об'єктивний характер законів навколишнього світу. За твердженням богословів, все в природі визначається волею і бажанням «творця», бога Ягве, який нібито може в будь-який час змінити існуючі закономірності, порушити їх чи діяти наперекір їм. Біблія і Талмуд рясніють розповідями про «незбагнені чудеса», ніби творені богом. Віра в чудеса — головний мотив у кожній релігії. Вся Тора теж побудована на розповідях про чудеса, які «створять» то сам бог Ягве, то його довірені — «пророки». Ісус Навін, наприклад, зупиняє Сонце. Мойсей проводить євреїв по морю «як по суходолу». Сам бог Ягве протягом шести днів «створить» найбільше чудо — Всесвіт.

Іудейська релігія і сьогодні ревно пропагує вигадки про створення світу. В Біблії так і записано: «Спочатку створив бог небо і землю»¹. Далі розповідається про те, що бог відділив світло від п'тьми. На четвертий день творіння: «І сотворив бог два світила: світило більше, щоб управляти днем, і світило менше — управляти ніччю і зірками»². Створення світу, в тому числі й людини, як стверджують іудейські богослови, сталося 5723 роки тому, або 3760 років до н. е.

До смішного примітивно пояснює релігія і створення богом людини. «Яким чином був створений Адам?» — запитує рабин Натан і відповідає: «Протягом першої години був зібраний прах, за другу годину створено його образ, за третю — зроблений голем (кістяк), за четверту — зв'язані члени його, за п'яту — розкрились його отвори, за шосту — дано йому душу, за сьому — він став на ноги, за восьму — йому дано Єву, за дев'яту — він введений до раю, за десяту — одержав заповідь, за одинадцяту — согрішив, за дванадцяту — його вигнано і він пішов»³.

На такому ж рівні тлумачить іудаїзм і світобудову. «Сім утворень, одне важливіше другого: небо — творіння дуже важливе; важливіші за небо — зорі, бо вони освітлюють Всесвіт; важливіші за зорі — дерева, бо во-

¹ Біблія, книга Бытия, гл. I, стих 1.

² Там же, гл. I, стих 17.

³ Талмуд, Абот рабби Натана, гл. I, 5—6.

ни приносять плоди, а зорі плодів не приносять; важливіші за дерева злі духи, бо духи пересуваються, а дерева не рухаються з місця; важливіші за духів тварини, бо вони працюють і їдять, а духи не працюють і не їдять; важливіша за тварин людина, бо у людини є розум, а у тварин немає розуму; важливіші за людину ангели, бо ангели літають з одного кінця світу до іншого, а люди цього робити не можуть»¹.

Хоч іудаїзм і визнає за людиною наявність розуму, але він, як і інші релігії, рішуче заперечує можливість пізнання людським розумом законів природи. Те, що можуть люди знати про ці закони, бог їм відкрив (або відкриває) через обраних ним пророків за допомогою «одкровення». Але власними силами людина нібито нічого не може зрозуміти в «божественному порядку», бо її знання носять земний, суетний, мінущий характер на відміну від «вищих, вічних божественних істин».

Сьогодні, у вік атомної енергії, кібернетики і радіоелектроніки, відверта боротьба проти науки вже не може принести церковникам успіху. Більше того, сучасна буржуазія до певної міри навіть зацікавлена в розвитку науки, яка завоювала величезний авторитет в очах людства. Тепер вже просто неможливо заперечувати грандіозні наукові досягнення. Тому в наш час тактика церковників щодо науки дещо змінилась. Мракобіси намагаються «примирити» релігію з наукою, силкуються довести, що наукові дані нібито не лише не суперечать релігійним догмам, а, навпаки, навіть підтверджують їх.

Католицька газета «Мессаджеро італьяно» недавно проголосила, що запуск штучних супутників Землі «підтверджує догмат релігії про створення небесних тіл богом. Якщо вже штучне небесне тіло могли створити у своїх лабораторіях радянські вчені, то це тим більше міг створити всемогутній бог»². Як бачимо, навіть жорстоку свою поразку церковники намагаються видати за перемогу.

Деякі ізраїльські кола реформованого іудаїзму вирішили внести і свій «вклад» у цю справу. Єврейський буржуазно-сіоністський журнал «Джуїш дайджест» свого

¹ Талмуд, Абот рабби Натана, гл. VII, стор. 99—100.

² «Успехи современной науки и религии», сб., Изд-во АН СССР, М., 1961, стор. 70.

часу докладно розповів світові, що військовий рабинат Ізраїлю провів у Хайфі на «священній» горі Кармель нараду армійських рабинів вищих рангів, чиновників у релігійних справах і професорів для обговорення проблеми «про додержання євреями, які будуть прилітати на Місяць, суботи й інших єврейських релігійних свят»¹. Учасники цього засідання глибокодумно вникали в суть ряду питань, пов'язаних з майбутнім освоєнням Місяця, як, наприклад, звернутися до бога Ягве з молитвою «Хідуш-Леване», щоб бог змилостивився і поповнив ущербність Місяця, коли це небесне тіло буде у віруючого під ногами. Збагнувши, що їм не виплутатися з суперечностей, які виникають при подібних спробах примирити релігійні догми із досягненнями матеріалістичної науки, богослови дійшли до такої думки: «Релігійні істини вічні, як і сам бог! Вони назавжди лишаються такими, якими вони були в часи Мойсея-законодавця, царя Давида та інших»². А звідси й практичні висновки: нехай, мовляв, віруючий єврей, потрапивши на Місяць, підтримує радіозв'язок із Землею — «центром Всесвіту», слухає передачі «Кол Ізраїль» (голос Ізраїлю) з Єрусалима, і все буде гаразд.

Отже, іудаїстські богослови, незважаючи на разючі зміни, що сталися на нашій планеті протягом двадцяти століть, ладні зберегти в недоторканості всі приписи Тори і Талмуда, коли б... саме життя не наступало їм на п'яти і не змушувало шукати рятівних лазівок, подібних до описаної вище. І це не поодинокий випадок. Можна навести цілу низку хитромудрих вивертів, справжніх «чудес» теологічної еквілібристики іудаїстських та інших релігійних ортодоксів.

Досить характерною в цьому відношенні є книжка «Размышления о спутнике», яка не так давно була видана Ватиканом і активно розповсюджувалась на всесвітній виставці 1958 року в Брюсселі. «Нам нічого боятися науки, — повчають автори цієї книги, — слід боятися зловживання нею. Наука не може приписати собі жодної перемоги над вірою — віра належить іншому порядку, і віра говорить нам, що бог не лише там, куди

¹ Цит. за газ. «Радянська Буковина» від 18 червня 1960 р.

² Там же.

наука не проливає світла, але що він скрізь і всюди, включаючи те, що людина розуміє і творить»¹.

Протягом багатьох століть релігія тримала на очах трудівників міцну пов'язку невігластва. Тільки Радянська влада дала змогу поставити науку на службу людині. Тепер у країнах соціалізму люди впевнені в своїх силах, у дружбі з наукою будують світле життя.

Озброєні науковими знаннями, радянські люди стають господарями природи; вони перетворюють пустелі, обводнюють і зрошують мільйони гектарів засушливих земель.

Наука дає можливість розв'язати будь-яке завдання, що його висуває життя. Намагатися скувати її величезні можливості, поширюючи казки про надприродні сили, про «божу волю», про непізнаваність природи — значить гальмувати вирішення найважливіших проблем людства. За капіталістичного ладу боротьба з природою не може досягти такого розмаху і глибини, якої вона набуває у суспільстві, вільному від експлуатації. Розвивати науку і вчитися використовувати всі її надбання — найважливіше завдання нашого суспільства. Застосування науки, говориться в Програмі партії, стає вирішальним фактором могутнього зростання продуктивних сил суспільства. Кожний член комуністичного суспільства повинен бути свідомим і освіченим будівником життя. Забобони сковують творчі можливості людини, роблять її безсилою в розв'язанні величезних завдань, які стоять перед суспільством. Кожному очевидно, що бути переможцем у боротьбі з природою — значить перш за все володіти достатньою силою. А людина зі своїми м'язами безмірно слаба в порівнянні з велетенськими природними стихіями. І для того, щоб подолати цю кволість, люди покликали на допомогу науку, техніку і успішно підкоряють собі могутні сили природи.

Швидкий розвиток науки примушує релігію здавати одну позицію за другою. Проте релігія все ще не відмовилась від наступу на науку. Вона прагне спотворити дуже важливі наукові результати, підмінити їх містичними спекуляціями.

Скільки завгодно займайтесь наукою, говорять церковники природознавцям, але не забувайте при цьому,

¹ Цит. за кн.: А. И. Бурхард, Современный философский идеализм и религия, М., 1958, стор. 30.

що ви досліджуєте всього лише те, що дозволяє вам бог. Наука, кажуть вони, не може пізнати все те, що відбувається в світі, до чого може дійти лише віра. А тому, роблять висновок служителі релігії, наука і релігія повинні мирно «співіснувати», «доповнювати» одна одну, причому вищим принципом, що лежить в основі такого «співіснування», є визнання пріоритету віри над наукою. В цьому відношенні старою, але досить характерною для сучасного іудаїзму є заява іудейського законовчителя, рабина І. Л. Міхельсона: «Говорять, що природничі науки заперечують бога. Ні, неправда! Вони скоріше підтверджують його існування. За виразом одного знаменитого поета, при спробі пояснити явища природи, одну загадку розв'язують, зате на її місці виникають десять нових нерозв'язаних загадок»¹.

Стверджуючи божественне походження законів природи та суспільного розвитку, іудаїзм, як і інші релігії, затемнює свідомість людини вірою в повну залежність явищ природи і подій суспільного життя від сваволі Ягве, чим породжує фаталізм, тобто віру в фатум, в долю, і прирікає людей на пасивне очікування милостей з неба, відвертає їх від активної участі в будівництві комунізму.

Міркування про те, що наука і релігія не суперечать одна одній, має свою давню історію і має на меті захистити, врятувати релігію від натиску науки, довести «єднання» науки і релігії, підкорити першу другій. Для досягнення цієї мети церковники не зупинялися ні перед чим. У рабовласницькому суспільстві, а особливо в період феодалізму, служителі релігії навіть фізично розправлялися з тими діячами науки, які своїми відкриттями підривали сліпу віру в релігійні догмати. Тисячі й десятки тисяч борців за прогрес, за науку «з милості божої» томилася в тюрмах, зазнавали жорстоких тортур. спалювалися інквізицією на вогнищах. Навіть у 1926 р. в США, у штаті Теннесі, церковники влаштували так званий «мавпячий процес», в результаті якого було засуджено вчителя Д. Скопса лише за те, що він «осмілився» викладати в школі вчення Дарвіна. Законодав-

¹ І. Л. Міхельсон, Речь в рижской синагоге 30 августа 1894 г. по поводу тезоименства Его Императорского величества, Рига, 1894, стор. 5.

ство деяких штатів США ще й сьогодні карає за викладання дарвінізму як за тяжкий злочин.

Намагаючись будь-що примирити релігію з наукою, єврейські рабини йдуть навіть на те, щоб виправити «богонатхненне письмо» у відповідності до своїх власних міркувань і вимог часу і обставин. Так, рабин з м. Сан-Франціско Г. Розенвасер, який виступав як експерт у «мавпячому процесі», дав зразок казуїстики, спрямованої на примирення науки з релігією, на виправлення Тори. Коли Біблія у 1611 році перекладалась на англійську мову, сказав цей «вчений» рабин, то староеврейська мова була ще погано вивчена, через що в переклад потрапило багато неточностей. Так, слово «бара», що перекладено як «сотворив», Розенвасер вважає за потрібне перекладати як «привів у рух», а слово «адам», що в перекладі означає «земля», як «живий організм, що має кров», бо «адам», мовляв, означає ще й «червоний».

Але чому ж перекладати саме так: «живий організм, що має кров», коли за Біблією тут мається на увазі створення людини з «червоної землі», тобто з глини?

Відповідь на це питання криється в тому, що коли прийняти ці тлумачення «вченого» рабина за правду, то все інше буде пояснюватись дуже просто: «Положення про те, що ми походимо від Адама (тобто від «живого організму, що має кров». — *Т. К.*), може означати, що ми походимо від тварин нижчого порядку»¹. В такому разі між Біблією і сучасною біологією немає жодної суперечності: книга Буття і дарвінізм доповнюють одне одного. Буття підкреслює божественну першопричину, а наука — деталі процесу божественної творчості»², — заявив експерт-богослов Метью Шейла.

Як бачимо, рабини досить просто «розв'язують» суперечності між наукою і релігією, нав'язуючи в такий спосіб сучасній людині фантастичні казки Ветхого завіту. Проте загальноновизнані успіхи науки завдали релігії багато клопоту. Сучасна біологія незаперечно

¹ И. А. Крывелев, Современное богословие и наука, Госполитиздат, М., 1959, стор. 131.

² Там же.

довела походження людини від людиноподібної мавпи, а фізика, астрономія, космогонія дають нам незаперечні докази безкінечності матерії в просторі і часі. Всякі інші, протилежні твердження неминуче ведуть до висновку про «чудесне» створення перших людей і «кінечність» світу, тобто до богословської проповіді «початку» і «кінця» світу.

«В світі нема нічого, крім рухомої матерії, — писав В. І. Ленін, — і рухома матерія не може рухатись інакше, як в просторі і в часі»¹. В цьому стислому лаконічному формулюванні подано матеріалістичне розуміння суті Всесвіту, його внутрішню єдність, що викриває байки про існування надприродної істоти — бога.

Нестворюваність і незнищуваність матерії — твердо встановлений факт, що заперечує будь-які твердження ідеалістів і богословів про «створення» світу в якийсь «початковий» момент часу. У Всесвіті відбувається вічний рух матерії. З одного боку — безперервний розпад і руйнування небесних тіл, загибель окремих зірок, цілих систем і навіть гігантських галактик з їх десятками мільярдів зірок, з другого — безперервне виникнення і утворення нових космічних тіл, зірок і планет, нових численних зоряних систем, нових галактик і їх скупчень. Всяка конкретна фізична система як така звичайно має свій початок і кінець, але Всесвіт у цілому, природа — вічні, незнищимі і несотворимі, — вони безкінечні. Визнання цієї істини лежить в основі єдино правильного, матеріалістичного світогляду, який дає ключ до пізнання найскладніших процесів, що відбуваються як у природі, так і в суспільному житті.

Наука, спираючись на суспільну практику людей, вчить, що світ матеріальний і закони його розвитку — об'єктивні, що для дії цих законів не потрібно ніякого духа, ніякого бога чи творця. Наукові відкриття стверджують це, завдаючи нищівних ударів по релігії, вибиваючи ґрунт з-під ніг служителів релігії.

Церковники ж, щоб «узяти реванш» за ту поразку, якої завдає релігії наука, останнім часом ухопились за так звану «теорію» Всесвіту, що розширюється. Авто-

¹ В. І. Ленін, Твори, т. 14, стор. 156.

рами її виступили бельгійський вчений Леметр і англійський астрофізик Еддінгтон. В 20-х роках нашого століття вивчення спектрів галактик, що знаходяться за межами нашої Галактики, привело до встановлення цікавого явища: лінії в спектрах цих галактик були зміщені в бік червоної частини спектра. «Червоне зміщення» ліній у спектрах позагалактичних туманностей дало підставу цим вченим висунути теорію про те, що галактики нібито віддаляються одна від одної, «розбігаються» або «пульсують», — то зближуються, то розбігаються.

Скориставшись цими попередніми спостереженнями, буржуазні астрономи зробили висновок, що Всесвіт нібито розширюється. А раз так, то, мовляв, був момент, коли він перебував у початковому стані майже нульового обсягу, в розмірі «першоатома». З цього першоатома і утворився Всесвіт, частиною якого є наша Галактика, яка знаходиться майже в центрі Всесвіту. За їх підрахунками «розширення» Всесвіту почалося 8—10 мільярдів років тому. Вчені-фідеїсти¹ заявляють, що це і був початок світу, момент божого творчого акту.

Звичайно, все це — дурниці. В нашу епоху, коли релігійна ідеологія примушена неухильно відступати під натиском науки, церковники особливо хапаються за проблеми космогонії — проблеми розвитку і будови Всесвіту. Надзвичайний інтерес теологів до шукань космогонії пояснюється тим, що багато космогонічних питань наукою ще далеко не розв'язано, і богослови прагнуть використати це в своїх інтересах. Захисники релігії твердять: якщо наука пояснює окремі явища і процеси, які відбуваються в природі, то для пояснень Всесвіту чи суспільних явищ треба звертатись до релігії. Якщо людина щось відкриває, створює, винаходить, рухає знання вперед, то це, згідно з твердженням сучасних богословів, знов-таки відбувається з волі «премудрого» господа-бога. Бог вкладає в голови вчених свої ідеї, а вони їх перетворюють в життя. Релігія, таким чином, і на землі відводить людині лише жалюгідну роль сліпого виконавця «божих задумів».

¹ (Лат. fides — віра). Ідеалісти, що віддають перевагу вірі перед наукою, В. І. Ленін називав фідеїзм попівщиною.

Подібне тлумачення науково-технічного прогресу суспільства абсолютно суперечить дійсності. Справді, чому бог Ягве декілька тисяч років тому не підказав вченим ідею парової машини або електричного генератора? Чому він тримав людей сотні тисяч років у невігластві, допускав, щоб вони гинули від епідемій і війн, потурав гнобленню і грабіжництву слабких сильними? Хіба Ягве не знав про це все? Адже він, за вченням іудаїстів, всюдисущий, всезнаючий і всеблагий.

Отже, наука озброює людей достовірними знаннями про закони природи, веде суспільство вперед, релігія ж тягне його назад. Захисники релігії твердять, що розвиток науки — це теж є шлях «пізнання» бога. Але чи може наука бути «засобом пізнання бога», якщо її відкриття неухильно заперечують ті «вищі істини», які викладені в священному писанні і, зокрема, в Біблії (Торі) і Талмуді? Наперекір бажанням церковників і «вчених» захисників релігії розвиток науки дедалі більше підриває релігію.

Щоб «врятувати» релігію і виправдати віру в бога Ягве в наш вік, вік величезних успіхів науки і техніки, іудаїсти намагаються використати аргументацію сучасних фідеїстів-богословів, які нібито «довели» існування бога-творця в природі. Так, ізраїльський банкір Арон Барт на доказ неможливості поєднувати матеріалізм з сучасним природознавством посилається на ватажка сіоністів хіміка Хаїма Вейцмана, який на одному з сіоністських конгресів заявив: «Я дуже близький до природничих наук, щоб бути матеріалістом»¹. Звичайно, було б дуже дивно, коли б цей вожак сіоністів, ханжа і святоша оголосив себе прихильником матеріалізму. Використовуючи брехливі висновки фізиків-ідеалістів про «зникнення матерії», про відсутність причинності в мікросвіті і т. ін., що давно вже викриті і розвінчані матеріалістичною філософією, Барт заявляє: «Століття тому здавалося, що між наукою і релігією існує безодня, а тепер нові відкриття довели, що її немає»².

¹ М. Шахнович, Реакционная сущность иудаизма, стор. 233.

² Арон Барт, Современные евреи перед лицом великих проблем, Иерусалим, 1958, стор. 247—248 (єврейською мовою). Цит. за М. Шахновичем, Современная иудейская «философия» в капиталистических странах, журн. «Философские науки», 1959, № 4, стор. 142.

Проте абсолютно марні всі намагання примирити наукові знання з релігійною вірою. Немає і не може бути жодного примирення між іудаїзмом, цим фантастичним, спотвореним відображенням світу у свідомості людей, і справжньою наукою, що дає правильне пізнання явищ природи і суспільства.

В. І. Ленін писав, що «...всякій науковій ідеології (у відміну, наприклад, від релігійної) відповідає об'єктивна істина, абсолютна природа»¹. Досвід, суспільна практика переконливо підтверджують достовірність науки і категорично заперечують існування бога.

Проникнення науки в таємниці об'єктивного світу обумовило всесвітньо-історичне значення її досягнень: людство підійшло до великої енергетичної революції, пов'язаної з застосуванням ядерної енергії в мирній практиці. Велетенський стрибок у космічний простір знаменує вступ людства в нову еру підкорення природи. Все це — ще один блискучий доказ правильності ленінської думки: панування над природою, яке проявляє себе в практиці людства, є результат об'єктивно вірного відображення в голові людини явищ і процесів природи.

Маючи на меті врятування іудаїзму від остаточного краху, частина рабинів стала на шлях дальшого «вдосконалення», «осучаснення» іудаїзму шляхом його реформації. Прихильники реформістського напрямку в іудаїзмі в США, наприклад, запровадили богослужіння не староеврейською мовою іврит, як це звичайно прийнято, а англійською. Зведення молитов, що називається релігійним терміном «Сідер», перейменовано в «Уніон преор бук». В синагогах розібрали перегородки, які відокремлювали чоловіків від жінок, надавши їм в общинах рівні з чоловіками «права». У реорганізованих синагогах відмінено трубний звук на свято йом-кіпур. В них відмовляються читати книгу «Есфір» на свято пурим. Віруючі не прибивають до косяків своїх дверей мезузу і т. ін. Пристосовуючи іудаїзм до нових умов, реформісти запроваджують при синагогах навіть танцювальні майданчики, спортивні ігри тощо з метою залучення молоді до синагоги.

¹ В. І. Ленін, Твори, т. 14, стор. 118.

Ще в минулому столітті серед церковників, в тому числі серед іудаїстів, виникла течія під назвою «модернізм». Вона вимагала пристосування біблейського вчення до наукових даних і взагалі до здорового глузду. Зараз серед модерністів, як і серед реформістів, ідуть суперечки про те, до яких меж можна доходити в поступках здоровому глуздові, щоб не пожертвувати Біблією, Торою і уникнути разом з тим суперечностей, неузгодженостей, нісенітниць «святого» письма.

Модернізмові протистоїть так званий «фундаменталізм», який відстоює буквальний зміст усіх біблійних легенд. Проте, і реформісти, і модерністи, і фундаменталісти єдині в прагненні врятувати авторитет Біблії і стримати спад релігійності в масах. Фундаменталісти лише вважають, що шлях модернізму небезпечний, оскільки він може призвести до повної капітуляції перед наукою, до того, що біблійні розповіді зрештою втраять будь-який сенс в очах віруючих. Тому фундаменталісти-рабини, відстоюючи старий, консервативний іудаїзм, прагнуть реформувати його лише зовні, по формі.

Намагаючись зберегти панування релігійної ідеології і врятувати синагоги, піднести їх престиж і зміцнити вплив іудаїзму на євреїв, рабини старанно працюють над тим, щоб оновити релігію, модернізувати її, реформувати синагогу і, нарешті, «науково» обґрунтувати релігійний світогляд.

Класики марксизму-ленінізму неодноразово викрикали такі спроби. В. І. Ленін у статті «Класи і партії в їхньому ставленні до релігії й церкви», демаскуючи октябристів і кадетів, писав: «Представник контрреволюційної буржуазії хоче зміцнити релігію, хоче зміцнити вплив релігії на маси, відчуваючи недостатність, застарілість, навіть шкоду, яку чинять правлячим класам «чиновники в рясах», що *знижують* авторитет церкви. Октябрист воює проти крайностей клерикалізму і поліцейської опіки *для посилення* впливу релігії на маси, для заміни хоч деяких засобів одурення народу, надто грубих, надто застарілих, надто ветхих, недосягаючих мети, — більш тонкими, більш удосконаленими засобами. Поліцейська релігія уже недостатня для одурення мас, давайте нам релігію куль-

турнішу, оновлену, спритнішу, здатну діяти в самоврядній парафії, — ось чого вимагає капітал...»¹.

Дехто з іудаїстів-реформістів, як, наприклад, Хаїм Житловський, висуває пропозицію відмовитися від ідеї про «богообраність» євреїв і пропонує навіть укласти союз іудаїзму з християнством для спільної боротьби проти атеїзму і матеріалізму, але при умові, коли православ'я відмовиться від ідеї триєдиного бога і визнає ідею монотеїзму. Той же Житловський заявляв, що «можна бути євреєм не лише по Бешту чи по синагозі, а й по Ісусу Христу»². Досить лише завоювати в діаспорі (райони, де проживають євреї, крім Ізраїля) «право національності» для єврейського народу і чисто єврейські виховні установи, розвинути розмовну єврейську мову до рівня літературно-наукової, як збереження єврейської національності буде забезпечено навіть без іудаїзму. Така заява ідеолога сіонізму та іудаїзму є досить характерною, вона свідчить про єдність коренів релігії — іудейської, християнської чи будь-якої іншої.

«Ідеї» Житловського в наш час частково практично втілюються рабинами в повсякденне життя віруючих євреїв. У США, наприклад, ряд іудейських і православних свят почали навіть святкувати разом. Так, єврейське зимове свято хануко відзначається тепер разом з різдвом, а пейзаж — одночасно з православною пасхою тощо. Так спілкуються церковники різних напрямів у боротьбі проти атеїзму.

Нарешті, у Сполучених Штатах Америки з'явилась ще одна течія в іудейській релігії: «реконструкціонізм», ідеологом якого виступає якийсь Моргенстерн. Він проповідує відмову від «старих форм зовнішнього вигляду». Моргенстерн заявляє, що рабин не повинен обов'язково носити лапсердак і штраймл, пейси і бороду. «Ми не рабини, — каже Моргенстерн, — а рабаї, ми світські люди і повинні одягатись по-цивільному, бути огрядними американцями, широко спілкуватись з монополістами, відвідувати будинки «сильних світу».

Слід підкреслити, що керівники сучасного Ізраїлю, які тісно зв'язані з реконструкціоністськими організа-

¹ В. І. Ленін, Твори, т. 15, стор. 370.

² Еврейская энциклопедия, т. VII, Вид-во Брокгауз-Эфрон, стор. 599—600.

ціями іудаїзму як з політичним філіалом сїонїзму в США, всїяко підтримують заходи по змїцненню і поширенню «реформованого» іудаїзму.

Сьогодні всі чесні люди світу, а серед них і віруючі євреї, виступають проти атомної і водневої зброї. Зважаючи на це, примушений перебудуватись і іудаїзм. 21 липня 1959 р. англійська газета — орган компартії «Дейлі уоркер» писала: «Єврейський всесвітній комітет переконаний, що тривале виробництво і випробовування такої руйнівної зброї, як воднева бомба, що може знищити мільйони людських життів одним натиском кнопки, є злочин проти бога і людей»¹.

Навіть дехто з рабинів засуджує випробування цієї зброї, як злочин перед людством. В заяві, підписаній головним рабином британської єврейської общини, сказано, наприклад, що «випробування атомних бомб може завдати страшної шкоди поколінню, яке народжується, і що жодний уряд не повинен виробляти та випробувати таку зброю»². Так, під впливом великого руху сучасності церковники примушені дещо перебудуватись.

Але як би вони не перебудовувались, як би не пристосовувались проповідники релігії, народ дедалі краще розпізнає їх справжнє обличчя. Все менше залишається людей, що піддаються спокусам релігійної отрути. Все більше і більше віруючих поривають з Талмудом і Торою. Критичний підхід до Біблії, критичне вивчення всієї талмудистської «премудрості» відкривають віруючим очі. Вони, побачивши речі в їх справжньому світлі, поривають з іудаїзмом, перестають відвідувати синагоги, молитовні будинки, різні релігійні зібрання тощо.

Відчуваючи, що ґрунт вислизає з-під ніг, єврейське духовенство, як і служителі інших релігій, знову багатозначно говорить про «знамення» скорого кінця світу, про скорий прихід месії і настання «царства небесного». Треба сказати, що вигадки про кінець світу є складовою частиною багатьох релігій. Але саме в іудаїзмі, а за ним і в християнстві, ці вигадки розвинуто особливо сильно.

¹ Газ. «Дейлі уоркер» від 21 липня 1959 р.

² Там же.

Пророкування про «кінець світу», про «страшний суд» і настання «царства небесного» в іудаїзмі посідає чільне місце. Іудаїзм віками використовував це пророкування, щоб отруювати свідомість віруючих. Передова наука і філософія, виходячи з великих досягнень сучасної техніки і ще більших її перспектив, відкидає ідею неминучості кінця світу, наступної загибелі людства. Опановуючи космос, організуючи в ньому виробництво, люди зможуть обживати та заселяти все нові й нові простори поза нашою планетою. Такий процес може тривати безконечно. А це значить, що людство в силі домогтися безсмертя суспільства. К. Е. Ціолковський пророкував, що люди почнуть розселятися по всьому Всесвіту. Якщо ми вже тепер, підкреслював він, маємо можливість трохи вірити в безконечність людства, то що ж буде через декілька тисяч років, коли виростуть наші знання і розум? Отже, немає кінця життю, кінця розуму і удосконаленості людства. Прогрес його вічний.

Ставлення до природи людей, озброєних правильним марксистсько-ленінським світоглядом, науковими знаннями, є не пасивним, а творчим. Люди високорозвинутого суспільства майбутнього — комуністичного суспільства зуміють ще з більшим успіхом перетворювати світ, долати або вміло обходити будь-які перешкоди на шляху до мети, вічно владарювати в неозорих просторах космосу. Релігія вчить, що коротке людське земне життя сповнено скорбот і дається людині богом для того, щоб вона змогла заробити собі «вічне життя» на тому світі. Правда, церковники, в тому числі й проповідники іудаїзму, добре розуміють, що в наш час одних лише байок про потойбічний світ зовсім недосить. Посилення наступу на релігію і відхід віруючих від релігійних організацій штовхають окремих проповідників іудаїзму на шлях нових фальсифікацій. Дехто з них навіть стверджує, що метод марксизму, діалектичного матеріалізму і «метод» Талмуда нібито однакові, і вся справа, мовляв, у тому, що стародавні заоновчителі змушені були приховувати свої матеріалістичні міркування, вдаючись до метафізики. Так, в одному рукописі вказується на Мідраш¹ Темура, виходячи з якого

¹ Вивчення, збірка тлумачень Біблії, трактат Темура (заміна), Талмуд, т. 5.

нібито «стародавнім законовчителям, а саме рабину Ізмаїлу і рабину Акибі, був відомий закон єдності протилежностей (?!)»¹. Насправді ці реакційні теревені є не що інше, як блюзнірство.

Пристосовуючись до нових обставин, сучасні рабини намагаються «примирити» іудаїзм навіть з комунізмом, модернізувати, «демократизувати» його, «пролетаризувати» цю релігію. Вони силкуються навіть самий комунізм «вивести» з іудаїзму. Розуміючи, що відсутність класової соціальної бази для релігії не може бути ґрунтом для реформи іудаїзму, церковники, проте, прагнуть це зробити шляхом різних софістичних тлумачень. Так, щоб спантеличити віруючих євреїв, рабини твердять, що іудаїзм виник серед древніх хліборобів і що пророк Мойсей був нібито першим бунтарем, першим революціонером, пророк Ісайя — першим активним борцем за мир, а пророк Ілля — першим захисником бідноти. «У Талмуді є закони, — заявляють вони, — які захищають інтереси робітників. Тому наша молодь даремно насміхається над релігійними книгами. Це відбувається тому, що вона не знає їх і вірить безбожникам. Заперечуючи релігію, молодь підрубує сук, на якому сидить, бо лише в релігії можна знайти шлях до комунізму»².

Слід сказати, що в сучасній західноєвропейській буржуазній літературі біблейських пророків взагалі змальовують як ідеологів трудящої бідноти, мало не попередниками соціалізму. У збірниках висловлювань, які увійшли до Ветхого завіту і які приписуються Ісайї, Єремії та іншим пророкам, і справді є чимало докірливих слів на адресу знаті та багатіїв, які нещадно гнобили трудовий люд. Проте в книгах «пророків» немає жодних закликів до боротьби проти експлуататорів. Єдина надія тут покладається на бога Ягве, проти чого багатії не заперечували. Це підтверджує і такий завзятий іудаїст, як Генріх Гретц, який пише: «Якщо проповідник-мораліст в Єремії часто переходить в політичного трибуна, то революціонером він ніколи не був»³.

¹ М. Шахнович, Иудаизм в СССР на последнем этапе нэпа, журн. «Воинствующий атеизм», 1931, № 7, стор. 90.

² Там же, стор. 92.

³ Г. Гретц, История евреев, т. II, стор. 292.

Правда, в деяких книгах Ветхого завіту, тлумаченням якого займається Талмуд, відчуваються нотки протесту проти суспільної несправедливості. Так, в книгах Амоса, Ісайї, Іезекіїля можна знайти осуд жорстокості царів і жадоби багатих, заклики на зразок: «Навчайтесь робити добро, шукайте правду, рятуйте гнобленого, захищайте сироту, заступайтесь за вдову»¹. В таких заявах, безумовно, знайшли певне відображення почуття і бажання мас, що протестували проти гноблення. Але суть питання полягає в тому, яким чином біблійне вчення пропонувало здійснити ці побажання.

Соціальне вчення Біблії — це релігійний, пасивний протест проти несправедливості, це бунт на колінах, що на ділі означає виправдання гнобителів. Тому тлумачити ці біблейські висловлювання як бунтарські чи революційні немає жодних підстав. «...Коли нечисленні місця з біблії й можна витлумачити на користь комунізму, — писав Енгельс, — то весь дух її вчення, проте, цілком ворожий йому, як і всякому розумному починанню»².

Так, виражаючи прагнення народних мас до миру, Второїсайя, наприклад, закликав перекувати мечі на орала і списи на серпи, не вчитися більше воювати тощо. Але той же Второїсайя заявляє: «Станеться це не в результаті боротьби народу за мир, а тому, що «земля буде наповнена пізнанням бога, як води наповнюють моря». Ісайя повчає, що в день, коли настане порятунок, об'єднаються Ізраїль і Іудея, але не для миру, а для того, щоб спільними зусиллями кинутись на інші народи. «І ворогуючі проти Іуди будуть винищені... і полетять (євреї.— Т. К.) на плечі філістимлян на захід, пограбують усіх дітей Сходу і на Едома і Моава накладуть руку свою і діти Аммона будуть підкорені їм»³. Бог Ягве «озброїть єгиптян проти єгиптян, і будуть битися брат з братом і один проти другого, місто проти міста, царство проти царства». А «земля іудина стане жахом для єгиптян»⁴. Далі говориться, що до «євреїв приєднаються чужоземці і приліпляться

¹ Библия, кн. Исайи, гл. 1, стих 17.

² К. Маркс і Ф. Енгельс, Твори, т. I, К., 1958, стор. 496.

³ Библия, кн. Исайи, гл. 2, стихи 13, 14.

⁴ Там же, гл. 19, стихи 2, 16.

до дому Іакова», але тут же Ісайя пояснює, що «дом Ізраїля засвоїть їх собі на землі господній рабами і рабинями, і візьме в полон полонивших його, і буде панувати над гнобителями своїми»¹. Отже, говорити про «революційність» вчення пророків, про належність пріоритету лозунга боротьби за мир іудейському пророку Ісайї немає жодних підстав.

Приховати абсолютну протилежність науки і релігії, зупинити процес розвитку науки і прогресу, а разом з тим процес відходу віруючих від релігії, неспроможні ніякі темні сили. Навпаки, успіхи науки в пізнанні законів природи і, особливо в завоюванні космосу, приводять до дальшого масового зростання атеїзму, до відходу віруючих, в тому числі євреїв, від релігії. Це викликає серйозне занепокоєння серед ідеологів іудаїзму в усіх країнах світу. «Ми занепокоєні тим фактом, що 85% єврейських дітей у всьому світі зовсім не знають іудейських традицій і виростають чужими релігії»², — заявив у 1954 р. Є. Добкін — один з іудейських клерикалів. Цей процес характерний і для самої держави Ізраїль, де більшість населення з цілковитою байдужістю ставиться до релігії. «Сучасне покоління ставиться майже зовсім байдуже, якщо не відкрито вороже до релігійних обрядів, — визнає колишній ізраїльський міністр пошт Бург, — 80% єврейського населення Ізраїлю взяло під сумнів релігію, не виконує багатьох її приписів»³.

Ще у 1930 р. в книзі «Проблеми найновішого єврейства» головний редактор німецької «Великої єврейської енциклопедії» Я. Клоцкін заявив: «Сонце нашої релігії зайшло»⁴. Клоцкін мав на увазі той факт, що мільйони євреїв в усьому світі, особливо єврейська молодь, стали атеїстами. Вплив клерикалів катастрофічно зменшується. Дуже характерним в цьому відношенні є визнання американського рабина Альберта Гордона, який пише, що в Америці єврейська община докорінно змінилась і що визначати «єврейське» старими поняттями тепер уже неможливо. Гордон тужить, що по всій кра-

¹ Библия, кн. Исаян, гл. 14, стих 2.

² Современная иудейская «философия» в капиталистических странах, журн. «Философские науки», 1959, № 4, стор. 141.

³ Там же.

⁴ Там же.

їні люди все рідше вживають єврейську мову, зменшується кількість читачів єврейських газет, а з розмовної мови євреїв швидко зникають єврейські слова і вирази, які тепер вже не засвоюються дітьми від батьків. Більше того, навіть синагога, за словами Гордона, в наш час також втрачає своє призначення і перетворюється поступово на установу громадського характеру, на дитячу «святкову школу» чи навіть місцевий клуб. Опит єврейських родин у 89% окраїнних общинах Америки показав, що лише 1,8% євреїв ходять у синагогу за мотивами: «я релігійний», тоді як 98,2% відверто назвали світські причини відвідування синагоги¹.

Президент Союзу американських іудейських общин М. Ейзендрат заявив у 1949 р., що основна частина єврейського населення Нью-Йорка не має ніякого зв'язку з релігією². Більшість євреїв (86%) не відвідує синагоги регулярно³. Разом з тим, дієтичних законів, а також ритуальних заборон щодо їжі ледве дотримують 7% окраїнних євреїв.

Дані вибіркового обстеження дотримання стетнейлонівськими євреями (США) приписів релігії також свідчать про падіння релігійності серед населення. Так, виконують усі побутові приписи релігії 21,6% обстежених родин, не виконують ніяких релігійних ритуалів — 15,7% родин. Суботу святкують 30,4%, справляють пасху — 62,9%, дотримуються релігійних приписів щодо їжі від 66 до 73% обстежених родин⁴.

Як бачимо, вплив релігії підірвано і в капіталістичних країнах, хоча там вона ще залишається досить серйозним фактором. В капіталістичних країнах релігія являє собою невід'ємну частину суспільного ладу: вона захищає і оберігає підвалини капіталістичного суспільства, цю останню соціальну основу свого власного існування.

¹ Альберт Гордон. Евреи окраин, Бикон пресс, стор. 350, (англ. мовою). Цит. за журн. «Философские науки», 1959, № 4, стор. 139.

² The Worlds Religions USA, Grand Rapids, 1955, стор. 40.

³ Age of Reason, May, 1958, стор. 5.

⁴ М. С. Беленький. О современном иудаизме в США и Израиле, сб. «Вопросы истории религии и атеизма», 1959, № 7, стор. 108—109.

Отже, іудаїзм, як і всяка інша релігія, при всьому своєму консерватизмові, змушений пристосовуватись до сучасності. Це виявляється, зокрема, в тому, що іудейські церковники сьогодні прагнуть примирити релігію з наукою. В нашій країні вони офіційно виступають на захист миру тощо. Проте не слід забувати, що іудаїзм, в який би одяг він не виряджався, як і всяка інша релігія, затемнює свідомість людини, прирікає її на пасивність, сковує її творчу активність та ініціативу. Іудейська релігія і сьогодні прагне переключити енергію і думки народних мас з шляху, що веде до боротьби за краще життя суспільства, на шлях молитви і виконання «приписів бога». Віруючий іудей і зараз повинен щодня читати молитву «Благословен ти, господи.., що направляєш наші кроки»¹.

І в наші дні зустрічаються церковники, які, незважаючи на величезні успіхи науки, продовжують, наперекір розуму, вважати іудейські книги Тору і Талмуд «нищою мудрістю». Проте, як ми бачили, більшість проповідників релігії, в тому числі й іудаїзму, діє хитріше, намагаючись знайти будь-які точки дотику релігії з наукою, з метою використати останню для підновлення і якогось «наукового обґрунтування» релігійних догм. Захисники релігії змушені нині йти в якійсь мірі назустріч науковим знанням або, вірніше, робити такий вигляд, сподіваючись, що «об'єднання» релігії з наукою, з комунізмом приведе до відновлення колишнього авторитету релігії. Проте цього бути не може, тому що і в теорії і на практиці релігія ворожа комунізму і всьому, що зв'язано з ним: передовій науці, культурі, технічному прогресу і комуністичній моралі.

¹ М. И. Шахнович, Современная иудейская «философия» в капиталистических странах, журн. «Философские науки», 1959, № 4, стор. 140.

ТОРЖИЩА БІЛЯ ОРЕНКОЙДЕШІВ

В

сучасних умовах важко захищати біблейські уявлення про світ: безглуздість їх цілком очевидна. Тому релігійники в наш час

з особливою наполегливістю наголошують на моральних засадах релігії. Вони знову підносять на щит стару вигадку про те, що без релігії нібито немає моралі, що віра в бога є обов'язковою умовою високomorальної поведінки людини.

Коли церковникам бракує аргументів, вони апелюють до моральних категорій, прагнучи «моральною недосконалістю» людини виправдати соціальну несправедливість, що існує в капіталістичній дійсності, довести «недоречність» революційного перетворення суспільства. Прагнення до таких перетворень вважається смертельним гріхом: «порушувати покору і довести суспільство через заколоти до революції — це злочин, «скривдження величності» не лише людської, а й божественної»¹.

Висновок про недоцільність і антиприродність революції виводиться з ортодоксальної теологічної тези про те, що усі соціальні несправедливості обумовлені вадами, властивими природі людини. Тому лише внутрішнє, моральне самоудосконалення, самопожертвування можуть сприяти звільненню від гріховності, що тяжить над

¹ A. Desqueyrat, L'Enseignement «politique» de L'eglise, Paris, 1960, стор. 287.

людиною, і встановленню справедливого світопорядку. В людині, як переконують клерикальні соціологи, діє певна «п'ята колона» (егоїзм, пихатість, лінощі тощо), яка визначає усі інші недосконалості. Звідсіль клерикали перекидають місток і до суспільно-політичних питань. Якщо головне полягає в тому, щоб «врятувати нас від самих себе», то виходить будь-яку соціальну проблему можна правильно розв'язати лише з релігійних позицій, що забезпечують співробітництво ворожих класів. Така антинародна суть релігійної моралі.

Перемога Великої Жовтневої соціалістичної революції і будівництво соціалізму забезпечили утворення нової комуністичної моралі. Виникнення нових моральних принципів відбувалось за умов жорстокої боротьби проти сил і традицій старого суспільства, проти релігійно-ідеалістичних уявлень про мораль. Комуністи вважають, що немає загальнолюдської моралі. «Моральність, — говорив В. І. Ленін на III з'їзді РКСМ, — це те, що служить зруйнуванню старого експлуататорського суспільства і об'єднанню всіх трудящих навколо пролетаріату, який буде нове суспільство комуністів»¹. Комуністична моральність вимагає активної участі в труді на благо суспільства, добровільного дотримання основних правил людського співжиття, товариської взаємодопомоги, чесності і правдивості, нетерпимості до порушників громадського порядку. Всім цим нормам комуністичної моралі так чи інакше протистоїть релігія.

Джерелом виникнення первісних норм моралі як особливої форми суспільної свідомості є умови матеріального життя, суспільне буття людей тієї епохи, коли формувалась людина, її свідомість.

Питання про походження моралі є складовою частиною іншого, більш загального питання про походження людини і становлення людського суспільства. Тому висхідним пунктом для з'ясування умов виникнення моралі є вчення марксизму-ленінізму про роль суспільної праці у формуванні людини як істоти суспільної і розумної.

Найбільш повно і детально це питання викладено в роботі Ф. Енгельса «Роль праці в процесі перетворення мавпи в людину». Енгельс вказує, що людина виділилась з тваринного царства завдяки суспільній праці по

¹ В. І. Ленін, Твори, т. 31, стор. 257.

виготовленню знарядь праці і що сама праця є першоджерелом існування людського суспільства.

Релігія ж, в тому числі й іудейська, завжди стояла і тепер стоїть на діаметрально протилежних позиціях. В Біблії є книга «Екклезіаст». В Торі вона називається «Қогелет». Ця книга сповнена презирством до праці, яка нібито є безплідною земною суетою. В цій «святій книзі» розповідається, як один цар «заклав виноградник», «збудував сади і левади», «насаджав у них різні плодові дерева». Қоли ж він подивився на всі справи і на працю свою, то вирішив, що все те — «суета і томління духа і немає від них користі під сонцем»¹. «І зненавидів я всю працю свою, якою трудився під сонцем, тому що повинен залишити її людині, яка буде після мене»². Такою є думка «святого письма» щодо праці, коли йдеться про царів і взагалі про багатіїв.

А ось що говорить в тій же Біблії, в книзі «Ісход» про працю рабів: «...Қоли купиш раба єврея, шість років нехай прослужить у тебе, а на сьомий вийде на волю без викупу... Қоли пан його дав йому дружину, а та народила йому синів і дочок, так дружина і діти її залишаться панові, раб же вийде сам один. Қоли ж казатиме раб: люблю я пана, дружину мою і дітей моїх, не хочу виходити сам на волю, тоді приведе його пан до суддів і поставить коло дверей або одвірка та й проколе йому вухо шилом, і служитиме той йому довіку»³.

І в наші дні іудаїзм, що сформувався в умовах рабовласницького ладу, відповідно до Тори повчає трудящого: «Будь покірливим і слухняним своєму панові, не гнівайся, не повставай проти нього; за покірливість і муки Ягве винагородить тебе на тому світі, де будеш блаженствувати в раю».

Іудаїзм відверто проголошує соціальну нерівність в суспільстві; іменем бога освячує поділ людей на хаверів (товаришів), до яких належать і рабини, і на ам-гаарців (народ землі) і простолюдинів, обмежених у всіх правах — тобто на панів і рабів. «Благословен той, хто створив усіх цих людей на служіння мені, — проголошує талмудичний законовчитель Бен Зома, побачивши одного ранку натовп рабів.—Скільки праці доклав Адам

¹ Библия, кн. Экклесиаста, гл. 2, стих 11.

² Там же, гл. 2, стих 18.

³ Там же, Исход, гл. 21, стихи 2—6.

до того, як йому пощастило з'їсти шмат хліба: орав, сіяв, жав, в'язав снопи, молотив, пік і лише потім їв. Я ж, уставши рано вранці, знаходжу хліб готовим. Скільки людей працювало, щоб я ранком знайшов усе в готовому вигляді. Благословен же ти, господи, сотворивши весь цей люд на служіння мені»¹.

Біблія, легенди якої лежать в основі іудаїстського віровчення, вважає працю карою божою за якийсь первородний гріх Адама і Єви. Покуштувавши плід з забороненого «дерева пізнання», вони накликали на себе страшений гнів «всемогутнього» бога, який назавжди прокляв і прирік на важку підневільну працю і на вічні молитви увесь рід людський.

Але ж людина, людське суспільство вимагають не молитов, а праці. «Коли я думаю про людину, — пише лауреат Ленінської премії, поет Едуардас Межелайтіс, — поруч зразу ж виростає інше слово. Воно, як супутник, що літає навколо людини довгі століття. Це слово — праця. Без праці не було б людини. От чому усім нам дороге те суспільство, наріжним каменем якого стала вільна праця людини, яке навіки знищило експлуатацію людини людиною.

Постійно, своїми власними руками людина змінює, заново створює все своє оточення і саму себе — вона постійно оновлюється²». І досягає людина цього не молитвами вигаданому богові, а впертою продуктивною працею.

Іудаїзм вважає моральною такою людину, яка, не працюючи на благо суспільства, віддає весь свій вільний час молитвам і виконанню релігійних обрядів. Для іудаїзму не праця, а молитва є вищим проявом моралі. При цьому вся ідеологія іудаїзму просякнута вузьким практицизмом, жадобою до наживи, сріблολюбством, духом егоїзму.

«Якою є світська основа єврейства? — писав К. Маркс.— **Практична потреба, своєкорисливість.** Яким є світський культ єврея? **Торгашество.** Хто його світський бог? **Гроші.** Що було само по собі, основою єврейської релігії? **Практична потреба, егоїзм...** Бог практичної потреби і своєкорисливості — це

¹ М. Шахнович, Труд и религия, Л., 1958, стор. 31.

² Эд. Межелайтис, Человек с большой буквы, газ. «Известия» від 1 травня 1962 р.

гроші... Гроші — це ревнивий бог Ізраїля, перед лицем якого не повинно бути ніякого іншого бога. Гроші зводять усіх богів з висоти і обертають їх у товар... Гроші — це відчужена від людини сутність її праці та її буття; і ця чужа сутність панує над людиною, і людина поклоняється їй»¹.

Весь іудейський культ — це перекладена на мову релігії торгівля, гендлярство. Продаж маці чи аукціон по збуту розділів Тори («оліє»), обряди поховання чи обрізання, шлюбу чи розлучення — всюди на перше місце висуваються гроші, презирство до продуктивної праці.

Служителі іудаїзму, як і інших сучасних релігій, претендують на роль монопольних хранителів і тлумачів поняття моралі. Монополію цю рабини обумовлюють посиленням на Біблію, яка повчає: «По закону, якому навчають вони тебе, і за визначеннями, які дадуть вони тобі, роби, не відхиляйся ні праворуч, ні ліворуч від того, що вони тобі скажуть»². Якщо ж віруючий відхилиться, вчить іудаїзм, то його чекає смертна кара. «А хто поступить так зухвало, що не послухає священика, який служить перед господом богом твоїм, той заслугує смерті. Отак викоріною лихо в Ізраїлі»³, — повчають проповідники іудейської моралі. Основу цієї моралі вони вбачають у десяти заповідях, які нібито Мойсей від імені бога дав людям. Без цих заповідей люди нібито могли б перетворитися в дикунів, у звірів.

Іудаїстську мораль викладено у П'ятикнижжі Мойсея, яка зветься Торою, а також у збірці коментарів до Тори — Талмуді. Саме в цих книгах наведено вказівки про те, які життєві правила повинен виконувати правдивий іудей, щоб не порушити свого зв'язку з богом, не прогнівити його.

Правила поведінки, встановлені іудаїстським віровченням, охоплюють усі галузі суспільного і особистого життя і побуту єврейського народу. Всього в іудейській релігії нараховується 613 моральних настанов, чи заповідей, з них 248 повелінь (тобто позитивних при-

¹ К. Маркс і Ф. Енгельс, Твори, т. I, К., 1958, стор. 379, 381.

² Библия, Второзаконие, гл. 17, стих 11.

³ Там же, стих 12.

писів, в яких сказано про те, що треба робити), і 365 заборон (тобто негативних приписів, в яких говориться про те, що заборонено робити) ¹.

Розглянемо деякі з цих настанов іудейського віровчення. На першому плані тут стоять «десять заповідей», на які посилаються іудейські та християнські священники, як на заповіді, одержані нібито Мойсеєм на горі Сінай від самого господа-бога, і які, мовляв, зберігають своє позитивне значення для всього людства і на вічні часи.

Що ж це за такі всемогутні заповіді? В чому їх суть? Звернемось до тексту Біблії, до книги «Исход», де в 20-й і 34-й главах містяться дві групи заповідей. Ось заповіді з 20-ї глави. Перші чотири з них не містять ніяких моральних вимог. Це — звичайнісінькі заклики до віруючих, щоб вони молилися лише одному богові Ягве і навіть забули про всі інші божества. Решта шість заповідей з цієї глави справді носить характер якихось моральних норм. Що ж до інших десяти заповідей, які містяться в 34-й главі «Исходу», то їх зміст дещо інший. Які ж з них міфічний Мойсей записав на горі Сінай на кам'яних дошках-скрижалях з вуст самого бога? Відповідь на це запитання знайти у «святому письмі» неможливо, бо це не заповіді бога, якого не існує, а записи різних людей. Це — моральні норми, що склались у процесі історичного розвитку людства. Вони мають звичайне земне походження.

Марксистично абсолютно відкидають саму навіть думку про «боговстановленість» моралі. Всяка мораль, яка існує в людському суспільстві, є продуктом мислення самих же людей і відбиває ідеологію певних класів. Боротьба проти релігії — це боротьба за те, щоб перетворити людей «з віруючих — у мислителів, з молільників — у працівників, з кандидатів потойбічного світу — в дослідників цього світу» ². Тому цілком ворожими для нашої людини є моральні засади релігії, зокрема мораль іудаїзму. Ця мораль не пов'язана з реальними потребами і інтересами людей даної епохи. Більше того, вона протилежна їх інтересам.

¹ Див. Н. Переферкович, Талмуд, Мишна і Тосефта, т. I, стор. 37.

² Неизвестное письмо Л. Фейербаха, журн. «Наука и религия», 1959, № 1.

Марксизм-ленінізм заперечує таку мораль, як антинаукову і облудну. «Всяку таку моральність, взяту з позалюдського, позакласового поняття; ми заперечуємо, — говорив В. І. Ленін. — Ми говоримо, що це обман, що це шахрайство і забивання розуму робітників і селян в інтересах поміщиків і капіталістів»¹.

В сучасному суспільстві відповідно до двох основних класів існують дві основні системи моралі — мораль буржуазна і мораль пролетарська (комуністична).

Релігія завжди підтримувала і підтримує мораль експлуататорських класів, видаючи її за непорушні заповіді бога, нав'язуючи її трудящим віруючим через церкву, синагогу тощо. Основна ідея всякої релігійної моралі — ідея особистого спасіння — є своєрідним виразом індивідуалізму та егоїзму, характерних для старого суспільства. Моральні засади іудаїзму, викладені у відомих 10 біблейських заповідях, є також пропагандою моралі старого експлуататорського ладу.

В числі 10 заповідей Ветхого завіту є така: «Не вбий». Але як суперечить цьому все, що розповідає сама Біблія про справи бога та його улюблених обранців — таких, як Мойсей, Давид та інші ветхозавітні пророки! Так, в Біблії про Мойсея, цю найсмирненішу «свату людину», розповідається, що своїми діями він привів до загибелі мільйони єгиптян, а євреїв завів у пустелю, де вони опинилися на краю загибелі: «Як тільки вони починають ремствувати проти його розпоряджень, він іменем бога чинить над ними найлютіші жорстокості. Він вбиває їх тисячами; масовими вбивствами він приводить їх до покори; він сковує їх по руках і ногах і віддає їх на поталу тиранії і в жертву здирства жерців, тобто його власної сім'ї і племені. Під знаменами релігії він прищеплює ізраїльтянам отруйну ненависть до всіх інших народів; він зобов'язує їх бути нелюдяними, людиноненависницькими, кровожерливими; він навчає їх злодійству, зраді, підступності; він наказує їм узурпувати землі ханаанян, переконуючи їх, що бог обіцяв ці землі їх батькам»². В Біблії розповідається й про те, що поки Мойсей розмовляв з богом на горі Сінай, його

¹ В. І. Ленін, Твори, т. 31, стор. 255.

² П. Гольбах, Избранные антирелигиозные произведения, Огиз, М., 1934, стор. 224.

брат — левіт Аарон піддався вимогам ізраїльтян і зробив їм ідола, якому євреї стали поклонятись. Спустившись з гори, Мойсей розгнівався на ідолопоклонство. Братові він виніс догану за вчинений «гріх», а щодо народу, то цей «пророк» наказав левітам винищити двадцять п'ять тисяч ізраїльтян, щоб спокутувати злочин їх кров'ю¹.

Що може бути більш злочинним і, здавалось би, більш гріховним, ніж убивство самим богом десятків тисяч людей? А між тим і сьогодні серед паліїв війни ми здебільшого бачимо глибоко релігійних людей. Набожний Гітлер, наприклад, не їв м'яса, бо вважав, що убивати тварин — гріх. Але ж він вбивця мільйонів людей, в тому числі стариків, жінок і дітей.

Якщо віра в бога не може зупинити навіть перед такими злочинами, як масове винищення людей, то як же можна говорити про неї як про основу моралі? Релігія не лише не є основою моралі — вона аморальна. За біблією Ягве після створення світу невпинно воює зі своїм народом. Він тільки те й робить, що проклинає, вбиває, спалює і топить людей. Навіть сатана чинить людям менше лиха, ніж сам бог, який улаштовує для людей різні пастки, заманює їх туди, а потім жорстоко карає їх і навіть знищує.

Те ж роблять і його «пророки», святі. Так вчинив Давид, що «ходив перед богом». Убивши царя Саула, він сам стає царем Ізраїлю. Давид — «святий», підступний, нахабний і жорстокий правитель, розгромивши одного разу вороже євреям плем'я, наказав дві третини населення перебити перед полоненими, перетворивши решту в рабів. У Біблії підкреслюється, що праведник Давид знищував молодих чоловіків, якщо бачив у них красивих жінок.

Наступником Давида був його син Соломон. Він був не менш жорстокою людиною, ніж Давид. Особливо дісталось від нього воєначальнику Іоаву, якого Соломон розорив, зганьбив, принизив як людину, а потім убив.

Треба сказати, що релігія не лише не сприяє зростанню моральності. Навпаки, вона дуже часто використовується для виправдання аморальності і навіть вимагає її. Релігія переконує людину, що яким не був важким зло-

¹ Библия, Исход, гл. 23.

чин, бог може простити. Для цього досить простого молитовного покаяння. Саме це дозволяє нестійким у моральному відношенні людям знаходити в релігії виправдання своїм вчинкам.

Чого ж варті після цього базікання, що віра в бога і страх перед богом роблять людину чесною?

Іудаїсти люблять багато говорити про заповідь, що забороняє брехливо свідчити. Проте, коли йдеться про добробут іудея, то псевдосвідчення і навіть псевдоприсяга дозволяються. «Хто дав присягу перед іновірцем — не відповідає, бо сказано (Левіт, 5, 1): «согрішить... якщо не скаже, а не согрішить якщо скаже»¹. Як тлумачать талмудисти, «преблагословенний турбується про майно іудеїв (тлумачення Раші по книзі Чисел XX, 18), і той, хто врятує душу одного ізраїльтянина — рятує весь світ, а хто згубить одного ізраїльтянина — цілий світ губить»². Треба лише під час псевдоприсяги, повчає «святе письмо», серцем, думкою заперечити цю присягу, і клятва не має жодного значення. А робити це треба так, щоб від цього не постраждала «слава імені бога Ізраїлю, честь і достоїнство іудейської релігії і народу ізраїльського»³.

Заповіді Мойсея вчать не брехати. Але самі ж служителі іудейської релігії порушують цю заповідь, коли йдеться про їх інтереси. Відомо, наприклад, що за радянськими законами іудейська община може бути створена і зареєстрована лише при наявності не менше 20 чоловік. А як бути, коли такої кількості віруючих немає? Тоді ватажки іудаїзму, забуваючи одну з десяти заповідей закону божого — «не обманюй», стають на шлях фальсифікації. Так, в с. Клішківцях Хотинського району Чернівецької області староста общини Іцик Ржавинський у 1958 р. для збереження релігійної общини включив до списку «двадцятки» людей, які не мають нічого спільного з релігією, записавши туди навіть ідейного ворога релігії — комуніста М. Ш. Гонікмана, який в синагозі був лише в дитинстві. До цього списку було внесено кілька мертвих душ — наприклад, Александровича,

¹ Талмуд, трактат Шебуот, гл. IV, стор. 378.

² Н. Переферкович, Талмуд, трактат Сангедрин, гл. IV, стор. 273.

³ Талмуд, трактат Шебуот, Хасе 232, 14.

який помер ще в березні 1955 р., Дейчмана, який ще у 1955 р. виїхав з села Клішківців, а також Гройсмана та Кіржнера, що навіть не мешкають в цьому селі. Більше того, у «двадцятку» староста включив також Вайнштейна, який у 1942 р., ставши на шлях зради своєму народові, пішов служити окупантам-гітлерівцям. Фашисти призначили його начальником сектору концентраційного табору в селі Балки Барського району на Вінниччині.

Свідки показують, що Вайнштейн брав участь у масових вбивствах мирних людей, знущався над жінками і дітьми, видавав есесівцям тих євреїв, які переховувались. На його руках ще не висохла кров закатованих ним людей, а вже староста Ржавинський в пошуках кандидатів до «двадцятки» дає пособнику Гітлера пристанище в синагозі. Так виглядає на практиці заповідь іудаїзму «не обманюй».

Одна з заповідей іудаїзму говорить: «не кради». Проте, як тлумачить «Хошен Мішпат», красти не можна лише у хаверів (тобто у ближніх) ¹. А в інших можна красти все, бо, як записано в «святому письмі», Ягве з гори Сеїра і Форана освятив і передав євреям усе багатство неєвреїв. Якщо ж євреї і не прибрали всього до своїх рук, то тільки тому, що не хотіли позбутися робочої сили в особі робітників-неєвреїв. При цьому іудаїзм втлумачує віруючому, що його призначення полягає виключно у вивченні Тори і що коли б євреї завжди займались лише вивченням закону Мойсея, то господь примусив би інших людей працювати на них.

Хоч заповіді іудаїзму повчають не красти, проте в ряді місць Ветхого завіту людям рекомендується звичайний грабіж. Так, Біблія розповідає, що, коли євреї нібито збирались виходити з Єгипту, бог інструктував Мойсея: «Підкажи народу (таємно), щоб кожний у ближнього свого і кожна жінка у ближньої своєї випросили речей срібних і речей золотих». Євреї так і зробили. «І зробили сини ізраїльські по слову Мойсея, і просили у єгиптян речей срібних і речей золотих і одягу. Господь же дав милість народу (своєму) в очах єгиптян, і вони давали йому, і обібрав він єгиптян» ². Так іудаїзм освячує звичайнісіньке шахрайство.

¹ Див. Талмуд, Хошен Мишпат, глава СССХХVIII, § 1.

² Библия, кн. Исход, гл. 12, стих 36.

«Не кради», — повчають інших проповідники іудаїзму, а самі разом з капіталістами й поміщиками, разом з колонізаторами нещадно грабують і розорюють як трудящих єдиновірців, так і народи колоніальних і залежних країн, не зупиняючись ні перед якими злочинами, включаючи навіть вбивство, яке, до речі, також освячується Біблією. У цій «святая святих» розповідається, наприклад, як бог, привівши євреїв до Ханаану, віддав їм на поталу всю країну з землями і містами, садами і виноградниками. Винищивши людей, що створили все це своєю працею, євреї скористались їх майном при безпосередній участі бога, про що останній нагадує людям через Ісуса Навіна: «І дав я вам землю, на якій ви не трудилися, і міста, яких ви не будували, і ви живете в них, з виноградних та маслинових садів, яких ви не засаджували, ви їсте плоди». А хіба не за Біблією діяли верховоди Ізраїлю в наш час, намагаючись «розв'язувати» складну суспільну проблему єврейсько-арабських взаємин шляхом вигнання арабів з країни? І хіба не за Біблією діють сьогодні ізраїльські рабини, організуючи дискримінацію, переслідування в Ізраїлі так званих «східних» євреїв, особливо євреїв африканського походження?

Мораль іудаїзму не засуджує і такі ганебні вчинки, як лицемірство та підкуп. Відомий коментатор Талмуда Раш повчає: «Засновуючись на біблейському вченні, єврей повинен спочатку діяти підкупом для спокуси свого ворога, а в противному разі він повинен вдатися до різноманітних хитрощів»¹.

Вимагаючи від віруючих виконання заповідей Мойсея, іудейське духовенство само далеке від цього. Ось що розповідає, наприклад, колишній член чернігівської іудейської общини А. Кофман, який на дев'ятому десятку свого життя порвав з релігією. «У січні цього року (1959. — Т. К.), — пише А. Кофман, — в синагозі проходила нарада «двадцятки» (керівництва синагоги). Один з її учасників Курас зажадав від іншого — Пруса звіту про надходження і витрату грошей. За його підрахунками, за останні дев'ять місяців надійшло 45 тисяч карбованців,

¹ А. Алексеев, Очерки домашней и общественной жизни евреев, СПб., 1896, стор. 229.

В СИНАГОГАХ ЗНАХОДЯТЬ ПРИСТАНИЩЕ РІЗНІ ШАХРАУ І ПРОЙДИСВІТИ

мій синагозі. Вони відкрили карнавку і забрали звідтіль усі гроші общини на свої власні потреби.

Рабини і сьогодні продовжують твердити, що «голос совісті мають лише релігійні люди». Але факти розповідають інше про совість служителів сучасного іудаїзму.

В Черкаській синагозі довгий час виконував обов'язки рабина Давид Шлейфман, якого в свій час було викрито як хабарника і позбавлено волі. Відбувши покарання і знову зайнявши посаду рабина, Шлейфман «раціоналізував» збирання пожертвувачів в синагозі, завівши нелегальну тарілку, з якої гроші ішли в кишеню Шлейфмана та його прихильників з числа «двадцятки».

Манусов, колега Шлейфмана, теж виявився злочинцем зі стажем. Засуджений до тюремного ув'язнення, колишній заготовлювач з Шполянської заготконтори Гершон Манусов після тюрми влаштувався кантором

і Курас сам зробив свої розрахунки. Але Прус накинувся на нього, вихопив документ і розірвав на шматки. Він палицею вигнав Кураса з синагоги і негайно виключив його з «двадцятки». А незабаром цей «святоша» склав свій звіт, який задовольняв членів «двадцятки», і всі вони продовжують шахраювати, набивати кишені грошми віруючих»¹.

Наведемо ще один приклад. Активісти Тираспільської іудейської общини Меєр Беренштейн і Герш Трубнік, яких у Тирасполі вважають першими поборниками релігії, також крадуть у са-

¹ А. Кофман, Служителі своєї кишені, газ. «Деснянська правда» від 18 лютого 1959 р.

у тій же Черкаській синагозі. Вдаючи з себе віруючого, Гершон справді молився лише «жовтому дияволу».

Про власну вигоду турбувались і інші керівники цієї общини. Тому не дивно, що між членами «двадцятки» завжди виникали сварки з приводу того, кому дістався більший куш. Так, під час богослужіння член «двадцятки» Юдка Бродський раптом зі всієї сили вдарив у живіт свого колегу Зейлика Черняка. Той в свою чергу не зостався в боргу і вдарив його кулаком в обличчя. Парафіяни ледве припинили криваву бійку.

Іншого разу, також під час богослужіння, Янкель Богуславський несподівано напав на Янкеля Ольшанського і почав його душити. Виявилось, що одновірці не поділили 75 карбованців общинних грошей¹.

Брутальна лайка, бешкети, бійки — нерідке явище у синагозі.

Колишній голова новоград-волинської общини на Житомирщині Мойше Гехт та його наступник Берко Хоршон не поділили між собою... стільців! Мойше Гехт схопив Берка Хоршона за бороду.

— Вічно будеш мучитись в пеклі, — крикнув Хоршон Гехту і замахнувся кулаком.

— Чхати я хотів на твоє пекло. Мені й на землі добре, а в пеклі ти будеш, — відповідав Гехт, поваливши Хоршона на землю.

— Рятуйте! — заволав той на всю вулицю. — Рятуйте, вбивають!

На крик збіглись люди і розвели двох «святих»².

І віруючі і невіруючі громадяни міста Новоград-Волинська Житомирської області з обуренням називають ім'я одного з членів правління новоград-волинської общини — Аврума Іванковіцера. Йому 65 років, але пенсії він не одержує, бо ніде не працював і не заслужив її. Довгі роки «віруючий» Іванковіцер займався прибутковим промислом — відгодівлею і продажем... свиней; хоч, як всім відомо, іудейська релігія забороняє євреям не лише їсти свинину, а й тримати свиней.

— Аврум, — питають у Іванковіцера віруючі, — скажи, чи є у тебе совість?

— Є, — відповідає він, показуючи на кишеню, — ось вона у мене!

¹ Див. зб. «Правда про іудейську релігію», К., 1962, стор. 45.

² Там же, стор. 50—51.

ХАПУГИ-СЛУЖИТЕЛІ СИНАГОГ НЕРІДКО ЗЧИНЯЮТЬ
БІЙКИ З ПРИВОДУ ПОДІЛУ ЗДОБИЧІ

Спекуляція мацою, свининою, крадіжка, обман, розпу-
ста — ось справжнє обличчя багатьох заводіїв синагоги.

Спритники від релігії перетворюють синагоги у свої
власні кормушки, розпоряджаються пожертвуваннями
віруючих, наживаючись з них.

Не задовольняючись пожертвуваннями, служителі
Ягве йдуть на більш ризиковані заходи. У львівській
синагозі протягом кількох років орудувала зграя спе-
кулянтів валютою. В цій компанії члени «двадцятки»

синагоги — Канторович, Сапожников, Беленецький, Сендерський та інші—відігравали провідну роль. Приїхавши до Львова у 1947 році, Л. Канторович став одним з керівників общини і розгорнув тут бурхливу діяльність по спекуляції валютою і золотом. Чим далі, тим крупнішими ставали здійснювані ним операції. Так, у 1949 р. Канторович купив у спекулянта валютою Б. Гулько 100 золотих царських п'ятірок, заплативши за них 42 000 карбованців (у старих грошах). У 1957—1959 роках він ще придбав 200 золотих царського карбування за 200 тисяч карбованців.

До зграї спекулянтів під дахом синагоги увійшов і М. Чернобильський — старший інженер конструкторсько-технологічного бюро Львівського облмісцевпрому. За 1959—1960 рр. Чернобильський також зробив «операцій» на суму до 2 млн. карбованців, «спустивши» Канторовичу майже три сотні золотих червінців¹.

Влітку 1957 р. підручним у набожного Канторовича став Л. Сендерський, якому Канторович доручив 120 тис. карбованців, а той у Москві придбав у спекулянтів 900 американських доларів у купюрах, до півтора десятка золотих англійських фунтів стерлінгів, а всього на суму 300 тисяч карбованців.

Сам же Канторович з 1947 по 1960 р. зробив валютних операцій на суму понад 1 мільйон карбованців, переправляючи контрабандою коштовності за кордон.

Питається: звідкіля набожний Канторович зі зграєю здобували кошти для своїх спекуляцій? Відповідь проста: обкрадали віруючих.

Канторович, наприклад, був шойхетом (різником у синагозі). За кожну прирізану курку він брав чималу винагороду. Крім того, обладнав домашню винокурню та її продукцію під виглядом священної горілки — «пейсахівки» збував прибутково віруючим, оббираючи їх в такий спосіб.

Інші члени «двадцятки» — С. Орінгер, який раніш судився за участь в діяльності антирадянської буржуазно-націоналістичної групи, за що був засуджений на десять років; Ф. Беленецький — спекулював молитовниками, релігійними календарями; Н. Сігалов, З. Міневич та ін-

¹ Див. газ. «Львовская правда» від 18 лютого 1962 р.

ші — теж брали участь у валютних операціях. Вони перетворили синагогу у місце злочинних махінацій, скерованих на підлив економіки нашої держави, у будинок торгівлі і гендлярства.

Прагнучи до наживи і збагачення, злочинці протягом ряду років на території Радянського Союзу систематично скуповували не лише чужоземну валюту в купюрах, золоті і коштовні вироби, а й облігації державних позик, перепродуючи їх за спекулятивними цінами іншим особам.

Над цією зграєю у Львові відбувся спеціальний судовий процес. Затримані валютчики і спекулянти з синагоги, приперті фактами, визнали, що львівська синагога вже давно перетворена на «чорну біржу» і що там не молилися, а гендлювали.

Одягнувши талеса, скажемо, двоє «віруючих» спекулянтів починають у синагозі торгуватися, а десяток молільників — очі до оренкойдеша («свята шафа», в якій зберігається Тора — Біблія), а вуха — до цих двох, бурмочуть молитви і кидають репліки, дають поради... Тим часом кантор співає. Він теж бачить, що молільники обступили тих двох спекулянтів, що вони вже не моляться, не співають псалмів, а про щось сперечаються — про своє, мирське, зовсім не божеське... Бачить і мовчить, як мовчать й інші.

На суді, між іншим, з'ясовується, що в синагозі був створений свій, так званий «третейський суд», завданням якого було наглядати, щоб ніхто ніде часом не обмовився про «комерції»¹. Віруючі були попереджені про неприємності, що їх чекають від «третейського суду» в разі, якщо вони комусь розкажуть про спекулятивні операції, що відбуваються в синагозі. І віруючі мовчали. Знали, що це грубе порушення радянського законодавства про релігійні культу. Знали, що закон забороняє займатися в молитовному будинку справами, які не мають нічого спільного з виконанням релігійних обрядів. Знали і протягом багатьох років мовчали. От чому Канторович з компанією, здійснюючи в синагозі валютні й інші спекулятивні операції, були викриті лише у 1961 році.

¹ Див. ст. «Общественность требует», газ. «Львовская правда» від 25 лютого 1962 р.

На судовому процесі встановлено, що в стінах цього молитовного будинку проведено спекулятивних валютних операцій на суму близько чотирьох мільйонів карбованців. Факти, викриті на суді, викликали серед євреїв-трудівників велике обурення. В листі, адресованому редакції «Львовской правды», 26 робітників Львівської фабрики індошвику та ремонту одягу, в тому числі тт. Гутсон, Раценберг, Лернер, Рубінштейн, Шіфман, Райхман, Штрикман та інші, вимагали закрити синагогу.

Не встиг закінчитися процес над зграєю спекулянтів з львівської синагоги, як її негайно відвідали співробітники американського і японського посольств у Москві, хоч американець за своїм віросповіданням християнин, а японці сповідають буддизм. «Спочатку це відвідання не справило на мене особливого враження,— пише керівник єврейської общини у Львові В. Бродський.— Гости є гості. Й раніш синагогу відвідували чужоземці, особливо з числа ізраїльських дипломатів і туристів. Поводили вони себе в ряді випадків зухвало. Але то були наші єдиновірці, і ми змушені були ставитись до них терпляче».

Як виявилось, дипломати Хеменвей і Хасегава відвідали синагогу теж далеко не з паломницькими намірами. Американець зразу ж почав ставити питання, які не мали будь-якого відношення до релігійних справ. Зокрема, його зацікавило чомусь: «Хто буде рабином замість померлого Гурарія, та яка причина його смерті?».

Керівник общини відповів, що рабин Гурарій довгий час хворів, помер в своїй постелі на восьмидесятому році життя і що його поховано зі всіма шанами, відповідно до його релігійного сану.

Але така відповідь явно розчарувала американського дипломата. Ні з того ні з сього він почав далі виявляти «велику турботу» про долю віруючих радянських євреїв, дозволивши навіть нетактовні висловлювання на адресу нашої Радянської держави і уряду.

Американським і японським паліям війни потрібні «свої люди» в Радянському Союзі, а знайти їх не легко. Тому поїздка заокеанських дипломатів до Львова мала на меті позондувати: а чи не знайдуться там скривджені і нестійкі, яких можна було б завербувати,

спокусивши тридцятьма сребрениками. Марні намагання, панове!

У пресі, у виступах по місцевому радіо і телебаченню віруючі євреї, вимагаючи закрити львівську синагогу — кубло спекулянтів і валютчиків, заявляють: «Ми обурені діями тих осіб з керівництва синагоги, які стали на злочинний шлях і по суті перетворили «божий дім» у вогнище темних справ і валютних спекуляцій»¹. «Нам тепер соромно ходити до синагоги. Поки ніхто нічого не знав — ми ходили. А тепер, коли синагога так знеславлена спекулянтами й валютчиками, ми не хочемо туди йти. Чесним євреям, в тому числі євреям-віруючим, вона не потрібна»².

Ось іще один факт про спробу використати синагогу як кормушку. Весною 1962 року громадянин міста Вінниці Мейер Михельович Кулик з'явився до виконкому обласної Ради депутатів трудящих з такою ганебною пропозицією:

«Я — Кулик Мейер Михельович — пропоную послуги». «Що ж, — сказали йому, — викладайте». Кулик подумав і перепитав: «Без дипломатії?». «Можна і без дипломатії», — відповіли Кулику. Тоді він попросив надати йому змогу заробити гроші виступом у синагозі за кантора. «Раніш я керував художньою самодіяльністю, а тепер хочу виступити як кантор, хоч би декілька днів». «А хіба ви віруючий?», — запитали Кулика. «Це не має значення», — відповідав він. «Аби гроші. А за виступ у синагозі обіцяли добре заплатити. Адже платитимуть не за віру, а за спів», — аргументував свої наміри Кулик. Ось для чого потрібна таким людям синагога.

Так виглядає на практиці мораль іудаїзму: святенництво, лицемірство на кожному кроці. Повчаючи інших вдовольнитися невеликим, самі служителі іудаїзму зовсім далекі від того, щоб відмовлятися від всіляких життєвих благ, — від розкішних особняків, автомобілів, смачної й ситої їжі за чужий кошт. І це в той час, коли в Талмуді записано: «не можна не бути нужденними на землі», «убогість так само до лица Ізраїлю, як зброя білому коневі, бо убогість пом'якшує серця і смиряє

¹ А. Коган, Скандал в «божьом доме», газ. «Львовская правда» від 31 березня 1962 р.

² Ш. Пріцкер, Торжище біля оренкойдеша, журн. «Войовничий атеїст», 1962, № 5, стор. 24.

гордість», «убогість навряд чи зникне навіть у месіанські часи»¹.

Не менш шкідливими є і етичні повчання іудаїзму, яким сучасні клерикали хотіли б надати універсального характеру. Відомий іудаїст Ф. Гетц так формулює суть етики іудаїзму: «Етика — це душа іудаїзму, це самий зміст іудейства... Грек ідеалізував реальний світ, єврей реалізував ідею...»².

Іудаїстська етика далека від будь-якої розпливчастої сентиментальності і туманної чутливості. Вона керується сталими вічними законами людського розуму за приписом: «бідному не потурай в тяжбі його»³.

У відповідності з класовим змістом цієї етики знаходиться й її система. Ось деякі етичні правила іудаїзму, записані в Талмуді та в інших іудаїстських книгах. «Життя скидається на тінь, що пробігає! — читаємо в Тосефті.— Але чия це тінь? Башти, дерева? Ні, це тінь птиці під час її льоту. Зникне птиця — і немає ні її, ні тіні»⁴. Тут відстоюється основна релігійна настанова про нікчемність земного життя, про те, що воно дається лише для того, щоб приготуватись до майбутнього потойбічного життя, життя на небі. Проповідь іудаїзму є проповіддю дикунства, пропагандою етики троглодитів. Якщо жити за цією етикою, то віруючий єврей справді повинен скидатися на троглодита: не стригти волосся на голові, не бритися — перетворитися в дикуна. В Біблії сказано: «Не стрижи голови твоєї навколо і не псуй кінців бороди своєї»⁵. А Талмуд застерігає: «Кінці бороди твоєї і волосся на голові не обрізуй. За бриття бороди карі підлягаєш, і за стрижку голови — подвійній: одна кара за один бік, дві — за другий, а одна за них». Нарешті, рабин Еліезер уточнює: «Якщо її зрізано одразу, то належить лише одна кара. Але карають навіть і в тому разі, коли її вищипано щипцями»⁶.

Щоб переконати читача у вічності цієї дикунської етики іудаїзму, Ф. Гетц пише: «Якого б напрямку не на-

¹ Талмуд, Шаббат, 151-б.

² Ф. Гетц, О характере и значении еврейской этики, журн. «Восход», книга III, 1881, март, стор. 31.

³ Библия, Исход, гл. 23, стих 3.

⁴ Талмуд, трактат Абода Зара, гл. II, § 4.

⁵ Библия, Левит, гл. 19, стих 27.

⁶ Талмуд, трактат Маккот, 4, 10.

була культура, якими б шляхами вона не пішла, поки людський розум, людська природа залишаються ті ж, поки вічні закони мислення не зміняться, до того часу єврейська етика не згубить свого значення і ніколи не стане віджилою»¹.

Відкидаючи всяку іншу етику, крім іудаїстської, рабини повчають: «Відвідування язичеських театрів забороняється як ідолопоклонство, за словами р. Меїра. А мудреці кажуть: коли вони ріжуть (жертви?—Т. К.), відвідування забороняється, як ідолопоклонство, а коли не ріжуть, то забороняється, як «зібрання насмішників». Талмуд повчає, що «ходити на арени і в табори, дивитись зміїв, чародіїв, Буккона, Макка та Муліона², відвідувати світські ігрища та свято зображення³ забороняється, як ходіння на «зборища насмішників», розбещувальників. Бо сказано (Пс. I, 1—2): «Хай не сидить на зібранні насмішників, але в законі бога воля його»⁴. Тобто людина замість відвідання театру чи споглядання творів образотворчого мистецтва повинна займатись одним — молитись. Все інше «відвертає людину від вивчення Тори».

Ці норми іудаїзм проповідує і сьогодні у виданій в Єрусалимі 8-томній «Енциклопедії Талмуда». А згаданий вже раніш Ф. Гетц навіть намагається доводити загальнолюдський характер божественної іудаїстської моралі. Він пише: «Вчення (чи одкровення бога) дано було публічно в пустелі, бо коли б його було дано в країні ізраїльтян, можна було б гадати, що інші народи не могли б чи не повинні були б керуватись цим вченням. Тому воно було публічно відкрите людям у вільній пустелі, щоб тим довести, що всі народи світу можуть брати в ньому участь... Єврейська етика по суті за своїм джерелом — є розум, а за своїм призначенням — життя і процвітання суспільства — загальнолюдська етика;

¹ Ф. Гетц, О характере и значении еврейской этики. Див. журн. «Восход», книга III та IV, 1881, стор. 112.

² Буккон і Макк — комічні персонажі народних римських фарсів; Муліон (муліо — торговець мулами), очевидно, такий же театральний персонаж.

³ Римське свято сатурналії, коли дарували один одному зображення.

⁴ Талмуд, т. IV, трактат Абода Зара, гл. 1, 2, 6, стор. 445.

вона називається єврейською лише тому, що євреї вперше її винайшли»¹.

Трудящі давно зрозуміли антинауковий і антигуманний характер іудейської етики і моралі.

Служителі іудаїзму твердять, що моральні закони і закони етики дані людині богом. Релігія поділяє людей на грішників і праведників. За якою ж ознакою відбувається цей поділ? За мірилом, чи відповідають поведінка і вчинки людини «волі бога». Якщо відповідають, значить вона праведник і заслуговує на райське життя, а якщо ні — грішник, і на неї чекає пекло.

В моральних нормах кожної релігії ми завжди стикаємося з нашаруванням уявлень різних суспільних класів і угруповань. Іудаїзм теж пропагує не якусь свою особливу мораль. У раних текстах Тори бачимо мораль патріархальних пастухів-кочівників, у більш пізніх текстах Тори і Талмуда — мораль класів рабовласницького суспільства, а далі — феодалізму і капіталізму. В кожному окремому випадку синагога, претендуючи на монополію тлумачень моралі і етики, охороняє інтереси панівних класів. Звідси ті численні факти, коли за «волю бога» видавались своєкорисливі вчинки експлуататорів.

В Радянському Союзі і країнах соціалістичного табору ліквідовано основи експлуататорського суспільства. Норми моральності і справедливості, які за панування експлуататорів нівечились і безсоромно нехтувались, комуністична мораль робить непорушними життєвими правилами як у ставленні між окремими людьми, так і у відносинах між народами. Комуністи за торжество суспільства, в якому буде цілком виключено насильство між людьми. Зміст боротьби за комунізм у тому й полягає, щоб повсюдно утвердити Мир, Працю, Свободу, Рівність, Братерство і Щастя. Тому комуністи високо цінять ті основні загальнолюдські моральні норми, які століттями вироблялись народами в боротьбі з гнобленням і моральними пороками. Комуністи не просто проголошують ці норми, але й показують реальний шлях до їх торжества — створення комуністичних суспільних відносин.

Часто-густо віруючі ставлять питання так: чи не можна включити до системи комуністичної моралі деякі

¹ Див. журн. «Восход», кн. III і кн. IV за 1881 р., стор. 112.

вимоги моралі релігійної? Хіба немає моральних принципів, придатних для всіх часів, усіх суспільних класів, різних соціальних умов? Ось, наприклад, хіба іудаїзм, мовляв, не виступає проти невинуватого насильства, проти злодіїв, статевої надмірності тощо?

По-перше, треба судити не по словах, а по тому реальному змісту, який мають ці заповіді в іудаїзмі. А, по-друге, останній, як і інші релігії, словами людину калічить — він кличе не до боротьби проти страждань, не до ненависті до них, а до боготворіння їх.

«Коли людина в своїй гордині вважає себе дужою, тоді бог залишає людину», — говорять сучасні захисники релігії. Ми переконані в силі людського розуму, у великій моральній силі трудящих, і «гординя», підтверджена всім життям, допомагає нам перетворювати світ, проникати в таємниці природи, опановувати космос.

«Людина створена для щастя, як птиця для льоту», — сказав великий російський письменник В. Г. Короленко. Ні, каже релігія, людина одвічно приречена на страждання за «первородний гріх» і повинна примиритись з ними, боготворити їх. Ми повинні відкинути отруйне релігійне «втішництво». Попи, як сказав з цього приводу М. С. Хрущов, кажуть: хто більше страждає на цій землі, отримає царство небесне після смерті. Ми не маємо права, ніколи не повинні скидатися на таких попів. Ми завжди повинні бути комуністами, людьми, що міцно стоять на землі, забезпечують людей земними благами, а не обіцяють небесні¹.

¹ Див. «Правду» від 21 січня 1961 р.

Жі, НЕ З РЕБРА „ІШША”

ужим, глибоко шкідливим в наших умовах є також ставлення іудаїзму до жінки. З того часу, як матріархат змінився патріархатом,

а жінка стала відігравати в сім'ї і в громадських справах підлеглу роль, релігія розцінює її як нижчу істоту, яка, за визначенням А. Бебеля, стала «першою людською істотою, що потрапила в рабство». При тому релігія оголосила це рабське становище «законом божим». Уся Біблія—Тора наповнена твердженнями, за якими жінка є нібито істотою нижчого гатунку. Взяти хоча б легенду про створення богом першої жінки Єви. Адама він нібито зробив з «праху земного» і вдихнув у нього свій дух, а от Єву—з Адамового ребра і духа свого їй не вдихнув. По-древньоєврейськи Єва навіть і називається Хавою, що означає ребро. Звідси і пішло твердження, що жінка — не повноцінна людина, а лише частина її. Древні євреї називали жінку «ішша», тобто «від чоловіка зроблена». Щоб жінка навіть одежею не скидалася на чоловіка, Біблія повчає: «На жінці не повинно бути чоловічого одягу, а чоловік не повинен одягатися в жіноче вбрання, бо мерзенний перед богом той, хто це робить»¹.

Зневажливе, презирливе ставлення до жінки Біблія проповідує досить послідовно. Оголосивши людство про-

¹ Біблія, кн. Второзаконие, гл. XXII, стих 5.

ПЕРША ХІРУРГІЧНА ОПЕРАЦІЯ

клятим за так званий первородний гріх, релігія намагається «довести», що саме з вини жінки прокляття бога лягло на весь людський рід. В Біблії розповідається, зокрема, відома вигадка богословів про те, як, поселивши перших людей в райському саду, бог заборонив їм їсти плоди з дерева пізнання добра і зла та з дерева життя; як змії-сатана спокусив Єву-Хаву покуштувати плід «пізнання добра і зла», після чого вона спокусила на це й Адама. За це бог розгнівався на них, вигнав з раю і прокляв назавжди усі наступні покоління людей, прирікши їх на довічну кару — працю, горе, смерть. Зважаючи на все це, підкреслює «святе письмо», жінка не може бути рівною з чоловіком, бо вона винна у всіх злигоднях, які тільки трапляються у суспільстві, — голоді, хворобах, війнах тощо.

Цей біблейський міф про «гріхопадіння» Адама і Єви, як і ряд інших, євреї запозичили у вавілонян, які знали його за багато сотень років до того, коли було написано Біблію. Іудаїзм використав цей міф, щоб іменем бога увічнити працю трудящих на багатіїв, а також закріпити рабське становище жінки в суспільстві. За вченням іудаїзму, жінка повинна бути цілком безправною, вона навіть прирівнюється до злочинців та рабів і потрібна чоловікові лише для того, щоб задовольняти його фізіологічні потреби та народжувати дітей. Якщо ж протягом десяти років жінка не народжувала, Талмуд вимагав розводу, що призводило до жахливих родинних трагедій.

В іудаїзмі чільне місце посідає заповідь, що забороняє перелюбство — «не перелюби сотвори». Характерно, що заповідь цю проповідували саме ті люди, які мали по декілька десятків і навіть сотень жінок і які, разом з тим, жили ще й зі своїми рабнями і рабнями своїх дружин — згадаймо «святого» розпусника-царя Давида або його сина — мудрого Соломона.

Теперішній служитель бухарської синагоги Аронов Єфроїм поміняв уже тринадцять жінок. Нещодавно йому сподобалась дівчина Зебо Аронова, яка за віком годиться йому в онуки. Аронов одружився з нею, а незабаром вигнав молоду дружину з дому.

«Все, що чоловік хоче робити з жінкою, він робить, — як з м'ясом, одержаним з бойні: хоче їсти з сіллю — їсть, хоче їсти засмаженим — їсть, вареним — їсть»¹, — повчає іудаїзм. Чоловік може розлучитись з жінкою, коли йому заманеться. Підставою для цього може бути навіть підгоріле м'ясо, яке готувала дружина... Чоловік має право зажадати розлучення також у тому разі, коли йому сподобалась інша вродлива жінка². За Талмудом, вдова не може знову одружитись, якщо немає двох «надійних» свідків, які підтвердили б смерть чоловіка. У Польщі, наприклад, проживає кілька тисяч віруючих єврейок, чоловіки яких загинули від фашистських людожерів, але тому, що про це немає свідків, такі жінки вважаються «агунами», тобто такими, чоловіки яких перебувають десь у від'їзді³.

За вченням іудаїзму, дівчина повинна коритись батькові, ставши дружиною — чоловікові, а овдовівши — синові. Батько має право продати свою дочку у рабство, видати заміж, не питаючи її згоди. К. Маркс писав з цього приводу, що в експлуататорському суспільстві «навіть відносини, зв'язані з продовженням роду, взаємовідносини чоловіка і жінки і т. д. стають предметом торгівлі! Жінка тут — предмет купівлі-продажу»⁴. Справа продажу і купівлі жінки завершується підписанням торговельної угоди — «кетуби»: «Дружину можна при-

¹ Талмуд, трактат Недарим, 20-б.

² Див. М. Шахнович, Кому служить релігія Ізраїля, стор. 71.

³ Див. М. И. Шахнович, Реакционная сущность иудаизма, стор. 93.

⁴ К. Маркс і Ф. Енгельс, Твори, т. I, стор. 381.

дбати трьома способами: за допомогою грошей, письмового акта і статевих зносин, раба — за допомогою грошей і акта»¹.

Жінка недостойна навіть вивчати Тору, бо, як твердять рабини, вона по природі своїй розпусна. Один з авторів Талмуда, рабин Ісус говорить: «Жінка віддає перевагу кабу (два кілограми хліба) з розпустою, ніж 9 кабам з помірністю». І взагалі «не варто захоплюватися жінкою... разом з нею з'явився на світ і сатана». Рабин Ізмаїл бен Кліша запевняє, що «літера «С», з якої починається слово «сатана», не зустрічається у святому письмі до розповіді про створення жінки, і лише після цього «С» з'являється у Біблії»².

Талмуд принижує і материнство жінки. За визначенням іудаїзму, роди роблять жінку нечистою, оскверняють її, і вона повинна молитвами спокутувати свій «гріх». Після родів і певного фізіологічного періоду жінка зобов'язана пройти принизливий стародавній обряд «мікви»³ — очищувальне обмивання при синагозі. При тому, коли жінка народить дівчинку, то, за приписом іудаїзму, роди оскверняють її на строк, вдвоє більший, ніж при народженні хлопчика. Благочестивий рабин ні за що не подасть руки жінці — щоб не осквернити себе дотиком до нечистої істоти. Ось чому віруючий єврей і сьогодні щоранку молиться: «Хай славиться ім'я твоє, господи, владико наш і всього світу, що ти не створив мене жінкою». Єврейка ж повинна смиренно молити бога: «Всевишній, твоя воля була створити мене жінкою, а не чоловіком, і я підкоряюсь твоїй волі».

У книзі Премудрості Ісуса, сина Сирахова наводяться висловлювання, що характеризують ставлення іудаїзму до жінки: «Всяка злість ніщо, порівняно зі злістю жінки... Від жінки початок гріха і через неї всі ми помираємо... Якщо вона не ходить під рукою твоєю, то відітни її від плоті твоєї»⁴. Або далі: «Як з одяжі виходить міль, так від жінки — лукавство. Краще

¹ Н. Переферкович, Талмуд, т. III, відділ III, стор. 397.

² А. Алексеев, Очерк домашней и общественной жизни евреев, стор. 155.

³ Слово «міква» походить від скорочення латинських слів «скупчення води».

⁴ Библия, Книга премудрости Иисуса, сына Сирахова, гл. 25, стихи 21, 24, 27, 29.

лютий чоловік, аніж ласкава жінка»¹. Про це ж написано у книзі Екклезіаста: «...Гірше смерті жінка, тому що вона є тенета, і серце її — пастка, руки її — кайдани, добрий перед богом врятується від неї, а грішник спійманий буде нею»².

Тора і Талмуд вважають жінку бруднішою від тварини. Так, в Талмуді сказано: «У худобині в череві помер її плід, і пастух простяг свою руку і доторкнувся до нього, нечиста чи чиста скотина — він чистий; у жінки померла в утробі дитина, і повитуха простягла свою руку і доторкнулася до неї — повитуха нечиста семи-тижневою нечистотою»³.

Правда, в наш час, внаслідок масового відходу євреїв від іудаїзму, клерикали змінюють свої погляди на жінку. Раніш рабини вважали жінку «посудиною скверності». Тепер вони проголошують її «посудиною релігійності». Разом з тим рабини повчають віруючу єврейку не підкорятися чоловікові-безвірникові, а, навпаки впливати на нього. В багатьох синагогах рабини дозволяють жінкам молитися разом з чоловіками, а подекуди навіть почали обирати жінок і до синагогальних рад. Рабини удаються до всяких викрутасів, пристосовуючись до обставин. При вінчанні у синагозі проголошується, що молодий бере наречену за дружину «по закону Мойсея». Але ж за цим законом жінка повинна цілком коритись чоловікові, як рабня. Тому московський рабин, наприклад, тут же пояснює: молодий повинен пам'ятати, що він живе в країні перемігшого соціалізму, де всі люди рівні, і що дружина така ж людина, як і він.

Так пристосовуються церковники до умов сучасності. Щоб вплинути на релігійну жінку-єврейку, іудаїсти лицемірно приховують ненависть, яку Талмуд культивує по відношенню до жінки. Так, англійський теолог-богослов І. Абрагамс пише: «Жінка настільки чиста і непорочна, що не потребує жодної ідеалізації. Жіночність — краща її краса, а її ніжне, любляче серце примушує забувати про крила»⁴; вона, мовляв, краща від ангела.

¹ Библия, Книга премудрости Иисуса, сына Сирахова, гл. XXV, стихи 21, 24, 27, 29.

² Библия, Экклезиаста, гл. 7, стих 26.

³ Талмуд, трактат Тогорот, VI, 12.

⁴ М. С. Беленький, «Что такое Талмуд», вид-во «Знания», К., 1960, стор. 8.

Коротко кажучи, для утримання жінок під впливом релігії служителі культу разом з богословами-філософами йдуть на своєрідні «реформи» іудаїзму.

А разом з тим і сьогодні рабини в Ізраїлі забороняють цивільний шлюб, заперечуючи тим самим рівноправне становище жінки в сім'ї і в суспільстві. «Щастя тисяч родин,— пише прогресивна діячка Ізраїля Рут Любич,— знаходиться в руках клерикалів. Існуючий закон про шлюб і розлучення — ганьба для країни»¹. Як повідомлялося в пресі, коли в Єрусалимі робітничою організацією було відкрито молодіжний клуб, то рабини не заспокоїлись, аж поки не домоглися заборони пускати туди дівчат. Спільні ігри хлопців і дівчат рабини розцінюють як «образу релігії».

Нещодавно ізраїльські клерикали дійшли до того, що виступили навіть з вимогою заборонити жінкам купатися в басейнах загального користування, щоб вони... «не оскверняли воду!»².

Навіть у рабовласницькій Іудеї у взаємовідносинах між чоловіком і жінкою не було такого безсоромного лицемірства, яке існує тепер в Ізраїлі. Жінка в цій країні знаходиться у винятково тяжкому становищі.

Тільки в умовах соціалістичного суспільства, де назавжди знищена експлуатація людини людиною, Радянська влада каменя на камені не залишила від старих царських і буржуазно-поміщицьких законів, які зневажали і принижували гідність жінки. Вона не тільки створила нові закони, які проголошують справжню свободу жінки, цілковиту її рівність з чоловіком, а й робить усе необхідне для перетворення цих законів у життя, для поліпшення умов праці і побуту жінки-матері, для неухильного піднесення добробуту і культури радянських жінок, розквіту їх здібностей і талантів.

Чудовим свідченням визнання величезної ролі радянських жінок в комуністичному будівництві і глибокої поваги до їх політичних прав є активна участь жінок в управлінні державою. Декілька сот жінок — депутати Верховної Ради СРСР. Ще більше жінок — депутатів Верховних Рад союзних республік і місцевих Рад депу-

¹ Зб. «10 років діяльності прогресивних організацій в Ізраїлі», Тель-Авів, 1958, стор. 15.

² Г. Плоткін, Поїздка по Ізраїлю, К., 1959, стор. 77.

татів трудящих. Мільйони жінок беруть активну участь у виробничих, культурно-побутових та інших комісіях радянських і профспілкових органів, а також у роботі громадських організацій.

До революції понад 86% жінок нашої країни були неписьменними, на найважчих роботах їм плагили менше, ніж чоловікам. В умовах Радянської влади вперше в світі жінкам надано необмежені можливості для одержання освіти, оволодіння наукою та культурою, здобуття будь-якої професії, одержання гарантованої роботи і рівної оплати за рівну працю.

Жінки, перед якими до революції було зачинено двері вищих учбових закладів, тепер становлять більше половини спеціалістів з вищою освітою. В народному господарстві України працює 412 тис. жінок з вищою освітою, що складає 52 проц. загальної кількості всіх спеціалістів. В республіці налічується понад 21 тис. жінок-науковців.

Справді рівноправна участь в усіх галузях суспільної праці поставила жінку нарівні з чоловіком. Мільйони і мільйони радянських робітниць, колгоспниць, інтелігенток вносять великий вклад у будівництво комунізму. Понад 48 проц. робітників і службовців нашої республіки — жінки, а серед трудівників села їх більше половини¹. В який би науковий заклад ми не заглянули, якою б галуззю науки не поцікавились — скрізь побачимо невтомних, допитливих жінок-учених, що день у день розвивають нашу науку.

Плодотворно працюють жінки на ниві літератури, мистецтва, народної освіти. Лише за успіхи у вихованні підростаючого покоління 830 жінок — кращих педагогів удостоєні почесного звання Заслуженого вчителя школи УРСР, тисячі вчительок нагороджені орденами і медалями Союзу РСР².

Зростання виробничої і політичної активності жінок супроводиться широким висуванням найбільш підготовлених з них на керівну партійну, радянську, господарську і культурну роботу. В усіх радянських республіках, краях і областях є багато жінок, які успішно працюють секретарями партійних комітетів, головами виконкомів

¹ Див. газ. «Київська зоря» від 22 травня 1963 р.

² Там же.

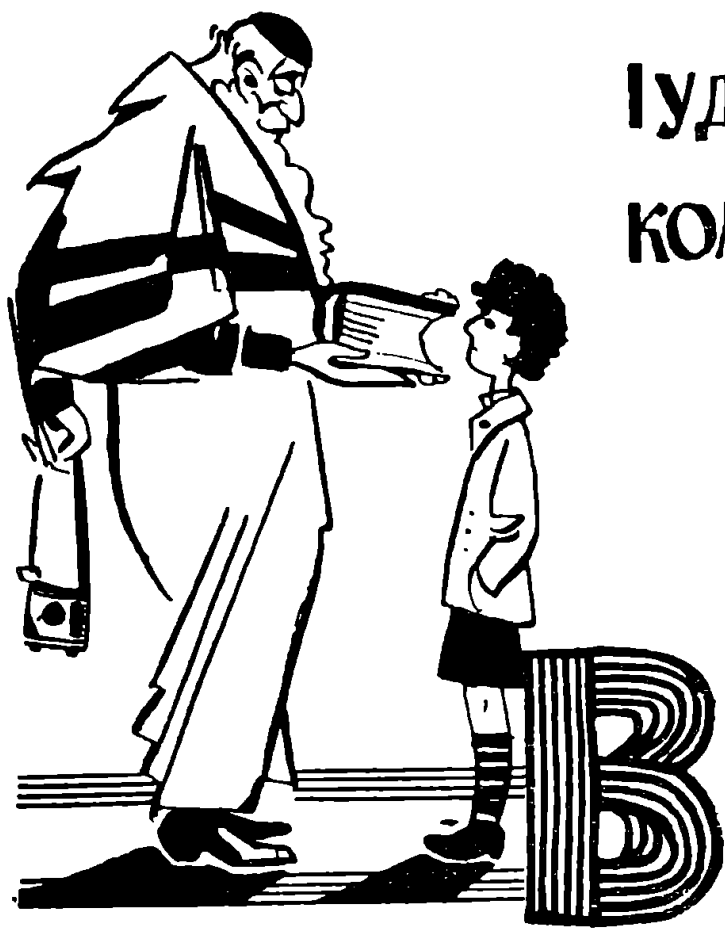

Рад депутатів трудящих, міністрами, директорами підприємств, головами колгоспів, керівниками наукових закладів, головними лікарями, директорами шкіл, завідуючими різних культурно-освітніх закладів.

Натхненна праця радянських жінок принесла їм заслужену пошану. За видатні заслуги перед Батьківщиною і народом сотні тисяч жінок нагороджено орденами і медалями СРСР. Високого звання Героя Соціалістичної Праці удостоєно 769 жінок. З них 11 — двічі Герої Соціалістичної Праці¹.

Турбота соціалістичної держави про жінку-трудівницю, повна ліквідація її нерівності перед чоловіком дали свої результати: жінка Радянської країни — найпередовіша жінка в світі. Наші жінки живуть повноцінним багатогранним життям, вони пізнають всю повноту людського щастя. Їх приклад надихає, запалює мільйони трудіниць країн народної демократії і країн капіталістичного світу. Радянська жінка йде в авангарді прогресивних жінок усього світу, які борються за мир, за комунізм — світле майбутнє всього людства.

¹ Газ. «Київська зоря» від 22 травня 1963 р.

ІУДЕЙСЬКІ КОМПРАЧИКОСИ- ВОРОГИ МОЛОДІ

іруючі нерідко твер-
дять, що релігія нібито
допомагає правильному
вихованню молоді, ство-
ренню міцної сім'ї, гро-
мадського побуту на

здорових засадах. Церковники намагаються виправдати необхідність релігійного виховання молоді тим, що релігія, мовляв, є гарантією високої моральності. Насправді ці твердження помилкові і безглузді. Історія релігії повна темних і кривавих справ. За благочестивими словами «святого письма» — Тори, Талмуда — криється обман, безліч злочинів проти людяності й моралі.

В Торі, наприклад, розповідається, що коли в Адама і Єви народились два сини, Авель і Каїн, то Каїн, побачивши, що його праця в землеробстві не дає того, що має Авель від скотарства, зненавидів брата і вирішив його вбити. Свій злочин — перше братовбивство на землі — Каїн ускладнив брехнею, за що нібито був проклятий богом і вигнаний на землю Нод¹. Таким чином, перший злочин людини проти людини, за свідченням Тори, був вчинений юнаком. З вини Каїна, вчить Тора, чварам та уособицям немає й досі кінця на «грішній землі».

У нащадка Каїна п'ятого коліна Ламеха (невідомо, де Каїн міг взяти жінку, коли, крім Єви, жінок на світі не було) від двох жінок народилось четверо дітей, які

¹ Библия, кн. Бытия, гл. 4, стих 8, і далі.

нібито винні у дальшому розповсюдженні зла на землі. Один з синів — Ювенал винайшов лютню і сопілку, щоб грати пісень і збуджувати в людях негативні почуття. Брат Ювенала Тувал-Каїн винайшов засіб кувати та гострити мечі і списи з міді і заліза, тобто зброї для ведення кровопролитних воєн. Їхня сестра, онучка Каїна, Наама, стала богинею кохання і, мандруючи по далеких країнах, сіяла розпусту. Так, з вини молодих людей, нащадків Каїна, стало поширюватись далі зло на землі. Якщо продовжити думку «святого письма», то і виникнення мистецтва, і розвиток виробництва, та й саме кохання між людьми є лихом, яке породжене молоддю. Саме з цієї точки зору і розцінює Тора нащадків Адама і Єви.

Появу класів, виникнення рабства іудаїзм знов-таки «пояснює» провинною молоді. У Біблії розповідається, як міфічний Ной після всесвітнього потопу напився до нестями і зовсім голий заснув. Його менший син Хам, побачивши п'яного батька голим, сказав про це братам. Довідавшись про це, Ной прокляв Хама і, позбавивши волі, оголосив його вічним рабом своїх братів. Так іудаїзм пояснює причину виникнення рабства.

Далі Тора розповідає, що дочки «праведного» Лота, ховаючись з ним у печері, одного разу вночі споїли батька і, скориставшись його безтямним станом, згвалтували його. Внаслідок цього перелюбного кровозмішення обидві вони завагітніли і народили дітей.

В Торі йде мова і про те, що бог, перевіряючи вірність людей його настановам або караючи їх за порушення його законів, вимагав приносити йому в жертву юнаків і дітей. Так, наприклад, щоб переконатися у вірності Авраама, бог наказав йому віддати в жертву єдиного сина Ісаака. «...І зв'язавши сина свого Ісаака, поклав його на жертовник поверх дров, і простяг Авраам руку свою, і взяв ножа, щоб заколоти сина свого»¹.

Згадаймо байку про «вихід» євреїв з Єгипту. Оскільки фараон нібито не хотів відпустити їх з полону, то бог, караючи єгиптян, наказав винищити всіх первістків як у тварин, так і в людей — тобто знов-таки ні в чому невинну молодь.

Не дивно, що люди з кожним днем все менше і мен-

¹ Біблія, кн. Бытия, гл. 22, стихи 7—10.

І ПОБАЧИВ ХАМ НАГОТУ БАТЬКА СВОГО

ше вірять у ці безглузді вигадки богословів. В свою чергу відхід багатьох віруючих від релігії бентежить церковників. З метою затримати цей процес служителі Ягве в нашій країні стали на шлях створення нелегальних релігійних організацій — міньянів, куди намагаються залучити віруючих, в тому числі і молодь.

Міньян, як форма релігійної общини євреїв, не нова. Вона виникла ще в XVI ст. з ініціативи рабина Йосифа Каро. Він навіть склав особливий релігійний кодекс під назвою «Шулхан-Арух» — «накритий стіл», у якому всі основні приписи Талмуду і Ветхого завіту звів до правил поведінки. За його ідеєю, обрядність повинна відвертати увагу віруючих від навколишнього життя. Так от, у таких міньянах зараз іудаїсти в нашій країні намагаються розпоршити віруючих, навіть за рахунок ліквідації синагог, щоб в такий спосіб реорганізувати іудаїзм і продовжити його існування.

Про далеко не релігійну мету міньянів свідчить і самий склад останніх. Вони створюються за рівнем освіти і навіть за віком. Так, наприклад, в Києві, на вулиці Батиевій, довгий час збирався міньян лише з молоді, хоч в іудейській релігії молитви однакові як для дорослих, так і для юнацтва. Та й по інших міньянах не молитва цікавить їх організаторів. Знову ж таки в Києві

І ПРОСТЯГ АВРААМ РУКУ СВОЮ

(Червоноармійська, 89) у великій квартирі гр. Володарського протягом кількох років збирався підпільний міньян. Володарський удвох з дружиною займав житлову площу понад 100 кв. метрів, яка йому, звичайно, не потрібна і яку він спеціально віддавав в аренду для зібрань міньяна.

В статті «Таємниці міньяну» газета «Київська правда» повідомляла про один з таких нелегальних міньянів, що діяв у м. Богуславі на Київщині. Таємно збираючись по суботах, євреї слухали тут «лекції» про основи іудаїстської рабовласницької моралі, які їм читали Йосип Бабиц, Мойша Сатановський, Нухим Гомберг, Ісак Дучинський та інші організатори і керівники таємних збіговиськ.

Цікаво, що самі проповідники не дуже вірять у те, що пропагують на міньянах. Так, учасник богуславського міньяну Н. Гомберг не приховує, що він зовсім не довіряє Торі. Проте, коли його запитали, як же він пов'язує свої переконання з роллю проповідника міньяну, з читанням Торі, Гомберг, виправдовуючись, заявив: «Мене просять, і я читаю, треба ж комусь...».

«Я молюсь богу, щоб кожний з нас виконував заповіді Мойсея: не крав, не обдурював»¹, — заявляє інший

¹ Газ. «Київська правда» від 29 липня 1959 р.

проповідник міньяну М. Бабич. Насправді ж сам Бабич не дуже додержує тих заповідей — він вже притягався до кримінальної відповідальності за спекуляцію.

«У мене на квартирі збирався міньян, — говорить Овсій Ражба, — не тому, що я вірю в райське життя в садах Едему. Просто я відчував тоді тимчасові матеріальні труднощі, а міньян мені допомагав»¹. Так використовують верховоди іудаїстських общин міньяни в своїх особистих цілях.

Залучаючи підростаюче покоління до міньянів, служителі іудаїзму завдають йому величезної шкоди. Кожний мусить пройти тут релігійний обряд «барміцве», за яким тринадцятирічний хлопчик, готуючись до «посвячення в юність», повинен зректися піонерського загону і друзів, хороших книжок і чудових мрій. Замість цього «барміцве» вимагає сумлінно виконувати заповіді, святкувати суботу, поважати синагогу і рабинів. З дня звершення «барміцве» юнак під час ранкової молитви повинен пов'язувати собі на голову і на ліву руку «тфилін» — коробочку, де лежать записи «заповідей божих», бо, мовляв, слово боже повинне бути і в голові, і в серці. Він зобов'язаний читати молитви в синагозі, носити під час молитви Тору навколо альмемори (амвону) та ін. Після синагоги чи міньяну юнак знімає «тфилін» і для камуфляжу може одягти піонерський галстук. Як бачимо, іудаїзм прагне виховати з молоді лицемірів, святеників і фарисеїв.

Завдяки величезній виховній роботі, яка проводиться в радянській школі, в піонерській організації, єврейські діти вже не вірять у те, що синагога — найсвятіше на землі місце, рабин — найсвятіша людина, а Талмуд — найцікавіша книга, і відмовляються від обряду «барміцве». Деякі ж віруючі батьки примушують їх до цього за допомогою різки або пряника. Наприклад, мешканець м. Ужгорода Людвиг Лейбович шляхом фізичної розправи примушував свого сина, учня 6-го класу середньої школи, готуватись до «барміцве». Хитріше діє кравець ужгородської артїлі «Кооператор» Фрідман: готуючи сина до «посвячення в юність», він частенько запрошує

¹ Газ. «Київська правда» від 28 липня 1959 р.

до себе гостей, які підносять юнакові різні подарунки, в числі яких вже нараховується три фотоапарати тощо.

В іудейській релігії існує правило, за яким під час читання певного псалма Тору обов'язково повинен носити навколо альмемори хлопчик. Оскільки підлітки в більшості випадків відмовляються від цього, керівники єврейських общин, зокрема нелегальних молитовних зборів (міньян), залучають до участі в цьому ритуалі замість юнаків значно молодших дітей і навіть дошкільнят. Тим самим віруючі батьки завдають свідомості дитини величезної шкоди, з малих років забиваючи її голову дикунськими забобонами та передсудами.

Поряд з підпільними зборами міньянів, сіоністсько-іудаїстські церковники прагнуть вплинути на молодь і за допомогою підпільних хедерів — єврейських духовних шкіл для хлопчиків. Що являють собою хедери, яку роль вони відіграють — про це досить яскраво розповідає єврейський буржуазний історик-іудаїст Г. Гретц. Він пише, що в старі часи набожні єврейські батьки щоденно з ранку приводили до хедера (часто навіть приносили на руках) своїх дітей і залишали їх на догляд меламеда (вчителя). Навчання відбувалося цілий рік, без канікул, з перервами лише на кілька днів по великих святах. Звичайно, ні про яку педагогіку меламенти навіть уяви не мали. Палиця і різка в їх руках були універсальними засобами проти дитячих «пороків»¹.

В 1901 році в царській Росії існувало 17 000 хедерів, у яких навчалось 300 000 хлопчиків, з них віком з 4 до 7 років—23%, з 7 до 11 років—70 і старших 11 років—7%. Учбовий день в хедері тривав з невеликою перервою на обід з 9 годин ранку до 7—8 годин вечора². Викладання проводилось за методом механічного зазубрювання Тори, а у вищих хедерах — Талмуда і «Шулхан-Аруха». Діти зазнавали тілесних кар і виконували різні домашні роботи для учителя-меламеда.

Однак ще й тепер зустрічаються інколи серед євреїв люди, які, порушуючи декрет, створюють підпільні хедери, намагаються відновити середньовічне мракобісся. Подібні спроби мали місце, наприклад, на Закарпатті — в

¹ Див. Генрих Гретц, История евреев от древнейших времен до настоящего, Одесса, 1906, т. I, стор. 8—9.

² Див. М. И. Шахнович, Реакционная сущность иудаизма, стор. 173.

м. Ужгороді, в селі Середнє Водяне Рахівського району, в м. Виноградіві та в ряді інших міст¹. У створених там підпільних хедерах велася розкладницька робота серед єврейських дітей. Їм прищеплювалися реакційні погляди, просякнуті духом сіонізму і байдужості до їхньої справжньої Батьківщини — Радянського Союзу.

Навчання як в «стаціонарних», так і в «пересувних» хедерах провадиться за всіма правилами середньовічної схоластичної релігійної школи. Важкі, пожовклі від часу і з тлінним запахом книги служать предметом цілоденної зубрячки. Учням виставляються оцінки, їх суворо карають за невиконання завдань, за неуміння вивчити напам'ять молитви, написані староеврейською мертвою мовою. А «вдячні» батьки платять добрі гроші ребе (релігійний наставник) за те, що вони вбивають в голови їх дітей всілякі релігійні дурниці.

В старовину в Західній Європі існувала організація компрачикосів — торгівців потворами. Компрачикоси навмисне фізично калічили дітей. Це був їх «бізнес». Сучасні компрачикоси — іудейські, католицькі та ін. — роблять бізнес на духовному нівеченні дітей.

Наша громадськість не повинна байдуже ставитись до подібних вчинків ватажків релігійних організацій. Ми не можемо допустити, щоб дітям, які виховуються в радянських школах в науковому дусі, прищеплювалась ворожа науці релігійна ідеологія. Це було б насильством над совістю і почуттям дітей.

Загальновідомо також, яку шкідливу роль поряд з хедерами відігравали і відіграють ешіботи (рабинські училища — єврейські духовні семінарії), в яких вивчається Талмуд та Тора. Всякий невдаха, нездатний до торговельної справи чи до ремесла, йшов до ешіботу, де вивчав під керівництвом якого-небудь талмудиста «премудрість» стародавніх законовчителів. Вже в 20 років з такого юнака формувався справжній фанатик, який нічого не знав, крім дріб'язкової казуїстики і схоластики іудаїзму. Колишній рабин єврейської релігійної общини м. Великого Токмака Запорізької області З. Дранников пише: «У нас, вихованців ешіботу, було правило: йти з похиленою головою, далі двох метрів поперед себе не

¹ Див. газ. «Советское Закарпатье» від 15 червня 1958 р., газ. «Прапор комунізму» від 18 жовтня 1958 р.

дивитись. Воно й справді, ми далі свого носа в житті нічого і не бачили, хоч вважались релігійно освіченими людьми»¹.

Велика Жовтнева соціалістична революція змела всі ці розсадники талмудизму, звільнила більшість ешіботників з-під влади синагоги і вказала їм шлях до праці й світла. Налякані дедалі більшим зростанням атеїзму серед єврейського населення, іудейські клерикали останнім часом прагнуть пожвавити свою діяльність в основному шляхом незаконного створення підпільних міньянів та хедерів.

Верховна Рада та Центральний Комітет КПРС розробили спеціальні заходи по зміцненню зв'язку школи з життям, розвитку системи народної освіти, щоб готувати всебічно розвинених людей комуністичного суспільства. Намічена партією програма виховання молоді передбачає формування нового покоління — людей, вільних від пережитків старого світу, здатних протистояти впливам буржуазної ідеології та релігійним забобонам.

Школа, партійні, комсомольські та піонерські організації повинні посилити боротьбу проти релігійних пережитків, в тому числі і проти іудаїзму. Слід пам'ятати, що «тепер, коли наш народ споруджує велику будову комунізму, ми не можемо не думати про те, які будівники прийдуть нам на зміну завтра, щоб завершити це будівництво», — говорив М. С. Хрущов на XIII з'їзді ВЛКСМ. Отже, йдеться тепер не тільки про те, щоб захистити молодь від будь-якого релігійного впливу, а й про те, щоб наша радянська молодь, яка виховується в наших школах і вузах на принципах передової науки, набувала матеріалістичного світогляду і свідомо могла включитися до активної боротьби з релігійними забобонами.

Могутнім стимулом і невичерпним ідейно-теоретичним джерелом для комуністичного виховання молоді є рішення XXII з'їзду КПРС, Програма Комуністичної партії. Вони вимагають дальшого підвищення рівня виховної роботи, впровадження і широкого використання найбільш дійових форм впливу на молодь.

¹ З. Дранников, Я нашел свое место в жизни, газ. «Запорожская правда» від 19 лютого 1960 р.

Зараз уже кожен педагог переконаний, що найефективнішою формою впливу на дітей, які в свій час піддавалися «обробці» церковників, є індивідуальна робота з кожним зокрема.

Якими ж методами індивідуальної роботи найбільш доцільно користуватися? Найкраще, на наш погляд, проводити щирі бесіди з дітьми. Вони повинні бути задушевними, тактовними. Завдання таких бесід — допомогти юнакові чи дівчині розібратися в плутанині, яку внесли в їх свідомість релігійно настроєні люди — дідусь, бабуся чи може й мати з батьком.

Етичну бесіду треба вести вміло, психологічно тонко, щоб дитину, яка потрапила під вплив релігії, не образити, а переконати. Тут, образно кажучи, бесіда відіграє роль лікаря, який має справу з хворим. Вона допомагає правильно поставити своєрідний педагогічний діагноз для дальшої індивідуальної атеїстичної роботи з дитиною.

В атеїстичній роботі з учнями слід використовувати не лише індивідуальні, а й групові або класні етичні бесіди. Неодмінною умовою успіху їх є дотримання такту, гуманності. Релігійному улещуванню церковників треба вміло протиставити задушевність, справжню турботу про людину.

Слід побувати і в сім'ї учня, поговорити з батьками, переконати їх в облудності релігійного вчення. Досвід переконує, що найбільші позитивні результати в атеїстичній роботі як з учнями, так і з їх батьками дають індивідуальні заходи.

Почесне і благородне завдання стоїть перед працівниками радянської школи — на уроках, у позаучбовий час шляхом розумно і цікаво проведених атеїстичних заходів озброювати учнів основами наук, виховувати в них науково-матеріалістичний світогляд. Ми повинні активно боротися з церковниками, попереджувати їх вплив на підростаюче покоління, готувати з наших вихованців войовничих атеїстів, борців за прогрес, за віру в перемогу нашого щасливого майбутнього — комунізму.

В Програмі КПРС вказується, що партія використовує різноманітні засоби ідейного впливу для виховання людей у дусі науково-матеріалістичного світорозуміння, для подолання релігійних забобів, не ображаючи при

цьому почуттів віруючих. Йдеться про широку науково-атеїстичну пропаганду серед різних верств населення.

Дуже важлива роль в ідейному і трудовому загартуванні молодого покоління належить вищій школі. Саме вона покликана формувати науковий марксистсько-ленінський світогляд своїх вихованців. У світлі цих вимог і завдань не можна не бачити істотних недоліків в організації та проведенні виховної роботи у вищих учбових закладах республіки. В комплексі виховних заходів відсутня належна цілеспрямованість; недостатня індивідуальна робота з студентами, внаслідок чого значна їх частина залишається поза увагою партійних, громадських організацій та викладачів. А дехто з студентів потрапляє навіть під вплив релігійників.

XXII з'їзд КПРС вимагає від усіх партійних організацій створити для боротьби з релігійними пережитками продуману і струнку систему науково-атеїстичного виховання, яка охопила б усі верстви і групи населення, запобігла б розповсюдженню релігійних поглядів, особливо серед дітей і підлітків. Великі й почесні завдання поставив перед нами історичний XXII з'їзд КПРС: зміцнювати зв'язок ідеологічної роботи з життям, з практикою комуністичного будівництва, знаходити шлях до розуму і серця радянських людей, піднімати їх на нові патріотичні звершення в ім'я торжества комунізму. А для цього треба виховну роботу побудувати так, щоб промені марксизму-ленінізму глибоко проникали в свідомість, побут, оточення буквально кожної людини. Кожна партійна, комсомольська, профспілкова організації, кожне об'єднання лекторів, кожен культурно-освітній і учбовий заклад повинен критично переглянути форми і методи своєї атеїстичної роботи і накреслити конкретний план практичних дій.

Кому ДУРМАН, А КОМУ ГРОШІ В КИШЕНЮ

найомлячись з історією іудейських релігійних свят, обрядів і ритуалів, ми бачимо, що вони не завжди були такими, якими є тепер. Вони

змінювалися слідом за змінами в самій релігії, а останні завжди відбувалися під впливом змін у соціально-економічному житті людей.

Відправлення релігійних свят і обрядів носить в собі, як правило, елементи таємничості, загадковості, які ще до того підсилюються урочистістю обстановки, в якій вони завжди здійснюються. Так у віруючих створюється ілюзія існування якихось надприродних всемогутніх сил, що уособлюються в образі бога, святих, ангелів та інших жителів вигаданого людиною «царства небесного». Справляючи те чи інше релігійне свято, віруюча людина вважає, що вона таким чином спілкується з «всевишнім», який нібито все бачить, все знає, все чує, управляючи долею кожної людини на землі.

Звернемося до історії релігійних свят і обрядів і побачимо, що саме криється під завісою таємничості, яка старанно підтримується «святим» письмом і служителями того або іншого релігійного культу. Візьмемо, наприклад, іудейське свято під назвою йом-кіпур (день очищення)¹. Цим осіннім святом починався рік у старо-

¹ Див. Н. Переферкович, Талмуд, Мишна и Тосефта, т. II, трактат Йома.

давніх євреїв. За тогочасним уявленням вважалося, нібито козлоподібний дух пустелі Азаель (козел-бог) при світлі місяця замишляє щось недобре проти людей. Щоб запобігти його чварам, справлявся магічний обряд «очищення». Суть його зводилася до того, що кожний рід вибирав з отари козла і умовно «переносив» на нього відповідальність за нечистоти, що нагромаджувались у стійбищі. Після цього «козла відпущення» виводили в пустелю і приносили в жертву головному духові — божеству пустелі Азаелю. Другого козла віруючі різали і тут же з'їдали. Свято це супроводжувалось гульбищами і не було пов'язане з каяттям в гріхах (інакше воно називалось би не йом-кіпур — день очищення, а йом-гіна-хем — день каяття). Стародавні євреї-скотарі серйозно вірили, що релігійні обряди справді сприяли виробничим процесам.

Пізніше, в умовах класового, рабовласницького суспільства обрядність йом-кіпур помітно змінюється, набуває іншого соціального змісту, перетворюється в «день всепрощення», в так званий «судний день», на якому віруючі вимолюють собі прощення гріхів.

Характерно, що в докласовому суспільстві гріхом вважались просто звичайні фізичні нечистоти і саме з цим пов'язувалась уява про «нечистих» злих духів, від яких обрядом жертвоприношення очищались стійбища і житла кочівників. В умовах же поділу суспільства на класи, в рабовласницькому суспільстві гріхом вважаються вже вчинки, слова і навіть думки людей, які нібито здатні вивести божество з терпіння, порушити його плани, розстроїти угодний божеству порядок. З'являється поняття категорії гріха і карі за гріхи. Таким чином, святкування йом-кіпур, яке символізує моральне очищення людини від гріхів, зроблених нею протягом року, виникло вже в класовому рабовласницькому суспільстві — очевидно, в період вавилонського полону (IV ст. до н. е.), тому воно і не згадується ні в історичній літературі, ні в інших джерелах довавилонського періоду.

А оскільки в ці часи євреї, особливо в діаспорі, вже не займаються скотарством, то замість козла віруючі напередодні свята ржуть півня, як спокутування за чоловіка, і курку — за жінку. Білий півень символізує внутрішню чистоту. На півня вибір впав тому, що слова «чоловік» по-єврейськи і «півень» по-халдейськи звучать

однаково: «гебгер». Таким чином, замість козла виступає білий півень чи біла курка, які начебто спокутують гріхи людей. Притому сучасний обряд жертвоприношення явно містить в собі елементи старовинних пережитків дикунства. Так, наприклад, господар стає посеред кімнати і, піднісши півня угору, крутить ним над головою, читаючи певний сейдер. Після того кожний з членів родини тричі злегка б'є півня чи курку об свою голову на знак очищення і при кожному

ДЕМОН АЗАЕЛЬ

ударі говорить: «цей півень (чи курка) хай буде заміною замість мене, хай буде очищенням за мене; хай вони помруть, а мені і всьому Ізраїлю хай буде щасливе життя»¹. Чуючи крики птаха, вчать рабини, єврей повинен усвідомити, що за свої гріхи він би повинен сам мучитися, як мучиться жертва (капу-ріс) — півень чи курка, умилюючи гнівного бога. На відміну від древньоєврейського цей обряд закінчується тим, що сучасні «грішники» свою жертву віддають не богу і не жерцям, а поїдають самі під час молитви у судні дні.

Йом-кіпур перетворився, таким чином, у «день всепрощення», коли належить «смирятися душі». «В день очищення, — учить Талмуд, — забороняється їжа, питво, умивання, умащення, взування сандалій і статеві зносини. Царю і нареченій дозволяється умивати обличчя, а жінці-породіллі — взувати сандалії, — так каже рабин Єліезер, а мудреці і це забороняють»². Тепер — це день посту і молитов. Перед початком вечірньої молитви напередодні йом-кіпур дорослі чоловіки в синагозі

¹ А. Алексеев, Очерки домашней и общественной жизни евреев, стор. 249.

² Н. Переферкович, Талмуд, Мишна, Тосефта, т. II, трактат Йома, гл. VIII, стор. 347.

піддавали себе обряду бичування: ставали на коліна, а синагогальний служка — шамес-малкес завдавав кожному з них 39 ударів по спині. Це, вчать рабини, є виразом смиренності і покірливості перед грізним божеством, наймогутнішим земним представником якого є цар. Ідеї каяття і примирення з соціальним гнобленням — ось що становить класову суть «судного дня». Саме тому іудейські церковники за прикладом вавілонських жерців виділили це свято як одне з головних серед інших «великих свят».

У день йом-кіпур, повчають рабини, на небі відбувається суд, перед яким стає все людство. Віруючі сумовито-слізно співають у цей день молитву «кол-нідрей», в якій просять прощення за минулі і наступні гріхи, що будуть вчинені ними «від цього судного дня до майбутнього»¹. У «судний день» синагога нагадує собою живе кладовище. Віруючі, одягнені в савани, слухають при світлі багатьох свічок несамовиту молитву «кол-нідрей», спостерігають нібито появу в синагозі мертвих, що приходять помолитись разом з живими, і т. д. Слухаючи молитву «кол-нідрей», віруючі і тепер вважають, що вони звільняються від усіх взятих на себе зобов'язань, «гріхів» — «конам», «конас». Ось ця молитва: «Всі обітниці, заборони, зобов'язання, присяги.., що ми обіцяли і поклялися, або поручилися, або якими ми зобов'язалися, від цього дня всепрощення до майбутнього дня всепрощення — ми у всіх них каємося. Хай будуть вони вважатися дозволеними, прощеними, знищеними, недійсними і позбавленими сили. Вони не будуть зв'язувати нас і не матимуть будь-якої сили над нами. Обітниці не будуть визнані обігницями, зобов'язання не будуть зобов'язаннями, а присяга — присягою»².

Як бачимо, ця молитва не лише виховує віруючих євреїв у дусі лицемірства перед самими собою, вона прищеплює їм нечесність по відношенню до людей, які оточують їх, до держави, до своїх громадянських обов'язків. «Право», за яким ця молитва звільняє єврея від присяги, робить велику суспільно-політичну шкоду. Вона благословляє порушення навіть воєнної присяги,

¹ Талмуд, трактат Йома, гл. VI, стор. 341.

² Еврейская энциклопедия, т. IX, Вид-во Брокгауз-Ефрон, стор. 676.

розголошення державних таємниць, брехливе свідчення, зраду Батьківщини.

В іудаїзмі ще за часів рабовласництва виникла богословська вигадка про рай і пекло, про загробне життя.

«Того, хто все життя працює і бідує, релігія вчить покори і терпіння в земному житті, втішаючи надією на небесну нагороду. А тих, хто живе з чужої праці, релігія вчить добродійності в земному житті, пропонуючи їм дуже дешеве виправдання для всього їх експлуаторського існування і продаючи по підхожій ціні квитки на небесне благополуччя»¹, — пише В. І. Ленін.

Трудящим віруючим прищеплюється думка, що сам бог визначив — кому гнути спину, а кому жити за рахунок чужої праці, і що лише «праведним життям», покірливістю перед волею бога можна досягти блаженства на тому світі, де праведники раюватимуть, а грішники будуть піддані пекельним мукам.

Якщо раніше іудаїзм вважав за гріх фізичну нечистоту, дотик до чогось нечистого, то за останніми настановами іудаїзму все життя людини є безперервною боротьбою з гріховністю, яка походить від того, що біс підказує людині грішні думки і дії. Тіло людини «нечисте», вчать рабини, і втілена в ньому душа неминуче оскверняється. Крім того, людина завжди перебуває під владою «іецера-гара», дурної думки, нав'язаної демоном-спокусником. Іецера-гара підказує людині її пристрасті. Боротись з спокусами дурної думки треба шляхом молитви і вивчення Тори. Кожний грішний вчинок проти Тори («аверот»), а також добрі справи («міцвот») нібито записуються на небі і в залежності від «балансу» в йом-кіпур вирішується доля людини.

В своїй роботі «Крах II Інтернаціоналу» В. І. Ленін так охарактеризував призначення релігії в усякому експлуаторському суспільстві: «Всі і всякі гноблячі класи потребують для охорони свого панування двох соціальних функцій: функції ката і функції попа. Кат має придушувати протест і обурення пригноблених. Піп має утішати пригноблених, малювати їм перспективи (це особливо зручно робити без запоруки за «здійсненність» таких перспектив...) пом'якшення бідувань і жертв при збереженні класового панування, а тим самим примиряти їх

¹ В. І. Ленін, Твори, т. 10, стор. 63.

з цим пануванням, відвертати їх від революційних дій, підривати їх революційний настрій, руйнувати їх революційну рішимість»¹. Ці ленінські слова цілком і повністю стосуються іудейських священнослужителів — жерців, рабинів, які за допомогою свят і обрядів здійснюють свої реакційні функції.

Після свята йом-кіпур віруючі й досі святкують 15 тишрі (8 жовтня) свято суккот (кущі) — кучки. В стародавніх текстах це свято називалось «свято збирання» (винограду), «асіф» і було веселим, розгульним святом.

Подібно фінікійцям, народу, серед якого жили євреї, ізраїльтяни кожного року після жнив і збирання винограду влаштовували народне свято (хаг), на якому глава сім'ї приносив жертву. Частина жертви йшла священнослужителям, а решту поїдала сім'я. В основі веселощів були магичні обряди плодороддя — обрядові танці, пиятика та статеві надмірності.

Віруючі євреї від малого до старого протягом восьми днів потрясали в храмі зв'язкою гілок з мирти, пальмового листя та верби (лулаб) і вимолювали у бога добрий урожай. «Якщо ж якийсь з племен земних не піде в Єрусалим поклонитися царю господу Саваофу, то не буде дощу над ними», — повчали «пророчі» книги². Для хлібороба це було дуже страшне прокляття. Особливо велике значення надавалося вербі, якій присвячувався синагогою навіть спеціальний (сьомий) день суккот-кущі. В цей день (гашоне раба) віруючі в синагозі били вербою по долівці, поки не опадє з неї листя. Очевидно, у стародавніх євреїв вербне биття носило магичний характер і мало на меті надати землі силу родити. Таке ж значення мав і обряд водовиливання — викликати дощ.

На згадку про вигадане сорокарічне блукання євреїв в пустелі після так званого «виходу з Єгипту», віруючі в ці дні будували «кучки» — палатки з дощок чи очерету, накривали їх гіллям або травою. Ще й тепер ранком і ввечері протягом семи днів віруючі ходять до синагоги, слухають багато молитов і читають Тору, згадуючи про перебування євреїв в землі обітованій, справляють обряди суккот-кущі.

¹ В. І. Ленін, Твори, т. 21, стор. 197—198.

² Н. Переферкович, Талмуд, Мишна ч Тасефта, т. II, гл. II і III.

Під час богослужіння суккот-кущі євреї й досі відправляють особливий обряд з рослинами. Уставник бере в праву руку пучок гілок з мирти, пальми і верби, а в ліву — лише один плід, так зване райське яблуко (етрог, есерик) і потрясає пучком на всі боки. Обряд етрог має на меті відтворити старовинний поділ євреїв на різні соціальні угруповання. Чотири предмети етрога символізують чотири соціальні сили в древньому єврейському суспільстві: верба, що не має ні запаху, ні смаку, означає бідну народну масу, позбавлену вченості і безсилу творити добрі діла; мирта, яка має хороший запах, але без плода,—це вчені бідняки. Вони позбавлені можливості творити добрі діла, але поширюють навколо себе «духовний» аромат; пальма — позбавлена аромату, зате багата смачними плодами. Це — невчені багатії. Нарешті, сам етрог — есерик — райське яблуко — має і аромат і плоди. Це — жерці — рабини, обранці бога, яких Ягве благословив і багатством і вченістю.

Богослужіння етрог супроводжується співами псалмів від ста одинадцятого до ста вісімнадцятого. Весь цей обряд повинен знов-таки нагадувати євреям про сорокарічне подорожування їх в пустелі під час вигаданого виходу з Єгипту до «землі обітованої».

Для віруючих євреїв і зараз великою честью вважається мати в руках для лулаб до кучків райське яблуко (есерик), з яким єврей повинен молитись. Оскільки плоди етрога вирощуються лише в Ізраїлі, то віруючі євреї платять за придбання есериків великі гроші. І це в той час, коли в самому Талмуді сказано: «Лише плодами суботнього року торгувати не можна, а оскільки з чотирьох порід лулабу тільки етрог є плодом, то лише його й не можна купувати»¹. Та спекулянтів від релігії це не стримує.

Крім «судного дня» та «суккот» іудейська релігія знає багато інших свят, основна ідея яких зводиться до того ж — втлумачувати в голови віруючих думку про їх нікчемність перед богом, про повну їхню залежність від волі бога. Таким є, наприклад, свято, запозичене євреями у вавілонян, — «йом-теруа», або «свято труб» («воцаріння Ягве»), яке згодом стали називати «рош-гашоне» (новий рік), відзначуване і зараз за дев'ять

¹ Талмуд, т. II, гл. III, трактат Суккот, стор. 376.

ШЕЗНИ. САТАНО

живому¹. В цей день Ягве ніби записує, підсумовує, лічить і пригадує, а в «судний день» — йом-кіпур — прикладає печатку, виносить присуд.

Пронизливий, скреготливий звук баранячого рога повинен прищеплювати віруючому благочестивий страх. Фанатик-віруючий ніби сам бачить, як незрима рука вписує в «книгу життя і благочестя» імена праведників і стирає імена грішників. Рішення ж про тих, хто не добрий і не злий, а значить, про більшість, відкладається до йом-кіпур — свята очищення, щоб людина за ці десять днів встигла покаятися, очиститись.

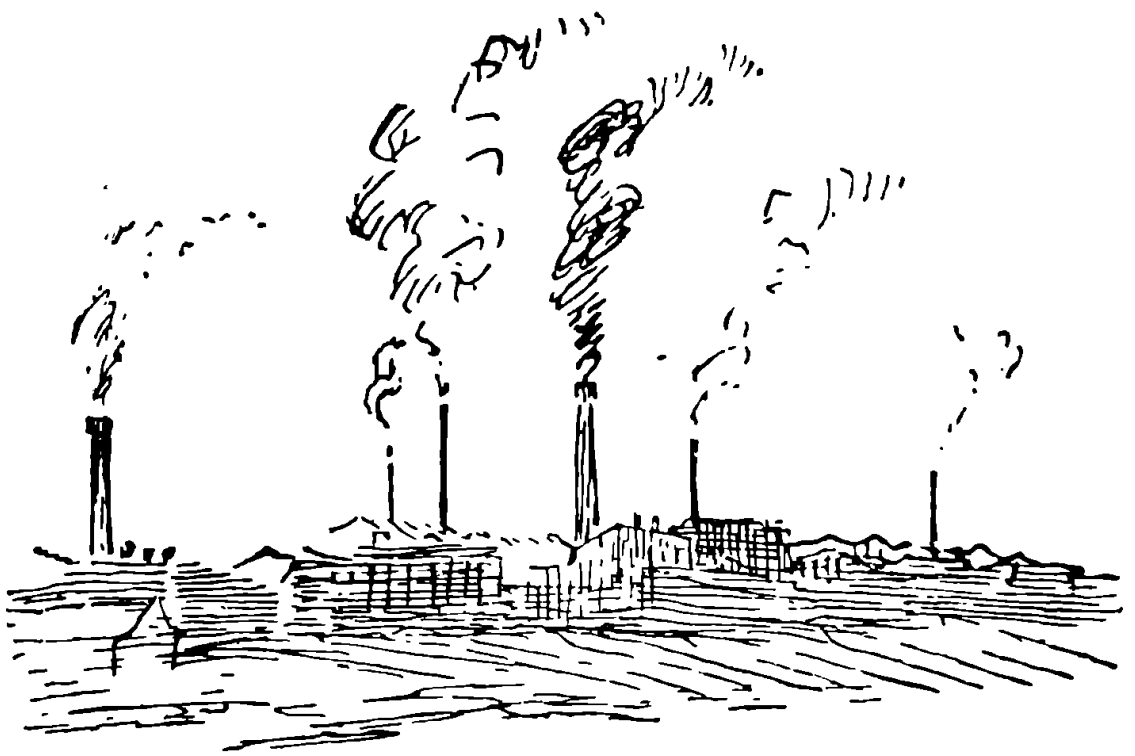
В свято рош-гашоне, під вечір, як того вимагає релігійний звичай, віруючі євреї ідуть до проточної річки і кидають у воду крихти хліба — «свої гріхи», щоб ріка винесла їх у море. В свій час свято йом-теруа — рош-гашоне — євреї святкували не лише як воцаріння бога Ягве, який вважався царем усіх богів і людей, а й відправляли також обряди освячення влади земного царя як представника бога Ягве на землі. Йом-теруа і наступне за ним свято йом-кіпур стали в руках експлуаторів зброєю духовного поневолення народу.

Отже, віра в йом-кіпур, уява про «судний день» виникла і закріпилась як фантастичне відображення без-

днів до свята йом-кіпур.

В день нового року — рош-гашоне — член общини трубить в баранячий ріг (шофар), відганяючи злих духів, що заступають дорогу молитві до бога. Попереджувальний заклик шафора повинен чути кожний правовірний іудей. За вченням іудаїзму, під час цього свята Ягве лине думкою до всього створеного ним, чинить суд, визначає долю кожної людини на весь рік і виносить присуд усьому

¹ Талмуд, т. II, трактат Рош-гашоне, гл. III, стор. 421 і далі.

ХАЙ ПОНЕСЕ РІКА ГРІХИ НАШІ

силля трудящих мас, пригнічених в експлуататорському суспільстві злиднями і безправ'ям.

На такий же класовий лад перероблено було і багато інших стародавніх єврейських свят і закріплено за певними датами, при цьому докорінно змінилась соціальна суть цих свят і обрядів. Так, у стародавніх євреїв було весняне свято «пейсах» (пасха), під час якого віруючі різали ягнят і оббризували їх кров'ю шатра та загони для худоби; м'ясо ягнят, приправлене гіркими травами пустелі, з'їдалось скотарями на спільних обідах та вечерях общин. Вважалось, що це зміцнює зв'язок співродичів з добрими духами і божествами, умилює небезпечних духів пустелі. Згодом це стародавнє свято скотарів об'єдналося з хліборобським святом «мацот», покликаним умилювати духа рослинності (врожая). В наступні часи, за рабовласницького ладу, церковники підвели під нього псевдоісторичну основу — біблейську казку про вихід євреїв з Єгипту під проводом міфічного боговидця Мойсея. Іудаїсти і сьогодні твердять, що стародавнє скотарське свято «пейсах» є нібито історично-національним, прогресивним святом свободи, визволення євреїв з єгипетського рабства. Вони твердять, що звільнення це відбулось при безпосередній участі самого бога Ягве. «І вивів нас Ягве з Єгипту не через ангела і не через посланця свого, а лише особисто, його величність особисто», — повчають віруючих рабини за «Сказанням про пасху». При цьому водив їх бог по пустелі довгих сорок років, поки потрапили вони з Єгипту до Палестини, хоч відстань там всього кілька сот кілометрів. Створюється легенда про споконвічну єдність, безкласовість, богообраність і зверхність єврейського народу перед іншими народами.

Тим часом дані археологічних розкопок, проведених наприкінці ХІХ — початку ХХ ст.¹, переконливо свідчать про те, що єврейські племена жили в Палестині саме в той час, коли вони, згідно з Біблією, нібито перебували в єгипетському рабстві і здійснили свій, обставлений чудесами, перехід через Червоне море та соро-

¹ Ель-амарське листування за період 1411—1375 рр. до н. е. Напис Тутмоса ІІІ, що відноситься до ХХ століття до н. е., а також так звана «Ізраїльська стелла» 1225—1215 рр. до н. е. та інші стародавні єгипетські пам'ятники.

І ВОДИВ ІХ БОГ СОРОК РОКІВ ЗА НІС ПО ПУСТИНІ

карічну подорож по пустелі в пошуках «землі обітваної»¹.

Міфічною особою є і сам Мойсей. Казку про Мойсея євреї запозичили у Вавілоні, як про це вже розповідалося раніше.

Цей пасхальний міф про чудесне врятування Мойсея наводиться у Біблії без жодного зв'язку з наступними діями Мойсея. Тим часом він дуже нагадує відомий вавілонський міф про народження царя Саргона I: «Я, Саргон, могутній цар, цар Аккада. Моя мати була бідна, мого батька я не знав, брат мого батька живе в горах. Зачала мене моя бідна мати, таємно породила вона мене, поклала мене в корзину з очерету, прилаштувала дверцята, засмолила і пустила мене за легкою течією»².

Обидві ці казки як за змістом, так і за текстом дуже схожі одна на одну. Вся справа тільки в тому, що вавілонський сюжет значно давніший за єврейський.

За допомогою цього міфа і переробленого на новий лад свята «пейсах» ідеологи іудаїзму і тепер прищеплюють віруючому думку про те, що Мойсей, який нібито

¹ Біблія, кн. Исход, гл. 2, 3 і далі.

² А. Р а н о в и ч, Очерк истории древнееврейской религии, стор. 77—78.

віч на віч розмовляв з богом Ягве, одержав від нього завдання — очолити «вихід» з Єгипту, а також скласти закони у вигляді Тори.

У Біблії розповідається також про різні «чудеса» і «пророцтва» святого Іллі. Він нібито воскресив сина якоїсь бідної вдови, на горі Кармелі спустив вогонь з неба і викликав дощ, потім плащем розділив води Йордану і перейшов сухим дном річки. Нарешті, Ілля живим полетів на небо у вогняній колісниці¹.

Звичайно, ніякого пророка Іллі насправді ніколи не існувало. Цей казковий образ створено фантазією жерців ерусалимського храму. В його основу було покладено вірування древніх євреїв у божество, яке вважалось у них покровителем землеробства. Божество це не мало імені. Древні євреї називали його просто «Ел» або «Іл», тобто бог.

Поклоняючись йому, люди вірили, що «Іл» посилав на землю дощ і засуху, град і блискавку, тобто впливав на землеробство, на врожай. Коли євреї стали почитати єдиного всемогутнього бога Ягве, то численні божества, яким вони поклонялись раніш, посіли в їх релігійних віруваннях другорядне місце, як близькі і підлеглі бога Ягве. Серед них опинився й «Іл», який нарешті набув власне ім'я. До його назви додали літеру «я», з якої починається ім'я всемогутнього бога Ягве, і колишнє безіменне божество стало називатись «Ілля».

На жаль, казка про вигаданого Іллю і наступне його пришествя існує і досі. З року в рік, з покоління в покоління релігійне свято пасха і молитви, що читаються за пасхальним столом, вся обстановка очікування скорого приходу Іллі-рятівника відвертали і відвертають трудящих від боротьби проти всілякого гноблення.

В період тимчасової гітлерівської окупації нашої території, напередодні пасхальної ночі, замість очікуваного пророка Іллі в квартири євреїв, які залишились в окупованих гітлерівцями місцях, вдирались фашисти. Вони витягали з хат беззахисних людей, відводили під конвоем до ярів та байраків і розстрілювали. Значна частина євреїв фанатично вірила в «боже милосердя», у прихід пророка Іллі. А рабини навіть у ті повні жаху

¹ Библия, третья книга Царств, гл. 16, ст 8, 13. 14 четвертая книга Царств, гл. 16, ст. 1, 2.

дні замість закликів до опору фашистам відправляли молебні, влаштовуючи їх в гетто або навіть у заплomboваних вагонах чи в колоні смертників, і тим сковували волю людей до боротьби.

В сучасних умовах свято пасхи багато в чому шкодить нам, породжуючи зневагу до праці, елементи націоналізму серед трудящих євреїв. Святкуючи пасху, віруючі по декілька днів не виходять на роботу, чим заважають виконанню виробничих планів, порушують трудову дисципліну.

Святкування пасхи особливо шкідливе ще й тому, що вся пасхальна легенда, усі молитви орієнтують віруючих євреїв на повернення в Ізраїль, який тепер є центром іудаїзму і сіонізму. Пасхальні молитви закликають віруючих євреїв: «Дай бог нам наступного року зустрітись в Єрусалимі». Зазивали кличуть євреїв переїхати в Ізраїль, де вони — вільні трудящі нашої країни — перетворяться в рабів, стануть гарматним м'ясом для кліки Бен-Гуріона та його імперіалістичних господарів.

Урочистим святом у сучасних віруючих євреїв є також свято шебоут. Стародавнє хліборобське літнє свято шебоут (швуес) — п'ятидесятниця було оголошене рабинами як свято на честь вигаданого дарування богом закону єврейському народові на горі Сінай. Воно святкується влітку, через сім тижнів після так званого «виходу» євреїв з Єгипту, і є немовби додатком до пасхи. Спочатку шебоут було пов'язане з культом стихій природи. Потім воно втратило своє значення і стало другорядним. Щоб зберегти це свято, рабини підвели під нього богословську базу, приурочивши його до «законодавства на Сінаї» через боговидця¹.

Як і інші єврейські свята, шебоут пов'язане з закликом орієнтуватися на Ізраїль, з молитвами до Єгови, щоб він відновив храм іудейський в Єрусалимі: «Ти, господи, **обрав нас над всіми язиками і підніс нас над усіх** (підкреслення наше.—Т. К.), не забувай же нас і тепер, як і раніш, поверни нас скоріше в Єрусалим і звели відновити дом святилища твого, молимо тебе, пришли нам скоріше Месію, давно очікуваного»,— моляться віруючі і співають пісень, славлячи бога за те, що він обрав саме їх з усіх інших народів.

¹Талмуд, т. IV, трактат Шебоут (клятва).

Іудаїстське вчення про «обраний народ» просякнуте духом ворогування, віронетерпимості і ненависті до інших народів. Автори Тори своє упереджене ставлення до інших народів відбили в тому, що зосередили свою увагу на казках, в яких «праотці» Ной, Авраам, Ісаак, Іаков, «пророки» Мойсей, Самуїл, Давид, Соломон та інші біблейські герої ненавидять інші народи і повчають цьому усіх іудеїв. Самому Ягве у Біблії приписуються слова звернення до стародавніх євреїв: «Ви будете у мене царством священників, народом святим»¹. В іншому місці Біблії в адресу Ізраїлю сказано: «Вороги твої раболіпствують тобі і ти топчеш виї їх».

Віруючий повинен задуматись над повчанням Біблії, де описано винищення дітей єгиптян. «І стоягиме великий лемент по всій землі єгипетській, якого не бувало і якого не буде більше. У всіх же синів ізраїльських ні на людину, ні на худобу не поведе пес язиком своїм, щоб ви знали, яку відміну робить господь між єгиптянами і ізраїльтянами»².

«Людина людині друг, товариш і брат» — учить моральний кодекс будівника комунізму. Наш лозунг «усі за одного і один за всіх» — незалежно від нації і віросповідання. Цей лозунг став нормою поведінки мільйонів. Програма КПРС підкреслює необхідність непримиренної боротьби проти націоналізму і шовінізму, проти національної обмеженості й винятковості, ідеалізації минулого і затушовування соціальних протиріч в історії народів, проти віджилих звичаїв і традицій. Ми надаємо першочергового значення вихованню трудящих у дусі нерозривної братерської дружби, в дусі поваги до всіх народів, в дусі соціалістичного інтернаціоналізму.

Ми повинні дбайливо ставитись до традицій і звичаїв, породжених умовами соціалістичного ладу, — традицій і звичаїв передових, прогресивних, які відображають велич народу, його гідність, волелюбність, вірність у дружбі, любов до Батьківщини і ненависть до її ворогів. Їх треба всебічно підтримувати й розвивати. Але є також традиції і звичаї, породжені соціальною і національною несправедливістю минулого, які суперечать інтересам трудящих мас, їх дружбі і взаємодопомозі і є

¹ Библия, кн. Второзаконие, гл. 33, стих 29.

² Библия, кн. Исход, гл. II, стихи 6—7.

ГОСПОДЬ ПОРАЗИВ УСІХ ПЕРВІСТКІВ НА ЗЕМЛІ ЄГИПЕТСЬКІЙ

залишком дореволюційної відсталості. Проти таких традицій, серед яких знаходяться, зокрема, й традиції і звичаї іудаїзму, треба вести рішучу боротьбу.

«Усі євреї за одного і один за всіх. Іудей стане другом християнина чи мусульманина лише тоді, коли світло іудейської віри,—єдиної релігії розуму, засяє всюди, — заявляють іудаїсти. — Інші народи поділені за національністю; ми єдині маємо не співгромадян, а виключно одновірців»¹.

Життя посміялось над пустопорожніми твердженнями іудаїстів-сіоністів. У нашій багатонаціональній країні в результаті перемоги Великого Жовтня встановлені дійсно інтернаціональні взаємовідносини між націями і народностями. Справдились пророчі слова «Маніфеста Комуністичної партії» про те, що в міру того, як буде знищено експлуатацію одного індивідуума іншим, буде покінчено й з експлуатацією однієї нації іншою, відпадуть ворожі відносини між націями.

В «Декларації прав народів Росії» — одному з перших документів Радянської влади з національного питання — проголошені рівність і суверенність народів

¹ Еврейское зеркало в свете истины. Научное исследование д-ра Карла Эккера, Падеборн, 1884, стор. 103.

Росії, право народів на самовизначення аж до відокремлення і утворення самостійної держави; відміна всіх і всяких національних і національно-релігійних привілеїв і обмежень; вільний розвиток національних меншостей і етнографічних груп.

Зараз здійснилося те, про що мріяв великий Ленін, над чим він і створена ним партія невтомно трудилися: люди різних націй і віросповідань, а серед них і євреї, разом з атеїстами-комуністами будують комунізм.

Комуністи, передові люди світу завжди виступали і виступають проти національної ворожнечі, проти припинення однієї нації і звеличування іншої. Вони з презирством відкидають біблейський міф про «богообраний народ», а також іудейські традиції і свята, що живлять цей шовіністичний міф.

Між осіннім та весняним циклами свят окремо залишається зимове свято хануко¹. Його святкують у дні зимового сонцестояння 25 кіслев (грудень). Хануко — дні «освячення дому божого» — святкується протягом восьми днів, подібно до свята кущів. Обидва свята (кущі і хануко) в старовину супроводжувались процесіями з пальмовими гілками і факелами, з ілюмінацією на вулицях і в будинках. До біблейського релігійного значення свята потім додавалось також і політичне — згадка версії про врятування євреїв від небезпеки, що нібито загрожувала релігії і народу.

Як і суккот-кущі, спочатку це було радісне, веселе народне свято, під час якого влаштовувались бенкети, процесії з зеленими гілками. В народі воно називалось «святком світла». Головним обрядом його було запалювання світильників відповідно до кількості осіб, що проживали в будинку, або по кількості днів свята (на перший день — один, на другий — два, на третій — три і т. д. до восьми або, навпаки, — з восьми до одного).

Звичай запалювати світло на хануко пов'язаний з природним явищем. Наприкінці грудня, під час зимового сонцестояння, коли дні починають збільшуватись і сонце повертає з зими на літо, майже усі землеробські народи відзначали свято народження або знаходження

¹ Слово «хануко» означає «освячення», «оновлення». Див. Н. М. Никольский, Еврейские и христианские праздники, их происхождение и история, вид-во «Атеист», М., 1930, стор. 73.

Сонця. У древніх слов'ян це були зимові «святки». У греків «зимові діонісії» на честь народження бога Діоніса, у єгиптян — на честь «знаходження тіла Озіріса», коли єгиптяни у всіх будинках протягом ночі світили світильники, у християн — свято «різдва Христового».

Іудейське свято світла виникло, очевидно, під впливом єгипетських і грецьких обрядів. Узаконюючи це свято як поступку народним звичаям, рабини перетворили його на чисто релігійне, бажаючи довести, що «світлом і сонцем для іудейства повинен бути храм». Для того ж, щоб ґрунтовніше підкреслити релігійний характер цього свята, служителі іудаїзму запровадили релігійні обряди, подібні обрядам суккот-кущі.

У спеціальних піснях, присвячених хануко, як і в суккот-кущі, культивується міфічна шкідлива націоналістична легенда про «богообраність єврейського народу», оспівується вигадка про врятування богом народу Ізраїлю. Оскільки під час горіння вогню на свято хануко протягом восьми днів не дозволяється працювати, то ці святкові вечори віруючі проводять в повному неробстві і з особливим азартом грають у карги. До чого інколи призводить така гра, Шолом Алейхем розповів у творі «Шістдесят шість». Подекуди ця гра закінчується повним розоренням, як це й сталось з героєм згаданого оповідання, що програвся до нитки.

Додержання релігійних свят завдає шкоди самим віруючим, нашій державі, нашому народові, заважає виконанню виробничих планів, призводить до матеріальних збитків. Шкідливість цих свят полягає і в тому, що в такі дні посилюються релігійні проповіді, багато говориться про примарність земного життя, людського щастя, радощів. Люди, які знаходяться в полоні подібних реакційних ідей, не можуть цілком віддаватися боротьбі за краще життя на землі.

В іудейській релігії, як і в інших релігіях, поряд з вірою в єдиного бога є також вірування в сатану, в добрих та злих духів. Але мракобісам від іудаїзму виявилось замало звичайного чорта-сатани, про якого говориться в священних іудейських книгах. Вони вигадали легенду про чорта-хапуна. Пов'язано це з відбуванням євреями військової повинності в царській Росії, коли царські агенти-«ловці» полювали за єврейськими юнаками, що

уникали служби в рекрутах-кантоністах, — тобто дезертирами. Легенду цю пов'язали з святкуванням «страшних днів». До революції в нашій країні дуже поширене було вірування, що саме в цей день — йом-кіпур бог нібито дозволяє ухопити чортові-хапунові найгіршого єврея з кагалу. В творі «Судний день» (йом-кіпур) великий російський письменник-демократ і друг єврейського народу В. Г. Короленко розповідає легенду про те, як задовго до цього дня віруючі євреї молились, плакали, рвали на собі одяг і навіть голови посипали попелом. «Перед вечором цього дня,— пише Короленко,— усі миються в річці або на ставках, а як зайде сонце — ідуть сердеги до своєї школи (синагоги) і вже який звідти галас чути, то і не доведи боже: усі лементують вголос, а очі заплющують зі страху...

А вже в цей час, як тільки небо погасне і стане на ньому вечірня зоря, хапун прилітає і в'ється над школою, і в вікна б'є крилом, і наглядає собі здобич. Та от, коли вже справжній страх нападає на євреїв — так це саме опівночі. Вони навмисне засвічують усі свічки, щоб не було так моторошно, падають усі додолу і починають кричати, немов би їх хто ріже. І коли вони отак лежать і надриваються, хапун, як великий крук, улітає в горищу: усі чують, як від крил його холод іде по серцях, а той, кого він нагледів раніше, почуває, як у його спину впливаються чортові пазури. Розповідати про це, то й то мороз поза шкірою пройде, а як же то бідолашному євреєві... Само собою — кричить, що є духу. Ну, та хто тут почує, коли й усі так галасують, мов божевільні? А може хто з сусідів і чує, так що ж робити,— радий, що не йому випала лиха доля...»¹.

Рабини добре знали, що немає ніякого хапуна. Але під час обрядів вони удавалися до всяких хитрощів, аби посилити у віруючих враження таємничості і жаху.

Забобони, пов'язані з цими віруваннями, подекуди мають місце ще й досі в нашій країні. У Києві, наприклад, іудейські церковники пов'язують «судні дні» з жахливими розстрілами євреїв гітлерівцями у Бабиному яру під час Вітчизняної війни, намагаючись в такий спосіб впливати на віруючих. «Їх Ягве покарав за те, що

¹ В. Короленко, Вибрані твори, т. I, Держлігвидав, 1936, стор. 273.

вони погано шанували його, мало молилися», — так пояснюють у своїх проповідях рабини трагедію Бабиного яру.

Виходить, що Гітлер і вся його банда головорізів зовсім не вільні були у всіх своїх людиноненависницьких вчинках, бо діяли за велінням самого Ягве — він вклав до їх рук меч для лютої розправи над єврейським населенням.

Нічого не може бути більш блюзнірського, реакційного і ворожого, ніж таке «пояснення» людоїдства гітлерівців, кровожерності німецького фашизму. Такі проповіді, насамперед, служать на руку канцлерові Аденауеру та його поплічникам, що знову виношують плани воєнних пожеж, знову прагнуть відродити фашистські порядки.

Таке тлумачення причин винищення гітлерівцями євреїв у західно-європейських країнах використовується також з метою пропаганди сіонізму. Особливо мерзенну роль у цьому відіграють реакційні кола держави Ізраїль. Рабинат Ізраїлю надсилає на адресу єврейських синагог, що існують в СРСР і країнах народної демократії, різні послання і атрибути релігійних обрядів, прагнучи зіграти на почуттях віруючих євреїв і тим самим розпалити серед них націоналістично-емігрантські настрої. Цим же займаються і деякі співробітники ізраїльського посольства в СРСР. Всупереч неодноразовим попередженням відповідних органів не порушувати встановленого у синагогах порядку і не роздавати віруючим молитовників, талесів, календарів і т. ін., співробітники ізраїльського посольства відвідують синагоги в різних містах нашої країни і роздають свої «святі дари». Так, 10 жовтня 1959 р. один співробітник ізраїльського посольства був присутній на ранковій і вечірній молитвах у синагозі міста Львова, роздавав віруючим молитовники і календарі, а відїжджаючи, «подарував» два ритуальних цитрусових плоди-есерики, дві пальмові гілки, пляшку вина і 400 карбованців на «потреби синагоги»¹.

Поряд з молитовниками і календарями «мандрівні» співробітники посольства часом роздають віруючим також літературу далеко не релігійного характеру, на

¹ Див. «Иудаизм и сионизм», журн. «Наука и религия», 1959, № 4, стор. 35.

зразок послань, які надсилає синагогам рабинат з Ізраїлю. В одному з таких послань, адресованому сімферопільській синагозі, головний рабин Ізраїлю закликав віруючих євреїв молитися «в пам'ять скорого побачення там, звідки вийшла Тора» (тобто в Ізраїлі.— Т. К.).

Не задовольняючись посланцями і роздачею «дарів», ізраїльські зазивали надсилають і спеціальних вербувальників. Так, 3 жовтня 1959 р. в день рош-гашоне таллінську синагогу відвідав другий секретар посольства держави Ізраїль В. Гат. Дипломата прийняли як гостя. Йому запропонували «муфтір» — читання Тори, що він і виконав з натхненням. А ледве скінчилось богослужіння, В. Гат тут же перейшов до світських справ: усіх, хто бажав би виїхати в Ізраїль, він запросив на розмову в готель «Палас»¹. Але на «співрозмову» до Гата ніхто не пішов. Таллінські євреї уже знали про подібні розмови Гата у м. Ризі, де він всіляко вихваляв Ізраїль, переконував не вірити тому, що пишуть про життя в цій країні люди, які повернулися звідти.

Цим самим промишляє і секретар-архіваріус ізраїльського посольства в Москві Яків Реувені, якого радо приймали у чернівецькій синагозі голова общини Фроїм Райш та секретар общини Юдко Зільбер. Одягнувши заради форми талеса, Реувені як представник «богообраної» держави намагався спіймати на гачок єдиновірців. Він почав роздавати молитовники та підручники древньоєврейської мови, ерусалимські ярмулки, листівки з ізраїльськими краєвидами та значки з зображенням «щита Давида». При цьому дипломатичний представник взявся за «муфтір», знайшовши найбільш підходящим читати з Тори чомусь саме те місце, де розповідається про жінку Рахов, яка сховала у себе в хаті шпигунів з ізраїльської держави.

Віруючі чесні радянські євреї не тільки відмовились прийняти ерусалимські подарунки з Тель-Авіва,— вони просто вигнали Якова Реувені з синагоги, незважаючи на спроби розгубленого рабина Баренбойма вгамувати обурених прихожан².

¹ Див. М. Оппенгейм, Б. Раббат, Палочка шамеса, или раввин на Голгофе, журн. «Наука и религия», 1960, № 9.

² Див. М. Шварцман, Ерусалимські ярмулки, газ. «Радянська Буковина» від 6 серпня 1960 р.

Закордонні іудаїсти разом з сіоністами всіляко прагнуть активізувати в нашій країні націоналістичну пропаганду серед віруючих. В цьому зв'язку характерним є послання головного управління рабинату в Ізраїлі єврейській общині м. Миколаєва. Це послання відверто вимагає від релігійної общини активізувати у нас пропаганду сіонізму та іудаїзму. В ньому сказано: «Шановна єврейська общино в Миколаєві! У зв'язку з наближенням свят головне управління рабинату в Ізраїлі звертається до общини з пропозицією **підтримувати традиції і боротьбу з єретиками і прищеплювати любов до святої країни і віри** (підкреслення наше. — Т. К.) у відповідності з переказами єврейських вчених і святих мужів».

Кіровоградська релігійна іудейська община перед пасхою одержала разом з посилкою маці листа на стародавньоєврейській мові, де між іншим писалось: «Повідомляємо наших братів, які вірять в Тору, мешкаючи в Ізраїлі і в усьому світі, що ця маца «Весна» кашерна для пасхи без роздумування, щоб віруючі люди їли, були ситі і дякували богові, що визволив наших предків, а месія скоро прийде».

Як бачимо, ізраїльські сіоністи відверто прагнуть використати іудаїзм для активізації сіонізму, намагаються схилити віруючих євреїв на марне очікування вигаданого месії, на шлях космополітизму і антипатріотизму, відвернути віруючих євреїв нашої країни від справи будівництва комунізму.

Кожна релігія, крім свят, має й певні обряди. Проте слід відзначити, що жодна з релігій не має стільки обрядів, ритуалів, як іудаїзм. Приписи Талмуда стосуються всіх випадків життя. Починаючи з народження і до самої смерті віруючий знаходиться в повній залежності від релігійних законів. Тут, як ніде, доречна приказка: «без бога — ні до порога». На першому місці серед релігійних обрядів іудаїзму стоїть обряд обрізання хлопчиків.

Дехто вважає, що обряд обрізання виконується лише євреями. Насправді це не так. Загальна кількість людей в усьому світі, яким роблять обрізання, досягає 200 мільйонів. Крім євреїв і мусульман (араби, татари), цього обряду дотримуються відсталі в культурному відношенні народи Австралії, Океанії та Америки. Отже, обряд обрізання дуже поширений і давній.

Рабини вважають обрізання обрядом «божественного» походження. Але подібні твердження суперечать історичній правді. Обряд цей виник в глибоку давнину, задовго до того, як появилася іудейська релігія, і означав просто пом'якшену форму людських жертвоприношень. Найбільш «приємною» жертвою для божества вважалась людина, і богу приносились людські жертви. Пізніше, коли розвинулось товарне виробництво і все можна було купувати і продавати, церковники вирішили перенести дух обміну і гендлярства також і в справу жертвоприношень — в жертву почали приносити замість людини — тварину.

Проте пережитки людських жертвоприношень все ж таки збереглися, але замість того, щоб приносити в жертву всю людину, вирішено за краще жертвувати частину її — крайню плоть. Калічити статеві органи вважалось особливо серйозною жертвою.

Іудейська релігія так і оголосила, що обрізання — це жертва богу, священний знак «завіту» (союзу) між єврейським народом і богом, акт вступу в лоно іудейської релігії. Як сказано в Біблії, сам господь дав цей «завіт» через Авраама. «Обрізуйте крайню плоть вашу, і це буде ознакою завіту між мною і вами,— повелів бог.— Восьмого дня від народження хай буде обрізаний у вас в роді вашому кожний хлопчик... і буде завіт мій на тілі вашому завітом вічним. ...Хто ж не обріже крайньої плоти своєї (на восьмий день), знищена буде душа його, бо він порушив завіт мій»¹.

Цей бузувірський обряд іудейська релігія наповнила реакційним змістом. Вона проголосила обрізання особливою ознакою саме єврейської національності, тобто надала йому яскраво вираженого релігійно-націоналістичного характеру. Останнє неважко встановити знов-таки з текстів Біблії. Набути ознаку приналежності до «свого народу», до євреїв, ознаку, яка разом з тим прищеплювала б презирство і навіть ненависть до тих, у кого цієї ознаки немає,— в цьому основний сенс обряду. До того ж обряд цей роблять дикунським способом. Його чинять люди, не тямущі в медицині,—моєли, внаслідок чого закінчується він не завжди благополучно. Щоб надати обрядові обрізання вигляду якнайбільшої

¹ Библія, кн. Бытие, гл. 27, стихи 11—14.

«святості», богослови вигадали історію, за якою пророк Ілля нібито колись зробив донос богові на ізраїльтян, звинувативши їх у недодержанні ритуалу обрізання. В знак покарання за це бог звелів йому завжди бути при обрізанні. Відтоді, мовляв, при обряді ставиться порожнє крісло для нього, яке так і називається «крісло пророка Іллі».

До Великої Жовтневої соціалістичної революції в Росії про суворе дотримання «священних» ритуалів турбувалось не лише іудейське духовенство, єврейська буржуазія, а й царський уряд, який був зацікавлений у розпалюванні національної відокремленості і ворожнечі. Пильно стежачи за тим, щоб усі православні хрестили своїх дітей та регулярно причащалися, царська адміністрація в той же час неухильно дбала і про те, щоб євреї не забували робити обрізання. У метриках, видаваних євреям, була навіть спеціальна графа про обрізання, в якій зазначалось, коли і де саме було виконано цей ритуал.

Ритуальне обрізання виконувалось і виконується дуже негігієнічно, нестерилізованими інструментами і матеріалами. Моєли, що роблять обрізання, навіть не миють належним чином руки. Особлива небезпека занести інфекцію є при другому і третьому моментах ритуалу — «так званих «прия» і «мецице», коли моєл нігтями розриває внутрішню оболонку крайньої плоті, а потім зупиняє у обрізаного кров, висмоктуючи її ротом. В медичній літературі описано багато випадків епідемічних захворювань, пов'язаних з «мецице». Так, німецький професор Руст описав ряд випадків захворювання єврейських дітей на сифіліс внаслідок того, що на слизовій оболонці рота моєла була сифілітична виразка. Епідемічні захворювання на сифіліс, туберкульоз тощо мали місце в Гамбурзі, Львові, Варшаві. Відомі також випадки, коли самі моєли заражались сифілісом від хворих дітей¹.

Крім фізичної шкоди обряд обрізання завдає людям каліцтва морального, духовного, виховуючи послідовників іудаїзму не в дусі дружби і солідарності між трудящими різних націй, не в дусі пролетарського інтерна-

¹ Див. Левин А. Х. и Черваков В. Х., Абразанье у асвятленьни науковай експертизы, Менськ, 1932, стор. 26.

ціоналізму, а в душі відокремлення і взаємної ворожнечі. Іудаїзм завдає шкоди справі встановлення правильних взаємовідносин між народами.

Крім обряду обрізання в іудейській релігії існує багато інших обрядів і звичаїв. Вони детально описані в Торі, Талмуді та в численних тлумаченнях рабинської літератури, зокрема в «Шулхан-Арух» («Накритий стіл») — цьому рабинському зведенні законів, що їх віруючий єврей обов'язково повинен виконувати. Іудейське духовенство встановило 613 приписів, в тому числі 365 заборон і 248 повелінь для віруючих. Одним лише заборонам присвячено два томи Талмуду — Кодашим (святині) і Тогорот (очищення).

З раннього ранку, як тільки єврей прокидається, його вже оточують всякі заборони і обов'язки. Якщо він спав без сорочки, то не має права одягати її сидячи, а лише лежачи, інакше богу неприємно буде бачити його неприкрите тіло. Взувати він обов'язково повинен спершу праву ногу, а потім — ліву. Не ходити з непокритою головою. Він не повинен торкатися рота, носа, вух, очей, поки миттям не віджене зі своїх рук відпочиваючого на них злого духа. Вмиваючись, віруючий мусить взяти посуд з водою правою рукою, перекласти її в ліву і тричі обмити руки водою, проголошуючи при цьому слова молитви.

Після ранкової молитви перед сніданком знову миття рук. Вісім розділів Шулхан-Аруха повчають, який треба мати посуд для миття, якою повинна бути вода, як саме слід митися тощо. Далі йдуть правила, як належить тримати в руці хліб, з якого кінця починати його їсти і т. д. і т. п.

Іудейська релігія втручається навіть до кухонних справ. Крім заборони вживати м'ясо з точки зору ритуалу «нечистих» (що в іудаїзмі вважається «треф»), або «трефних» тварин — свиней, чотириногих, повзаючих і крилатих, заячину тощо, єврей з великою розбірливістю може вживати також м'ясо і «чистих» (в іудаїзмі «кошер»), «кошерних» тварин, з яких, наприклад, заборонено їсти задню частину великої рогатої худоби, а з риб — стерлядь, осетрину, вугрів. Дозволяється їсти лише щуку.

Трефним може стати м'ясо і чистих тварин, якщо їх зарізано з порушенням закону — тобто не шойхетом (єв-

рейським різником) або зазубреним ножом, або ж коли тварина мала перелом ноги, хребта, ребра чи розбиту щелепу тощо. Отже, тексти Талмуда зв'язали віруючого єврея по руках і ногах.

Григорій Плоткін в своїй книзі «Поїздка до Ізраїлю» розповідає, що в літаках авіалінії Париж—Тель-Авів, наприклад, і сьогодні якась американська фірма робить бізнес на цьому іудаїстському забобоні. Серед авіаційних компаній розповсюджується патентований «кошер» для рабинів і взагалі віруючих іудейського віросповідання. На вимогу правовірного іудея стюардеса подає обгорнуті целофаном і запломбовані металеві судки з релігійними емблемами. Так в наші дні мракобіси поєднують сиву дикунську давнину іудаїзму з передовими надбаннями науки і техніки. Всі ці закони, обряди і свята є пережитками давно минулого і переслідують єдину мету — прищепити реакційну ідеологію трудящим масам єврейського народу.

Похорон віруючого єврея повинен справлятися теж за певним релігійним обрядом; він пов'язаний з вірою в загробне життя. Перед смертю біля ліжка хворого має бути двоє-троє віруючих з молитовниками і запаленими свічками. Коли людина померла, її кладуть на долівку, гасять свічки і запалюють лампу «нешама». В головах померлого вішають чистого рушника і ставлять кухоль з водою, щоб «малах гамовес» — ангел смерті — зміг витерти свого меча, яким він нібито прикінчив життя покійника.

Після цього, обмивши мерця, загортають його в білий саван (тахріхем), накривають талесом з трьома рисками і відносять на кладовище, причому закопують без труни, щоб, мовляв, душа могла легше вийти. З покійником не прощаються, бо іудаїзм забороняє доторкатись до трупа.

Похорони померлого починаються з квартири, без участі рабина, а лише в присутності шамеса (служка синагоги), який йде попереду поховальної процесії. Раніш у містечках процесія супроводжувалась вигуками шамеса: «Іццоко таціл мімовесі!» — «Милостиня рятує душу від смерті!». У відповідь на цей вигук віруючі із складу процесії і зустрічні кидали в кухоль гроші, якими потім розпоряджалось поховальне товариство. Такі товариства складалися часто-густо з людей сумнівної чесності.

Не гребують рабини і зараз подекуди скористатися «іццоко таціл мімовей», використовуючи для цього послуги досить непевних людців. Так, у період тимчасової гітлерівської окупації м. Чернівців на посаду відповідальної особи в гетто був призначений якийсь Наум Коган, що прислужував гітлерівцям. За свій тяжкий злочин Коган був покараний радянським правосуддям. Але після відбуття тюремного ув'язнення чернівецька община синагоги, порушивши радянський закон, доручила йому завідування кладовищем. Віруючі обурились цим призначенням. Тоді рабин Баренбойм, одностайно підтриманий зграєю хапуг — Шахманом, Сернером та Коржем, заявив: «Коган був зрадником, а тепер він наш». Чим же так уподобався общині Коган? Вмінням спритно «робити гроші». Робиться це так. Він винюхує, хто де вмер, і береться безкоштовно не тільки поховати, а й доставити душу небіжчика до самого престолу Ягве. Коли ж поховання уже підготовлене, він подає родичам покійника рахунок на величезну суму. Оскільки поховання вже не відміниш, нещасним родичам доводиться платити¹.

Талмуд дуже багато приділяє уваги таємницям «потойбічного світу». Так, наприклад, в ньому розповідається, що як тільки заховують мерця, зразу ж з'являється грізний ангел з розжареними ланцюгами і б'є тричі покійника. Ці удари називаються «хібур акевер» (їм не підлягають праведники). Від першого удару розпадаються члени, від другого — дробляться кістки, від третього — покійник перетворюється в прах. Після цього — допит грішника, а за тим «малха хабула» (полчища злих духів) починають бити і мучити його.

Непоправними грішниками Талмуд вважає порушників Біблії — закону Мойсея і заповідей про суботу; деякі рабини вчать, що найбільші «апикойрес» — грішники ті, що заперечують воскресіння мертвих. Великих грішників, вчить Талмуд, кидають у прірву з 7000 щілин, наповнених смертоносними речовинами, де тріщать і немилосердно катуються всі члени людського тіла. Очі — за те, що дивились куди не слід, вуха — за те, що слухали кого не слід, ноги — за те, що не ходили по заповідях божих, і т. д.

Інша справа — праведники. Вони крім духовного бла-

¹ Див. газ. «Радянська Буковина» від 23 квітня 1959 р.

женства будуть блаженствувати і фізично. Наприклад, їстимуть жирних гусей і питимуть найкраще старе вино. В раю, вчить Талмуд, є нижче і вище відділення, або рай чуттєвий та духовний («ган еден гатахтен» і «ган еден ельєн»). Тому й насолода буває подвійна: у першому випадку людина блаженствує матеріально, у другому — духовно. Для того, щоб душа не попала в «пекло на вічні муки», а заслужила «царство небесне», треба суворо дотримуватись Талмуда, виконувати релігійні обряди, зокрема обряд похорону.

Казки іудаїзму про душу, про потойбічне життя, про пекло і рай віками отруювали свідомість трудящих. Проповідь презирства, зневаги до життя, суєтності світу і нікчемності людини повинна була виховувати цілковиту байдужість до всього навколишнього. Це ідеологія пасивності, що відвертає увагу людини від боротьби за краще життя на землі. Вона не відповідає переконанням радянських людей і є ворожою ідеологією. Саме такою ідеологією і є іудаїзм з його релігійними святами і обрядами. Наука на історичних фактах незаперечно довела, що іудейські свята і обряди мають цілком земне походження і що виникли вони як результат природного, а потім і соціального гноблення людини. Багато свят і обрядів запозичив іудаїзм від людей первісного суспільства, а також від інших народів, наповнивши ці свята і обряди змістом, відповідним до умов життя євреїв, головним чином у Палестині, а потім і в діаспорі.

Для рабинів, як і для інших служителів культу, релігійні свята — це дні посиленої пропаганди релігійних поглядів, звичаїв і обрядів. Вони супроводжуються спеціальними церемоніями богослужіння та відповідною побутовою обрядовістю, які служать засобом емоційного впливу на віруючих.

Для всіх, хто серйозно задумується над смислом релігійних свят і обрядів, очевидно, що вони заважають вихованню нової людини, поширенню наукового матеріалістичного світогляду. Тому радянські люди не можуть лишатися байдужими до всього, що живить релігійні забобони, що заважає нашому нестримному рухові вперед, здійсненню завдань розгорнутого будівництва комунізму.

Необхідною умовою подолання релігійних святкових традицій і обрядів є дальше неухильне посилення нау-

ково-атеїстичної пропаганди, вдосконалення та урізноманітнення її форм і методів, пропаганда та поширення нових форм святкового побуту як у громадянському, так і в особистому житті трудящих міста і села, нових радянських безрелігійних свят, традицій, звичаїв.

У життя нашого народу міцно ввійшли і стали частиною побуту такі події і дати, як свято Великого Жовтня, Першого травня, Восьмого березня, день народження В. І. Леніна, День Радянської Армії, а також Дні космонавта, залізничника, шахтаря, будівельника, металурга, авіації, свята врожаю, весни, пісні та ін.

З кожним роком на Україні все більшого поширення набувають свята трудової слави. У багатьох селах Київської, Чернігівської, Вінницької, Хмельницької, Одеської та інших областей республіки хлібороби назавжди покінчили з храмуванням. На зміну прийшли урочисті, мальовничі, веселі свята праці, врожаю, серпа і молота та ін.

Наші радянські свята славлять людину — володаря природи і власної долі, запалюють трудящих на нові трудові діла в ім'я Батьківщини.

Все більшого громадського значення набирають особисті події в житті радянських людей — весілля, день народження, досягнення повноліття і т. д. На Україні вже чимало зроблено для того, щоб впровадити нові святкові традиції в особисте життя трудівників, — створено до 20 Палаців одруження і Палаців щастя. Вони здобули заслужену популярність серед населення, особливо молоді.

В урочистому проведенні цих свят беруть активну участь депутати Рад, керівники партійних, комсомольських, профспілкових, радянських організацій, директори підприємств, голови колгоспів, працівники установ. Так, традицією стає вже комсомольське весілля, що на все життя запам'ятовується молодожонам.

У цей красивий поетичний весільний обряд, створений народом, вкладається новий безрелігійний зміст. У багатьох випадках передовиків-молодожонів нагороджують почесними грамотами комітетів комсомолу, вручають їм «придане» (найчастіше ключі від нової квартири або речі домашнього побуту). Крім молодіжних, у містах і селах проводяться «срібні» і «золоті» весілля. На них вшановується багаторічна праця людини, зраз-

кове виховання підростаючого покоління, пропагується міцна, здорова радянська сім'я.

Дедалі глибше проникає у наш побут новий обряд громадянського наречення імені новонародженого замість бузувірського іудейського обряду обрізання. Тепер день народження дитини ознаменовується садінням дерева батьками та їх друзями тощо. Іменини перетворюються в хорошу традицію.

Формуються й нові обряди. Урочисто відзначається, насамперед, вступ до школи, вищого учбового закладу і закінчення їх, завершення господарського року в колгоспі, вшанування людей трудової слави.

Витісняючи релігійні і впроваджуючи нові свята, ми сприяємо зміцненню паростків комуністичного побуту. Так, під час свята весни по містах і селах влаштовуються дні масової посадки дерев, конкурси колективів художньої самодіяльності, свята пісні тощо.

Ось як, наприклад, відбувалось на батьківщині нашого земляка-космонавта П. Р. Поповича в м. Узині на Київщині свято зустрічі весни з літом. Комсомольці району пов'язали його з стародавнім народним святом Івана Купала. 22 червня о восьмій годині вечора в парк, розташований на березі мальовничого озера, зібралась молодь, робітники і службовці місцевих установ, колгоспники з навколишніх колгоспів, районна інтелігенція. Духовий оркестр грав веселі марші, попури з українських народних пісень тощо. Проводились масові ігри і танці. Але ось яскравий промінь прожектора прорізав темряву і освітив озеро. В сяйві електричних променів з'явилася на моторному човні красуня Весна. Зупиняючись біля берега, вона розповідає тим, що зібралися, про походження свята Івана Купала, про те, як у свій час релігія використовувала його для обману народних мас. Потім, прочитавши вірш Т. Г. Шевченка «Тополя», Весна під звуки вальса сходить на берег. А тим часом по озеру вже пливе човен із запорізькими козаками. Вони хвацько гребуть і співають пісню «Літа орел, літа сизий». Човен зупиняється, і юнак в костюмі запорожця, з великими вусами і «оселедцем» на голові, читає уривок з повісті «Тарас Бульба». Слідом за козаками з'являється човен, в якому стоїть дівчина, вся в білому, у вінку з ромашок. Це «русалка» — розпорядниця вечора. Вона запрошує всіх на концерт художньої самодіяль-

ності до Будинку культури і клубу цукрового заводу. Після концерту влаштовуються конкурси на кращий танок, пісню, вірш. За старою традицією, дівчата кидають у воду вінки. За кращий вінок присуджується приз. До пізньої ночі гримить музика, молодь танцює, веселиться. Вечір закінчується під звуки чудової української пісні «Рече та стогне Дніпр широкий».

Серед інших народних звичаїв, які протистоять старим, релігійним обрядам, треба назвати й такі, як щорічне покладення вінків на могили загиблих воїнів у День перемоги і в роковини Великого Жовтня, урочисті проводи призваних у Радянську Армію тощо.

За останній час різні організації проявляють чимало ініціативи в розробці і впровадженні безрелігійних свят і обрядів. Досвід показує, що особливо успішно проходять ці свята там, де по-справжньому дбають про високу художність церемоніалу, його яскравість, емоційність, піднесеність.

У новій Програмі КПРС підкреслюється необхідність непримиренної боротьби проти звичаїв, які перешкоджають комуністичному будівництву. Поширення нових радянських святкових звичаїв багато в чому допомагає в цій боротьбі.

ЖИТТЯ

СПРОСТОВУЄ

СІОНІСТСЬКУ

БРЕХНЮ

ожна релігія завжди виступала в спілці з націоналізмом. Вона була і залишається ворогом патріотизму, ворогом інтернаціоналізму.

Саме іудаїзм є ідейною основою єврейського буржуазного націоналізму, сіонізму. Вигадки Тори про «богообраність», зверхність єврейського народу перед іншими здавна живили і живлять націоналізм і сіонізм¹.

Сіонізм виник наприкінці ХІХ ст. серед єврейської буржуазії США, Англії, Франції, Австрії, Німеччини, Росії та інших країн, як міжнародна політична буржуазно-націоналістична течія. З часом дух націоналізму опановує всі верстви єврейського населення, проникає в усі пори його побуту, духовного життя. Особливо яскравого войовничо-націоналістичного забарвлення набуває в той час іудейська релігія.

В епоху імперіалізму, коли всі суперечності капіталізму загострюються до краю, нагадуючи про його неминучу загибель, буржуазія особливо потребує релігії для зміцнення своєї влади.

Всередині країни, намагаючись за всяку ціну зберегти і зміцнити капіталістичний лад, буржуазія вдається до мракобісся, як одного із випробуваних засобів трима-

¹ «Сіон» означає «камінь», «скеля». Походить від назви гори Сіон в Єрусалимі, де колись була резиденція царя Давида.

ти маси в покорі, як методу відвернення їх уваги від революційної боротьби. Експлуататори та їх ідеологи розуміють, що їм куди легше мати справу з віруючим, якого виховано в дусі рабської покірливості. Сліпа віра у «святе письмо», у «божественні» настанови Біблії сковують волю людини, притупляють її свідомість, відвертають, нейтралізують волю до активної боротьби за краще життя на землі.

Церковні ієрархи капіталістичних країн широко використовують релігію для захисту колоніального гноблення, для протиставлення одного народу іншому, для виправдання агресії імперіалістичних держав взагалі і у відношенні країн Близького Сходу зокрема. Таке призначення кожної релігії. Така ж соціальна роль і сучасного іудаїзму з сіонізмом. Іудаїзм, як і сіонізм,— реакційна, націоналістична ідеологія, пройнята містиком і скерована проти революційних інтернаціональних завдань пролетаріату.

Зрозуміти причини виникнення і поширення сіонізму можна лише в результаті аналізу тих конкретних історичних умов, в яких жили євреї в другій діаспорі. Розселившись переважно по містах, вони здебільшого стали посередниками тоді ще у малорозвинених торговельних відносинах між містом і селом. За умов феодального ладу у розпорощених і відокремлених одна від одної общинах-кагалах євреї перебували у великій залежності від своїх релігійних керівників — рабинів, які завжди вірно служили багатіям, гнобячи разом з ними бідноту з числа своїх одновірців.

З часом, особливо в епоху хрестових походів у деяких країнах Західної Європи почала розвиватись торгівля. Виник прошарок місцевого купецтва, яке вступило в конкуренцію з євреями-торгівцями, кустарями, купцями, лихварями тощо. На цьому ґрунті виникає і щодалі більше загострюється ворожнеча між панівною частиною християнського населення та іновірцями, починається переслідування євреїв.

Скориставшись цим, католицька церква, яка панувала за часів феодалізму в Західній Європі, розпалювала релігійний фанатизм проти євреїв, як проти народності, що єдина в Європі не прийняла християнства.

Справа, звичайно, була не в релігії і не в приналежності до єврейської народності, бо християнство самого

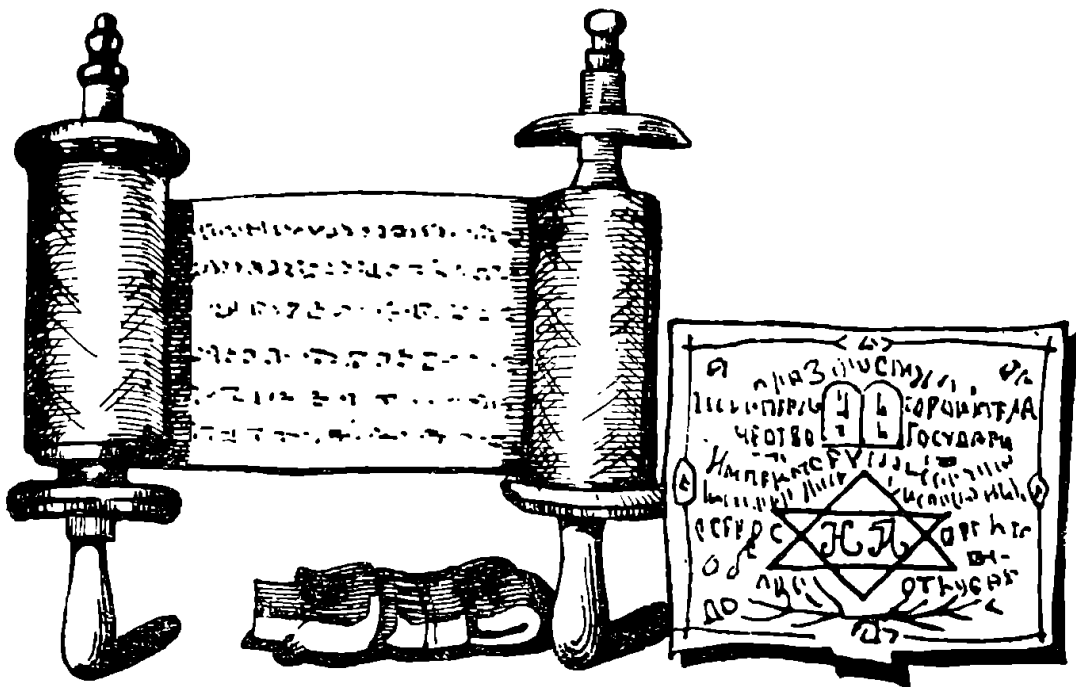
Христа вважає євреєм. В основі переслідування євреїв були економічні причини — ринок, який виявився першою школою, де буржуазія всього світу, за висловом К. Маркса, вчилась націоналізму і шовінізму.

В результаті розвитку капіталізму серед євреїв, як і серед інших народів, відбувалось класове розшарування. Частина євреїв вибивалась в ряди буржуазії, гноблячи своїх одновірців не менше, ніж це робила з трудящими буржуазія інших національностей. Більшість євреїв пролетаризувалась і логікою життя втягувалась разом з трудящими інших народностей в класову боротьбу проти буржуазії.

Щоб відвернути трудящих євреїв від участі в революційній класовій боротьбі проти єврейської буржуазії, її ідеологи — сіоністи, свідомо закриваючи очі на різко загострене в період імперіалізму національне і політичне гноблення переважної більшості населення земної кулі, вигадали суто єврейське національне питання. Єврейській бідноті втлумачувалось, ніби національного гноблення зазнають лише одні євреї, як такі, незалежно від того, багаті вони чи бідні. Насправді ж єврейська буржуазія завжди гнобила і експлуатувала свою бідноту у тісному союзі з буржуазією інших націй. В царській Росії, наприклад, єврейські капіталісти жили в розкошах і злагоді разом з капіталістами російськими, українськими та іншими, а біднота єврейська переслідувалась, загнана була в гетто, терпіла від процентної норми. Відомо, наприклад, що крупні єврейські підприємці і торгівці Києва, такі як Гінзбург, Бродський, Зайцев та інші, до революції мешкали в чудових власних палацах, у найкращих районах міста, разом з іншими аристократами, тоді як біднота всіх національностей, в тому числі і єврейська, мусила селитись переважно на Подолі.

Ведучи подвійну гру, сіоністи замилювали очі пролетарям-євреям вигадками про те, ніби їх вихід не в тому, щоб спільно з трудящими всіх націй і народів боротися за краще майбутнє проти **всієї** буржуазії, а у прагненні до відокремлення і вилучення євреїв десь у обітованому Сіоні.

Внаслідок цієї підступної політики єврейської буржуазії в різних країнах світу почали створюватись сіо-

СУВОЙ ТОРИ, ПІДНЕСЕНІ МИКОЛІ ІІ ЄВРЕЙСЬКОЮ БУРЖУАЗІЄЮ І РАБИНАМИ м. КИШИНЕВА

ністські організації. Сіонізм набув поширення не лише в єврейському буржуазному середовищі, а і серед тієї частини єврейської бідноти, яка тоді ще не бачила справжнього шляху боротьби з національним і соціальним гнобленням.

Починаючи з 80-х років минулого століття, єврейські буржуазні націоналісти разом з рабинами, які завжди були слугами багатих, розгорнули в нашій країні широку агітацію серед євреїв, в першу чергу серед молоді таких міст, як Одеса, Харків, Київ, за виїзд до Палестини чи до США. Виник так званий палестинський рух, скерований на колонізацію «святої землі».

В єврейській буржуазній пресі з'явилися заклики: «Назад до Палестини»¹, «В землю обітовану», «В землю батьків». Лише за період з 1880 по 1916 рр. до США, Канади, Аргентини і в Палестину з Росії емігрувало близько двох мільйонів євреїв².

Думка про широко організовану колонізацію «святої землі» євреями тоді виникла у англійського загарбника сера Лоуренса Оліфанта. І виникла вона не внаслідок уболівання за долю євреїв, а з метою закріпитись на

¹ Див. А. Беркенгейм, Колонизационное движение русских евреев, СПб., журн. «Восход», 1895, ноябрь—декабрь, стор. 28.

² Див. Д. Лерман, Молодежь и озет, М., 1924, стор. 8.

Близькому Сході англійським загарбникам, щоб посісти стратегічні позиції на шляху з Єгипту в Індію і тим загрожувати Росії.

На політичну арену сіонізм вийшов як непримиренний ворог революційного робітничого руху, як одна з форм націоналістичної ідеології крупної єврейської буржуазії, що стояла на ґрунті імперіалізму і колоніального гноблення народів Близького Сходу.

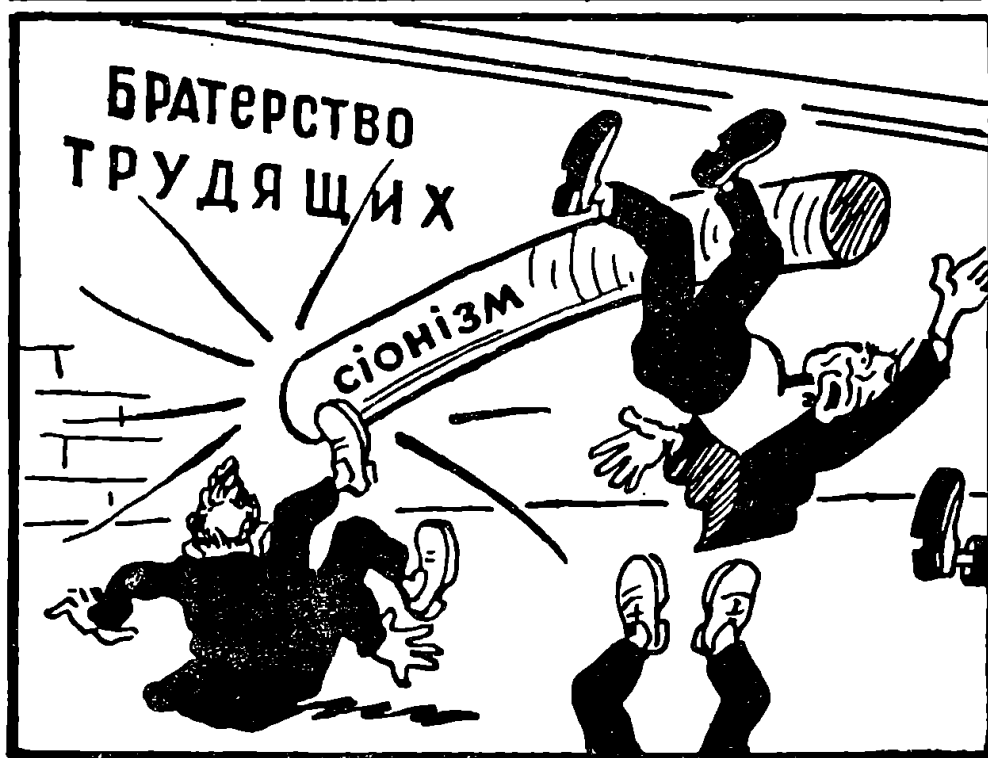
Таким чином, сіонізм, який офіційно оформився у 1897 році створенням світової сіоністської організації в Швейцарії, з дня свого зародження зразу пішов на союз з імперіалістами — колонізаторами і став ворогом національно-визвольного руху пригноблених народів. До цього, власне, кликав і ідейний батько сіонізму Теодор Герцль.

Пліч-о-пліч з сіоністами на боці колонізаторів-імперіалістів йшли також служителі іудаїзму.

Засновник так званого «духовного сіонізму» Ахад Гаам тоді закликав створити в Палестині «духовний центр», щоб звідтіль посилено проповідувати іудаїзм, який є ідейною основою сіонізму.

Сьогодні дехто намагається заперечувати той факт, що свою духовну сутність сіонізм черпає в іудаїзмі. При цьому посилаються на те, що в часи виникнення і формування сіонізму деякі рабини виступали, мовляв, проти сіоністів. Але рабини ці виступали тоді не проти сіонізму, як ворога трудящих євреїв. Служителі бога Ягве боялись, що внаслідок політичної агітації сіоністів богослови втратять власний вплив на частину віруючих. У своїх виступах такі рабини доводили, що сіоністський рух заперечує, підриває віру, яка вчить смиренно чекати приходу месії — визволителя. Разом з тим значна частина рабинів, таких як Зеліксон, Ашкеназі та інші, вже на початку ХХ ст. рішуче підтримувала націоналістичну діяльність сіоністів. Сіонізм уже тоді був на буксирі синагоги. Зараз, коли сіоністи при владі в Ізраїлі, вони взаємно відплачують колишні і сучасні послуги рабинів, підтримують служителів синагоги в їх боротьбі проти науки і прогресу, проти трудящих.

Нині в усіх капіталістичних країнах рабини разом з сіоністами служать спільній меті — зміцненню держави Ізраїль, де знаходиться центр іудейського мракобісся і розсадник сіонізму — єврейського буржуазного шовініз-

В РУКАХ ІМПЕРІАЛІСТИЧНОЇ РЕАКЦІЇ СІОНІЗМ Є ЗА-
СОВОМ БОРОТЬБИ ПРОТИ РОБІТНИЧОГО РЕВОЛЮ-
ЦІЙНОГО РУХУ

му. Інакше кажучи, ці близнюки сумлінно служили реакції і в минулому, виконували і виконують замовлення заокеанських колонізаторів зараз, розпалюючи на догоду останнім конфлікти на Близькому Сході.

Ставлення сіоністів до революційної боротьби, до долі Батьківщини і до інтересів свого власного народу логічно виходить з антипатріотичних, космополітичних позицій сіонізму. Сіоністи не вважають батьківщиною країну, в якій народилась і живе людина, не визнають ніяких громадянських обов'язків перед країною, у якій живуть і хліб і сіль якої їдять.

Навіть в умовах національного гноблення царської Росії трудящим євреям чужим було палестинфільство. Єврейський письменник, просвітитель-демократ Менделє-Мойхер-Сфорім писав: «Для нас країна, де народились і померли багато наших предків, країна, в якій ми самі народились, працюємо і помremo, — наша батьківщина. Ніяка сила неспроможна розірвати союз, що зв'язує нас і наших дітей з ґрунтом Росії»¹.

Сіоністи ж, засмічуючи свідомість трудящого єврея вигадками Тори, і сьогодні твердять: «Батьківщина — не та країна, яку ви любите, «як батьківщину». В суто історичному розумінні батьківщина — це та країна, з якої походить ваш народ, на землі якої він народився і з якою зберіг духовний зв'язок»².

Так розуміють батьківщину сучасні ізраїльські сіоністи. Саме з таких антинародних і антинаукових позицій і за допомогою саме такої пропаганди сіоністи намагаються організувати рух за дальшу колонізацію Палестини, за «абсорбцію» — збирання всіх євреїв світу до Ізраїлю.

Поряд з іудаїзмом та сіонізмом великої шкоди завдав трудящим євреям бунд — агентура буржуазії в робітничому класі. Бундівці твердили, що релігія відіграє роль «дисциплінуючого начала», потрібного для приборкання войовничих і грабіжницьких інстинктів та розвитку схильностей до мирного співжиття», чим вона нібито «приносила людству незліченну користь, сприяла людському прогресу»³.

¹ М. Шахнович, Реакционная сущность иудаизма, стор. 194.

² А. Галин, Израиль — еврейское государство, Тель-Авив, 1955 г., стор. 14.

³ М. Терман, Религия и классовые противоречия, стор. 65.

Кинувши клич самостійної організації єврейського робітничого руху і віддаючи останній на поталу буржуазії, бунд згодом перейшов відкрито у ворожий контрреволюційний табір, зімкнувшись після Жовтневої соціалістичної революції разом з реакційними іудаїстськими клерикалами, з силами контрреволюції.

Таку ж націоналістичну позицію посідала і друга буржуазна єврейська націоналістична організація — СЕРП (соціалістична єврейська робітнича партія), теоретиком якої був відомий потім в США іудаїст Хаїм Житловський¹.

Навіть після перемоги Жовтня єврейські націоналісти створили Євкопе (єврейська комуністична партія) та Євкомос (єврейська комуністична спілка молоді), що було відкритою спробою зберегти під комуністичним камуфляжем широкі легальні можливості для активної пропаганди серед євреїв ідеології сіонізму, бундизму та іудаїзму.

Поряд з цим великої шкоди завдав трудящим євреям антисемітизм. Загальновідома антисемітська політика фашистських держав, особливо політика німецького фашизму, який винищив шість мільйонів євреїв.

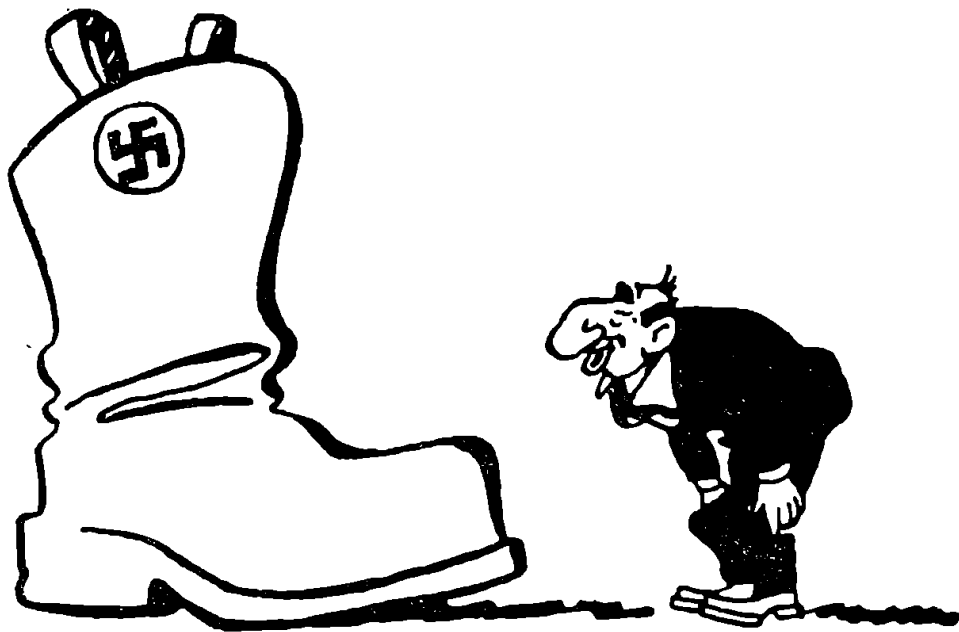
Тим часом зразу після приходу до влади фашизму, саме в період розпаду антисемітських погромів Гітлера, головний берлінський рабин виступив у пресі з заявою, в якій оголосив «справжніми ворогами єврейства»... комуністів, доводячи, що іудаїзм веде боротьбу проти більшовизму, і проголосив гітлерівську диктатуру «ідеалом німецьких євреїв»².

Як стало тепер відомо, сіоністські ватажки «Джойнту»³, тісно пов'язані з американським банком «Діллон Рід енд компані», ще після першої світової війни відіграли одну з головних ролей у відродженні німецького мілітаризму, сприяли приходу до влади Гітлера. За подібні послуги фашистські правителі Німеччини навіть оголосили відомого банкіра-єврея Мендельсона «почес-

¹ Див. В. І. Ленін, Твори, т. 15, стор. 208.

² К. Владимиров, Про реакційну суть іудаїзму, газ. «Кримська правда» від 22 січня 1960 р.

³ Джойнт — «Дістрібушн коміті» (об'єднаний розподільчий комітет), створений в США у 1914 році шляхом об'єднання трьох сіоністських «благодійних» організацій.

В РОКИ ГІТЛЕРІВСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ ВЕРХОВОДИ-СІОНІСТИ ПРИСЛУЖУВАЛИ ФАШИСТАМ

ним арійцем» і широко користувалися послугами банкірського дому цього «арійця»¹.

Розгром фашистської Німеччини не означав повного знищення расової дискримінації та антисемітизму в капіталістичних країнах. Гітлерівське «вчення про ненависть», яке протягом двадцяти років широко пропагувалось у Німеччині і протягом чотирьох років — по всій окупованій Європі, залишило свої сліди. Нелегальні та напівлегальні фашистські організації, які проводять антисемітську пропаганду, все ще існують на п'яти континентах.

Щоб обманути громадськість і приховати розгул антисемітизму в капіталістичних країнах та щоб втягнути Ізраїль в холодну війну, буржуазна преса здійснює галас про вигаданий антисемітизм та про «адміністративне» закриття синагог в Радянському Союзі. Між тим усі знають, що Радянська влада з перших днів свого існування рішуче виступила проти національної расової ворожечі і ліквідувала це ганебне явище.

Виступаючи на зустрічі керівників партії і уряду з діячами літератури і мистецтва в березні 1963 року, М. С. Хрущов заявив, що з часу Великого Жовтня в на-

¹ Див. В. Струве, Фашистский антисемитизм — пережиток каннибализма, Изд-во АН СССР, М., 1941, стор. 15.

шій країні євреї у всіх відношеннях посідають рівне становище зі всіма іншими народами. І не в інтересах нашої справи, говорив М. С. Хрущов, вишукувати на смітниках минулого приклади розладу між трудящими різних національностей. Не на них лежить відповідальність за розпалювання національної ворожнечі і за національне гноблення. Це — справа рук експлуататорських класів.

Наша ленінська партія послідовно проводить політику дружби між усіма народами, виховує радянських людей у дусі інтернаціоналізму, непримиренності до будь-яких проявів расової дискримінації, національної ворожнечі¹.

І справді, де б не жили євреї в нашій неосяжній країні — в Біробіджані чи в Києві, в Ленінграді чи в Одесі, за Полярним колом чи у субтропіках Кавказу — вони всюди рівноправні члени нашого соціалістичного суспільства. У євреїв спільна з усіма народами нашої Батьківщини доля і велика мета — побудова комунізму.

У листі-відповіді англійському філософу Бертрану Расселу М. С. Хрущов переконливо довів, що галас з приводу так званого антисемітизму в СРСР є грубою вигадкою, злісним наклепом на радянських людей, на нашу країну. В Радянському Союзі не було і немає політики антисемітизму, оскільки сам характер нашої багатонаціональної соціалістичної держави виключає можливість такої політики.

Зате преса широко повідомляла про розгул расизму, про дискримінацію євреїв, що дедалі посилюється у Сполучених Штатах Америки, ФРН, Аргентині та інших капіталістичних країнах. Як заявив недавно на конгресі інтернаціональної федерації борців опору голова Союзу антифашистських борців Ізраїлю д-р А. Берман, у США насувається чорна хмара нацизму. Відверто, без будь-яких перешкод з боку властей, діє американська нацистська партія на чолі з «фюрером» Дж. Рокуеллом, чий основний лозунг: «Протягом 10 років, до 1972 р., знищити 5 мільйонів американських євреїв в газових камерах». Цю бандитську агітацію Рокуелл веде широко

¹ Див. «Правду» від 10 березня 1963 р.

і вільно. В США виходить 90 газет і журналів фашистсько-антисемітського напрямку в мільйонах тиражів¹.

Звернімося до матеріалів Дослідного центру Всесвітнього єврейського конгресу — однієї з найреакційніших політичних організацій. Центр опублікував у грудні 1962 року дані, з яких видно, що протягом декількох останніх років відбулось 23 міжнародних фашистських з'їзди, що в 22 західних країнах є 530 нацистських антисемітських організацій, причому більшість з них діє в США та ФРН.

З Клівленда (США) 18 лютого 1963 року передали виступ американського діяча Джона Слоусона. Він сказав, що США стали центром антисемітських виступів. Слоун навів факти, які підтверджують, що антисемітські організації США наслідують гітлерівську техніку.

У березневому номері респектабельного журналу «Есквайр» за поточний рік опубліковано статтю Нормана Подгареца про антисемітизм і фашизм у США. Автор порівнює тих, хто в 20-х роках оточував Гітлера у мюнхенських пивничках, із знахабнілими пройдисвітами, що оточують Рокуелла в Арлінгтоні. Норман Подгарец приходить до висновку, що ніякої різниці між ними немає. Наведемо деякі факти дискримінації євреїв у США. В 46 штатах цієї країни до 700 клубів (54 проц.) не допускають у свій склад євреїв. Понад чверть усіх готелів (23 проц.) заявили, що вони не обслуговують євреїв. У Нью-Йорку, де мешкає 2,5 млн. євреїв, одна третина з 175 організацій, що будують будинки, не здають квартири євреям. Таке ж становище і у Філадельфії, Лос-Анжелосі, Клівленді та інших містах. Ряд єврейських організацій США — «Бней Брит», ветеранів війни — неодноразово публікував дані про те, що нафтові і страхові компанії, великі банки не приймають на роботу євреїв.

Можна було б навести ще чимало фактів, які свідчать про те, що трудящі євреї в США відчують неймовірні приниження, терплять від дискримінації і антисемітизму. Антисемітизм в США — невід'ємна складова частина пресловутого «американського способу життя». Це — реальний прояв расистської теорії і практики, які

¹ Див. К. Смирнов, Заокеанская черная сотня. Разгул антисемитизма в США, «Известия» від 19 травня 1963 р.

у зв'язку з подіями в Алабамі викликали гнів і обурення в усьому світі.

В той же час сіоністські ватажки в капіталістичних країнах щиро прислужують реакційним урядам, виступаючи проти революційних сил і прогресу, так само, як це робили вони в нашій країні до революції, за часів панування реакції.

Починаючи з сіоністів і кінчаючи бундом і євкопе, лідери цих політичних партій разом з реакційним іудейським духовенством виступали проти влади Рад і, значить, проти трудящих євреїв. Буржуазно-клерикальна камарилья з київської організації «Ахдус» заявила зразу після Жовтневої соціалістичної революції, що «на єврейській вулиці революції не трапилось», продовжуючи відстоювати старі порядки.

У свій час ватажки єврейських буржуазних націоналістів разом з рабинами пішли на угоду і з Скоропадським, і з Денікіним, і з Петлюрою. Д. Пасманик, один з вождів сіоністів, що потім став врангелівським міністром, у статті, надрукованій в 1919 році в буржуазному журналі «Общее дело», писав:

«Більшовизм являє собою величезну небезпеку для всього російського єврейства. Більшовизм, як система, веде до повного зруйнування економічного добробуту євреїв..., більшовизм зруйнував усі наші общинні установи»¹.

Під «общинними установами» сіоніст-білогвардієць між іншим мав на увазі релігійні організації, за якими він лицемірно проливав крокодилячі сльози, організуючи разом з білогвардійцями єврейські погроми.

Зате про денікінську грабармію той же Пасманик писав, що вона «несе з собою державну ідею, ідею гармонійної єдності класів, народів і релігійних груп, їх злиття в одне ціле. В результаті перемоги Денікіна відродиться нова Росія. Але для цього потрібно, щоб усі культурні елементи допомагали добровільній армії»². Цим виступом сіоніст Пасманик яскраво показав обличчя єврейської буржуазії та її клерикальних прислужників, що базікали про любов до свого народу і співробітничали з погромщиками. Лідери партії «Паолей Ціон» на Укра-

¹ Цит. за статтею А. Кир, «Раввины и контрреволюция», газ. «Безбожник» від 10 листопада 1929 р.

² Там же.

їні Ревуцький та Гольдман брали активну участь в контрреволюційній Центральній раді та в «уряді» гетьмана Скоропадського. Один з керівників партії «Альгаме сіоністи», що став потім організатором фашистської партії «Херут» — опори американського імперіалізму в Ізраїлі, — В. Жаботинський, в роки громадянської війни уклав навіть угоду з катом Петлюрою про спільну боротьбу проти Української Радянської Соціалістичної Республіки. Для цієї мети Жаботинський створив єврейські військові легіони під назвою «Бріт Гахаяп» (союз війська), які після розгрому Петлюри зразу ж розбіглися.

Характерно, що коли у травні 1926 р. в Парижі було убито Петлюру, В. Жаботинський проливав сльози з приводу загибелі свого друга. Одеська газета «Известия» вмістила тоді з цього приводу таку дотепну карикатуру: емігрант Жаботинський, схилившись над могилою ката Петлюри, скорботно причитує: «Хай буде земля тобі пухом ... з єврейських перин»¹. Не дивно, що вихований Жаботинським сучасний лідер партії «Херут» Менахим Багін недавно заявив: «Протягом десятиріч ми шукаємо єврейського Муссоліні. Допоможіть нам знайти його. Муссоліні є людиною, яка врятувала людство від комунізму»².

Слід підкреслити, що сіонізм досить легко поєднується з будь-яким іншим націоналізмом, коли мова йде про виконання замовлень імперіалістів.

Після закінчення громадянської війни ні сіоністи, ані реакційні рабини не припинили зразу боротьби проти Радянської влади. Підтримуючи зв'язки з чорними силами реакції за межами Радянської республіки, вони всяк підтримували спроби організації «хрестового походу» проти неї. У 1930 році ерусалимські рабини склали спеціальну листівку до «братів-євреїв», у якій між іншим говорилося: «Хай буде воля твоя, господи, щоб ти помстився за своє святе ім'я грішникам, які називають себе більшовиками, і викоринив їх владу на землі»³.

¹ К. Иванов, З. Шейнис, Государство Израиль, его положение и политика, Госполитиздат, М., 1958, стор. 131.

² Там же.

³ М. Шахнович, Кому служит религия Израиля, М., т-во «Прибой», стор. 34.

НА МОГИЛІ ПЕТЛЮРИ

Жаботинський (слізю): Хай буде тобі земля пухом... з єврейських перин!

В Нью-Йорку 150 рабинів улаштували антирадянський мітинг, де поширювали наклепницькі листівки про «жахливі переслідування єврейської релігії в СРСР»¹.

В Парижі відбувся мітинг, на якому єврейські рабини виступили проти Радянського Союзу разом з організатором єврейських погромів колишнім архієпископом волинським і житомирським Євлогієм (Георгієвський В. Г., який під час громадянської війни був уповноваженим при Денікіні, а пізніше став організатором антирадянської брехні і наклепів у Франції).

Про єднання іудейської релігії з фашизмом свідчать також факти агітації рабинів серед єврейського населення Польщі голосувати на виборах проти комуністів, за генерала-фашиста Пілсудського.

Підтримували рабини і югославського короля і фашиста Муссоліні, якому вони піднесли навіть Тору. Точнісінько так колись в Росії вони задарювали Миколу Кривавого.

Прикриваючись релігійною вівіскою іудаїзму, служителі бога Ягве всередині нашої країни провадили роботу, спрямовану на зрив соціалістичного будівництва, підбурюючи віруючих євреїв жити не за радянськими законами, а за приписами Талмуда.

В деяких містах рабини утворювали нелегальні єшіботи² і хедери³, які ставали розплідниками контрреволюційної агентури, як це, наприклад, мало місце у 1929 р. в м. Бердичеві. Бердичівський підпільний єшібот був одним з центрів сіонізму, звідки роз'їжджались агенти для контрреволюційної діяльності по всій країні.

Щоправда, з перемогою соціалізму в нашій країні ставлення іудейського духовенства до Радянської влади змінилось. Сучасна синагога лояльно ставиться до Радянської держави, хоч окремі служителі іудаїзму і далі продовжують підспівувати ворогам трудящих євреїв — сіоністам. Такі факти мали місце навіть після Великої Вітчизняної війни. Так, у 1945 році сіоністи разом з рабинами при підтримці представників «Джойнта» розгорнули в нашій країні шалену антирадянську агітацію,

¹ М. Шахнович, Кому служить релігія Ізраїля, стор. 12.

² Єшібот — іудейська духовна семінарія.

³ Хедер — іудейська релігійна початкова школа для хлопчиків.

знову закликаючи євреїв їхати до Палестини, під владу англійських колонізаторів.

Антинародний характер «Джойнта» ілюструє заява одного з керівників цієї організації — Генрі Моргентау-молодшого. Наприкінці 1948 р. після чергової поїздки до держави Ізраїль Г. Моргентау заявив, що Ізраїль повинен стати «центром опору проти комунізму в басейні Середземного моря» і що «Ізраїль стане ворогом Рад»¹. На початку 1950 р. представники «Джойнта» брали участь в Нью-Йорку в роботі «американської конференції по боротьбі проти комунізму», яка аплодувала американському реакційному профспілковому лідеру за його заяву: «В майбутній війні ми об'єднаємось з фашистами проти комуністів»². Факти свідчать, що єврейські буржуазні націоналісти-сіоністи під час другої світової війни справді тісно співробітничали з фашистами. Наприкінці 1953 р. в Ізраїлі відбувся судовий процес над 72-річним іммігрантом з Угорщини М. Грінвальдом. Цей процес яскраво проілюстрував співробітництво сіоністів з гестапо. Сіоніст Кастнер домовився з гестапо та есесівськими фіурерами за 1 мільйон 600 тисяч доларів вивести 1600 багатих євреїв і сіоністів з Угорщини, здавши решту 500 тисяч євреїв гестапівцям на мученицьку смерть.

Характерно, що після утворення держави Ізраїль Кастнер входив до складу ізраїльського уряду. Лише коли «справа Грінвальда» перетворилась по суті у «справу Кастнера», останній був таємно убитий агентами секретної поліції Ізраїлю.

Не менш лютим ворогом єврейського народу був і другий лідер сіонізму, 80-річний Носсіг, який під час другої світової війни теж співробітничав з гестапо у Варшаві і якого самі трудящі євреї стратили тоді ж у варшавському гетто.

Весною 1960 року був схоплений один з найближчих підручних Гітлера і Гімлера по знищенню шести мільйонів євреїв, есесівський оберштурмбанфіурер (підполковник) СС Карл Адольф Ейхман. Здавалось, справа цілком ясна. Але ізраїльський уряд зволікав цілий рік слідство, потім ще один рік Ейхмана судив окружний

¹ Газ. «Правда України» від 11 лютого 1953 р.

² Я н М а р е к, «Джойнт» — филиал американської розвідки, журн. «За прочный мир, за народную демократию», 1953, № 6.

суд в Єрусалимі і присудив його до смертної кари. Саме під час суду, восени 1961 року ізраїльські діячі і редактори газет отримали поштою фашистську листівку німецькою мовою: «Іудеї, ви брешете і підбурюєте, але ми все рівно доб'ємось свого!». Анонімні автори попереджали, що в разі страти Ейхмана на євреїв чекає «ще гірша кара». Листівки закінчувалися вигуком: «Хайль Ейхман — вірний син Німеччини!».

В Тель-Авіві поліція встановила, що листівку було виготовлено в ФРН і привезено в Ізраїль якимсь «німецьким туристом». Але після цього прем'єр-міністр Ізраїлю Бен-Гуріон (Давид Грін) в інтерв'ю кореспондентові кельнської газети «Дейче цейтунг», підводячи підсумки процесу над Ейхманом, заявив:

«Не такий-то вже і важливий вирок.. Важливо інше— суд довів, що нацистської Німеччини більше не існує... Ми ладні піти на тісне співробітництво з Західною Німеччиною»¹.

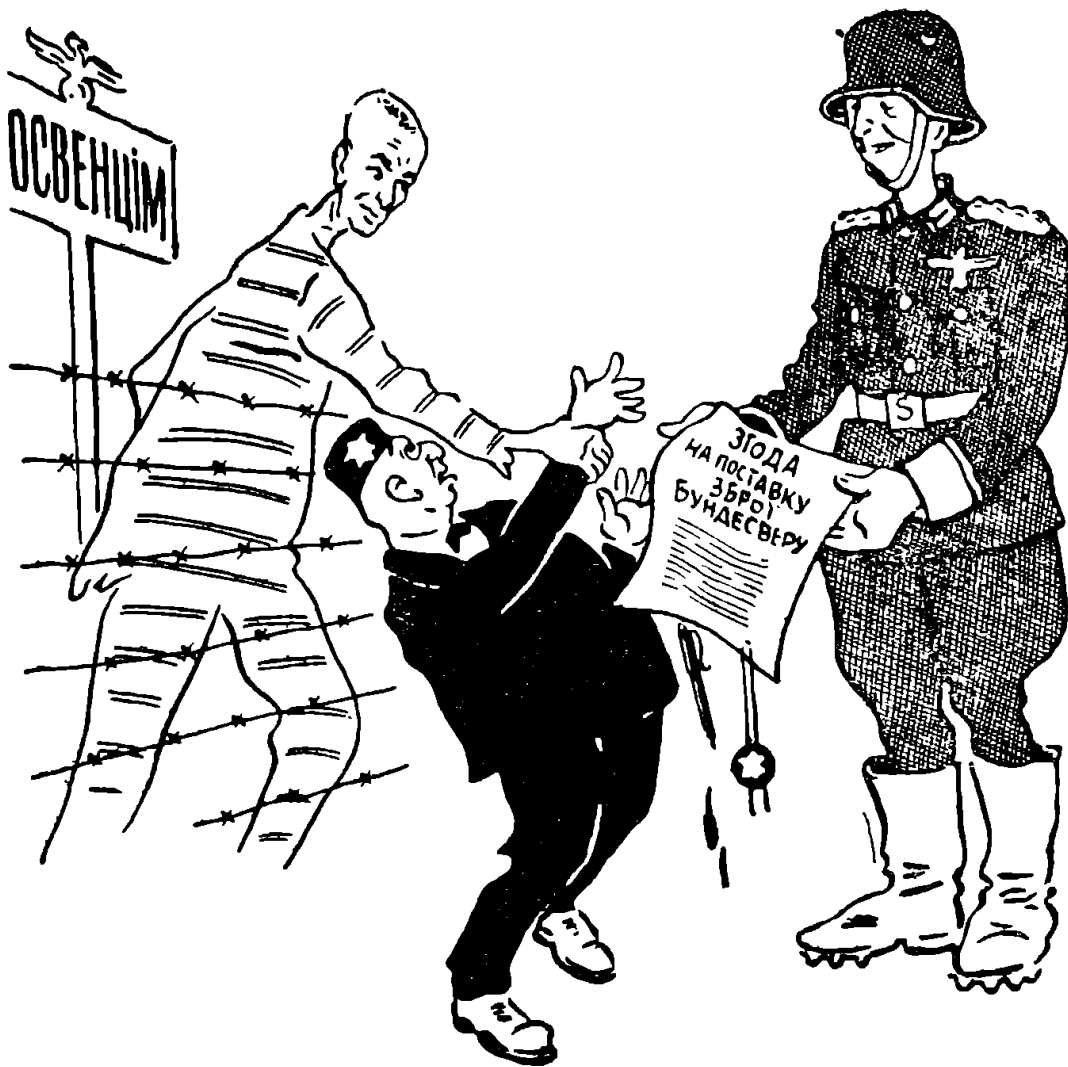
Коментуючи цю зухвалу заяву Бен-Гуріона, орган Комуністичної партії Ізраїлю газета «Кол Гаам» (голос народу) в передовій статті «На службі неофашистського мілітаризму» відзначала: «Тепер, у розпалі боротьби за майбутнє Німеччини, між силами мілітаризму, з одного боку, та мирним соціалістичним табором, з другого, Бен-Гуріон беззастережно став на бік Аденауера—Глобке, заявивши, що нацистської Німеччини більше не існує, а значить, немає небезпеки з боку гітлерівських генералів, і немає потреби обмежувати зростаючу силу мілітаристського Бонну. Тим самим Бен-Гуріон вчинив зрадництво по відношенню до справи миру і до єврейського народу»².

Зовсім недавно рабин західноберлінської синагоги Гольдштейн дав інтерв'ю профашистському листкові «Дейче зольдатен цейтунг», в якому заявив, що гітлерівці «не знищили євреїв європейських країн; вони їх відрядили на особливі роботи».

Так перекликається спорідненість душ сіоністів, рабинів і неофашистів. Навіть Аденауер, не кажучи вже про Ейхмана, не заперечує винищення шести мільйонів

¹ Лев Гинзбург, Закрито ли дело Эйхмана?, журн. «Новое время», 1961, № 52, стор. 10.

² Там же.

БОНН — ГУРІОН

евреїв гітлерівцями, а іудейський рабин «спростовує» це, вигороджує, реабілітує гітлерівців так само, як і Бен-Гуріон.

Отже, крім імперіалістів США, Англії та Франції, ізраїльські сіоністи спілкуються також з неофашистами ФРН, проводячи в той же час політику дискримінації до арабської меншості в своїй країні, перетворюючи Ізраїль на американську базу на Близькому Сході.

Синагоги і зв'язані з ними релігійні організації в сучасних буржуазних країнах переважно підтримують політику буржуазії, загрожують страхітливими карами тим, хто підтримує комуністів, поширюють наклепи на СРСР і країни народної демократії. Особливо яскраво це видно в Ізраїлі, де іудейська релігія є впливовою силою і користується всебічною підтримкою держави. Значна частина ізраїльського духовенства відкрито благословляє зовнішню агресивну політику Ізраїлю, полі-

тику, яка знаходиться в очевидному протиріччі з національними інтересами народу цієї країни.

Використовуючи ветхозавітні легенди, єврейські капіталісти та їх ідеологічні прихвосні — сіоністи разом з рабинами в Ізраїлі розпалюють релігійно-націоналістичні пристрасті, нацьковують євреїв на інші народи, що населяють Палестину, і, перш за все, на арабів. Рабини з сіоністами намагаються разом з тим задушити обурення бідноти й безробітних, закликаючи їх до смирення і каяття. Уряд Ізраїлю кличе народ підкорятися чужоземній фінансовій олігархії і, зокрема, імперіалістам США.

Треба сказати, що союз між фінансовою олігархією Заходу і сіонізмом існує вже кілька десятиріч. Як відомо, англійські та американські монополісти підкорили собі сіонізм ще в період його виникнення, коли він лише мріяв про створення буржуазної єврейської держави в Палестині. Ще задовго до другої світової війни, після реорганізації в 1929 році виконавчого комітету міжнародної організації сіоністів, який став називатись «єврейським агентством», в Англії за спиною сіоністської організації стояли євреї-банкери Ротшільди. Вони фінансували водночас і французьких сіоністів. В Німеччині опорою «єврейського агентства» став Оскар Вассерман, директор німецького банку, що володів колись концесією на будівництво Багдадської залізниці. Всі ці сіоністські ділки вкладали свої капітали в Палестину з метою одержання з неї колоніальних прибутків за рахунок як єврейського, так і арабського населення.

Американські банкіри, так само як і їх англійські, німецькі чи французькі партнери, розглядали сіонізм як вигідний колоніальний бізнес. Заснувавши в 1926 році синдикат «Палестайн економік корпорейшн» (ПЕК), американо-сіоністські колонізатори заходились над створенням сучасної ізраїльської держави.

Історію відносин між американським капіталом і сіонізмом та іудаїзмом не можна зрозуміти, якщо не взяти до уваги справи мільярдерів Рокфеллерів, які вже декілька десятків років намагались захопити до своїх рук частину Палестини — Негевську пустиню з її джерелами нафти. У 1919 році, зразу після першої світової війни, агент американської нафтової компанії «Стандарт Ойл» і технічний співробітник комісії по розробці плану американської політики для Палестини Йел заявив, що хоч

мандат на Палестину одержить Англія, але за допомогою сіоністів владарюватимуть там США.

Так воно і сталось. Після другої світової війни сіоністи в Палестині остаточно перестали визнавати зверхність англійського імперіалізму, а Рокфеллери міцно закріпились. Тепер Ізраїль з його сіонізмом та іудаїзмом розглядається американськими імперіалістами як їхній форпост, як одна з запасних гармат для обстрілу арабського світу.

З метою залучення до Ізраїлю емігрантів сіоністські пропагандисти висунули твердження, нібито Ізраїль є «найсоціалістичнішою» країною світу, з «казково високим» життєвим рівнем населення тощо. Щоб ідеологічно «обґрунтувати» тезу про необхідність дальшої еміграції євреїв в Ізраїль, а також «виправдати» агресію Ізраїлю проти сусідніх арабських держав, сіоністи висувають твердження про «одвічні страждання» євреїв, носяться з концепцією «всесвітньої єврейської нації», прагнучи при цьому не до визволення народів від гноблення імперіалізму, а до «абсорбції», тобто збирання всіх євреїв до Ізраїлю.

Про «споконвічні страждання» таких багатіїв-євреїв, як Гінзбург, Бродський, Поляков, а також Ротшільд, Моргентау, Лімен та інших мільйонерів і мільярдерів говорити не доводиться. Що ж стосується концепції «всесвітньої єврейської нації», єдності євреїв, їх відокремленості на підставі «своєрідності» їхнього історичного розвитку, то ці твердження досить голосно перегукуються з давно викритою життям «теорією єдиного потоку», з горезвісною «теорією безбуржуазності української нації».

Для здійснення своєї мети — абсорбції — ізраїльські сіоністи користуються навіть... антисемітизмом. «Я не посоромлюсь признатись,— заявив Бен-Гуріон,— що коли б у мене була не лише воля, а і влада, я б підібрав групу дужих молодих людей — розумних, скромних, відданих нашим ідеям і які прагнуть допомогти поверненню євреїв, — і послав би їх у ті країни, де євреї занурились у грішному самовдоволенні. Завдання цих молодих людей полягало б в тому, щоб замаскуватись під неєвреїв і, діючи методами грубого антисемітизму, переслідувати цих євреїв антисемітськими лозунгами. Я можу поручитися, що результати, з точки зору знач-

ного припливу емігрантів в Ізраїль з цих країн, були б у 10 тисяч разів більшими, ніж наслідки, яких домоглись тисячі емісарів читанням марних проповідей»¹.

В Ізраїлі — два мільйони населення, з яких близько 500 тисяч чоловік приречені на голодне та напівголодне існування. Ще гірше становище ізраїльських переселенців, про що свідчать численні факти, наведені в нашій пресі з листів євреїв, які на лихо своє потрапили до Ізраїлю. Наведемо уривок з одного листа емігранта з Києва, 84-річного Якова Мойсейовича Фрідмана, що виїхав в Ізраїль в 1954 р. Уважно придивившись до життя тисяч своїх одноплемінників, Фрідман так синтезує свої спостереження:

«Тепер, коли я добре ознайомився з умовами життя простих трудящих євреїв у капіталістичному Ізраїлі, я страшенно розчарований і прибитий горем, бо зрозумів, що все моє життя було помилкою. Я зрозумів, що борюся за шкідливу для трудящих євреїв справу. Коли б мені не соромно було, я порушив би клопотання про повернення до Радянського Союзу, незважаючи на мій дуже похилий вік»².

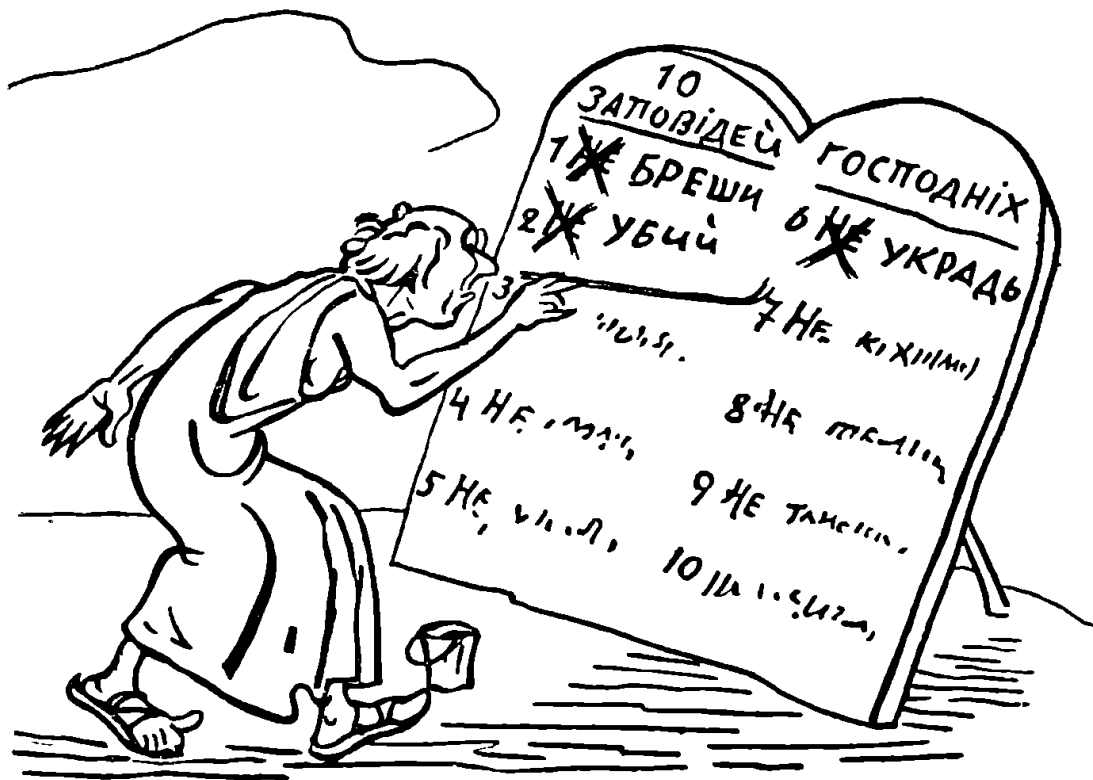
Населення Ізраїлю, як і всякої капіталістичної країни, поділяється на багатих і бідних, експлуататорів і експлуатованих. Крім того, серед емігрантів йде ворожнеча між «ватікім» («старими» колоністами) і «оліхім хадошім» (новими переселенцями), між «франкі» (нащадки іспанських євреїв) і «ашкеназі» (вихідці з Центральної Європи). В Ізраїлі євреї поділяються на «істинних євреїв» і «другосортних», на «чистих» і «нечистих»; «не чистої єврейської раси»!

Як пише Аба Колехштейн з Хайфи своїм родичам у Івано-Франківськ, Ізраїль — «це країна цитрусів, де 99 плачуть, а один сміється». Про те ж розповідають листи багатьох інших переселенців, родичі і знайомі яких живуть на Україні.

Роль захисника і духовного покровителя цього антинародного і антидемократичного режиму в Ізраїлі по-

¹ Єврейська газета «Кемпфер» від 11 липня 1952 р., Нью-Йорк. Цит. за книгою К. Иванов, З. Шейнис, «Государство Израиль, его положение и политика», стор. 23.

² К. Иванов, З. Шейнис, Государство Израиль, его положение и политика, стор. 114.

БЕН-ГУРІОН ЗА РОБОТОЮ

руч з сіоністами старанно виконують тут служителі іудейської релігії. Рабинат Ізраїлю монополізував за собою право безконтрольно втручатися у справи населення, зокрема в родинні зв'язки, чинити суд і розправу на свій розсуд. В Ізраїлі спеціальним законом запроваджено обов'язкове релігійне навчання та івритизація, вживання стародавньої єврейської мови «іврит». Без знання «іврит» жоден інтелігент не може ніде працювати. Оскільки в Ізраїлі досі немає конституції, то за умов засилля іудаїзму це робить необмеженою духовну владу рабинів. Словом, в цій країні все, навіть спорт, організовано на засадах сіонізму і іудаїзму.

Ізраїль — невеличка держава з площею у 20 700 квадратних кілометрів (територія, що не перевищує половини Швейцарії). Проте, будучи прив'язаною до «американського воза», вона стала одним з небезпечних вогнищ агресії на Близькому Сході. На початку 1960 року прем'єр-міністр Ізраїля Бен-Гуріон відвідав з неофіціальним візитом США. Мав зустрічі з президентом США, з керівними особами держдепартаменту, військового відомства і розвідки, а також з канцлером Аденауером, який на той час перебував у США. Бен-Гуріон з Аденауером знайшли спільну мову, намагаючись викликати

сумніви щодо щирості миролюбних кроків Радянського Союзу, наполягали на продовженні гонки озброєнь. Отже, цілком зрозуміло, чому колишній віце-президент США Ніксон (республіканець) і сенатор (демократ), теперішній президент, Кеннеді взяли публічно ідентичні зобов'язання по відношенню до Ізраїлю, заявивши, що «той, хто буде обраний на пост президента США, без жодних коливань підтримуватиме Ізраїль...». «Кожний, хто чує це, може подумати,—говорив делегат Саудівської Аравії Шукейрі на XV сесії Генеральної Асамблеї ООН,— що віце-президент Ніксон і сенатор Кеннеді висувують свої кандидатури на ізраїльських виборах на

ЗНАЙШЛИ СПІЛЬНУ МОВУ

пост президента Ізраїлю, а не Сполучених Штатів Америки. Ці заяви звучать так, ніби весь світ — це Ізраїль, а Ізраїль — це весь світ»¹.

І це цілком зрозуміло. Останнім часом західним, і перш за все американським, монополіям все важче і важче проникати в економіку молодих африканських держав. Пресловута «допомога» США викрила себе як один з засобів неоколоніалізму. Занепав і моральний престиж Сполучених Штатів Америки. Ось тут і потрібен Ізраїль, якого використовують як своєрідну лазівку для проникнення американського капіталу в Африку. Прикриваючись ширмою «молодої» держави, не здатної до колоніальних загарбань, Ізраїль виступає провідником інтересів чужоземних, головним чином американських, монополій, відіграє роль агента США в Африці, до того ж агента досить хитрого і небезпечного. Під висікою ізраїльських концернів, компаній, фірм діє американський капітал, інтереси якого захищає уряд Ізраїлю.

Відповідно до цієї політики уряд Ізраїлю за допомогою Ветхого завіту і сіоністсько-націоналістичної пропаганди прагне підкорити трудящих євреїв інтересам панівної експлуататорської верхівки і американського імперіалізму.

Єдиною силою в Ізраїлі, що веде вперту послідовну боротьбу за демократичні перетворення в країні, виступає за її економічну і політичну незалежність, за нейтралітет і мир з арабськими країнами, за дружбу з Радянським Союзом і іншими країнами соціалістичного табору є комуністична партія. Створена у 1948 році з окремих комуністичних груп, що існували тут, КПІ у 1956 році нараховувала в своїх рядах 2400 членів². Тепер вона організовує навколо себе марксистські робітничі елементи та групи, поширює комуністичні ідеї серед єврейських і арабських трудящих Ізраїлю. Комуністи ведуть боротьбу проти шовіністичної політики ізраїльського сіонізму, проти реакційного іудейського клерикалізму.

«В Ізраїлі існує одна партія, що вказує шлях до передового, до того, чого прагне весь народ. Є одна партія, що веде боротьбу за інтереси народу, за надії і

¹ «Великие проблемы мира ждут своего решения», газ. «Правда» від 4 жовтня 1960 р.

² «Зарубежные страны», Госполитиздат, М., 1957, стор. 350.

сполівання чесних людей усього світу. В Ізраїлі, власне в Палестині, з 1920-х років існує Комуністична партія, яка сьогодні, відзначаючи десятву річницю держави Ізраїль, з радістю і гордістю може сказати, що вона твердо і непохитно стоїть на варті, витримавши чималий натиск і довівши на ділі свій патріотизм, є взірцем боротьби за пролетарський інтернаціоналізм»¹.

Комуністи Ізраїлю роз'яснюють, що єврейське питання в міжнародному масштабі, як і основні проблеми Ізраїлю, буде цілком розв'язане лише після перемоги комунізму над капіталізмом. Тільки комуністи Ізраїлю, Радянського Союзу, країн народної демократії завжди виступали і виступають як справжні друзі ізраїльського народу з осудом тієї згубної антинародної політики, яку проводить на шкоду євреям уряд Бен-Гуріона з сіоністами та іудаїстами.

Керовані Комуністичною партією Ізраїлю, народні маси країни відкидають політику ізраїльських правлячих кіл, їх спілкування з темними силами США і Бонну, виступають проти війни, проти політики злиднів і фашизації, за мир, національну незалежність, за єврейсько-арабську дружбу і дружбу з Радянським Союзом.

Борючись за здійснення такої політики, Комуністична партія Ізраїлю і всі прогресивні елементи країни виступають разом з тим проти реакційного світогляду — іудаїзму, який ідейно живить сіонізм, цього лютого ворога трудящих євреїв.

Виникнувши наприкінці ХІХ століття в середовищі буржуазних кіл, сіонізм ставив своїм завданням зібрати всіх євреїв в одній державі, відокремити їх від інших народів, відвернути їх від класової боротьби проти буржуазії за завоювання демократичних свобод.

Та широкі маси трудящих євреїв вже тоді пішли за марксистами, за В. І. Леніним, який вів непримиренну боротьбу з сіоністами і націоналістичним бундом. Рішучу відсіч бундівцям і сіоністським лідерам В. І. Ленін дав, зокрема, у своїй роботі «Становище бунду в партії». В промові «Про погромне цькування євреїв» великий вождь пролетаріату відзначав:

¹ А. Бени, Израел, положение и борби на работническата класа, Софія, 1959, стор. 38.

«Не євреї вороги трудящих. Вороги робітників — капіталісти всіх країн. Серед євреїв є робітники, трудівники,— їх більшість. Вони наші брати по пригнобленню капіталом, наші товариші по боротьбі за соціалізм. Серед євреїв є куркулі, експлуататори, капіталісти; як і серед росіян, як і серед усіх націй. Капіталісти стараються посіяти і розпалити ворожнечу між робітниками різної віри, різної нації, різної раси... Багаті євреї, як і багаті росіяни, як і багатії всіх країн, в союзі один з одним, душать, гноблять, грабують, роз'єднують робітників»¹.

В. І. Ленін ганьбив царизм і всіх тих, хто сів ворожнечу до євреїв і до інших націй, підкреслював велику силу союзу всіх робітників у боротьбі за повалення капіталу.

В битві проти царизму із середовища єврейського народу вирости видатні революціонери. З перемогою Великого Жовтня євреї стали рівноправними громадянами країни, і сіоністи зазнали повного краху.

Зараз центрами сіонізму є США і Ізраїль. Керівники всесвітньої сіоністської організації виїжджають в інші держави й пропагують там свої ідеї. Активно діє президент цієї організації Наум Гольдман. Він був першою скрипкою на сіоністському зльоті в Парижі, який являв собою збіговисько наклепників на Радянський Союз і соціалізм.

Чого ж добиваються, до чого прагнуть нинішні сіоністи? Як і раніш, вони хочуть зібрати всіх євреїв в Ізраїль і в такий спосіб зміцнити державу-маріонетку як оплот сіонізму. Лідери сіонізму ведуть також посилену наклепницьку кампанію проти комунізму, проти Радянського Союзу і інших соціалістичних країн. До цього зводились і всі розмови на зборищі сіоністів у Парижі, яке проходило під тенденційною назвою «Міжнародна конференція в питаннях про становище євреїв у Радянському Союзі».

Єврейські буржуазні ідеологи дуже засмучені тим, що здійснення марксистсько-ленінської національної політики в нашій країні і країнах соціалістичного табору заважає сіоністським зазивалам вербувати євреїв на

¹ В. І. Ленін, Твори, т. 29, стор. 219—220.

виїзд до Ізраїлю. Наша національна політика сприяла і сприяє широкому залученню трудящих євреїв до активної участі в побудові нового суспільства в країнах соціалістичного табору.

В Радянському Союзі понад 100 націй і народностей живуть в єдиній братерській сім'ї. Разом з росіянами, українцями та іншими народами нашої країни трудящі євреї брали активну участь в громадянській війні за владу Рад, у будівництві соціалізму. Тільки в період Великої Вітчизняної війни за героїзм і мужність, проявлені в боротьбі проти фашистських загарбників, 16772 євреї були нагороджені орденами і медалями, 99 з них присвоєно звання Героя Радянського Союзу, а один — генерал-майор Д. А. Драгунський — цього високого звання удостоєний двічі¹.

В роки мирного будівництва пліч-о-пліч з усіма радянськими людьми в побудові комунізму беруть участь і трудящі євреї. Понад 40 з них за самовідданий труд одержали звання Героя Соціалістичної Праці. Загальновідомо, який великий внесок у розвиток радянської науки і культури зробили вчені єврейської національності. Почав виходити всесоюзний єврейський журнал «Советіше Хаймат» («Радянська Батьківщина»). Словом, трудящі євреї користуються всіма правами, визначеними Радянською Конституцією. Так виглядає на практиці брехня про антисемітизм у Радянському Союзі.

Як цілком справедливо заявив Ф. Р. Козлов під час свого перебування в США у 1959 р., «у Радянському Союзі євреї, як і кожна інша національність, посідають належне їм місце в суспільстві... Що стосується обвинувачень в скривдженні релігійних почуттів євреїв, то це суцільна вигадка. Вони цілком вільно справляють свої обряди... Дай боже, щоб євреї в будь-якій іншій країні жили так, як вони живуть в Радянському Союзі... Між іншим, були євреї, які за власним бажанням виїхали з Радянського Союзу до Ізраїлю. Потім багато з них написали листи в Радянський Союз, в яких сповіщали, що їм кепсько живеться і що вони хочуть повернутись назад»².

¹ Див. зб. «Правда про іудейську релігію», Держполітвидав УРСР, К., 1962, стор. 4.

² Газ. «Worker» від 12 липня 1959 р.

Все це загальновідомі істини. Та сiонiсти з цим не рахуються. Вони не терплять тих, хто реально дивиться на життя, хто висловлює бiльш-менш справедливi погляди. Варто було, наприклад, делегатовi на сiонiстський конгрес в Парижi Сiднею Сiльверману сказати журналістам в Iзраїлі, що «всi розмови про дискримінацію чи антисемітизм по вiдношенню до радянських євреїв — це брехня і що серед євреїв СРСР немає бажаних залишити свою країну і переїхати в Iзраїль», як його зразу взяла під обстріл одна з реакційних ізраїльських газет, цинічно заявивши в передовій статті, що сiоніст не повинен говорити правду про Радянський Союз.

Вiдомо, що буржуазна пропаганда часто-густо вдається до брехні, наклепів і фальсифікації, щоб очорнити наш соціалістичний лад, нашу мораль.

Намагання реакційної пропаганди приписати нашій державі проведення політики антисемітизму або захоування його — це не нове явище, писав М. С. Хрущов у листі-вiдповiдi Расселу. Класові вороги в минулому неодноразово вдавалися до наклепів на нашу дійсність, наш лад. Але політики антисемітизму не було і немає в Радянському Союзі. Наша конституція проголошує, що всяка проповідь расової чи національної винятковості або зненависті караються законом.

Девіз нашого суспільства: людина людині друг, товариш і брат. І ми завжди виховували і виховуємо радянських людей у дусі дружби і братерства з усіма народами, в дусі нетерпимості до національної і расової неприязні. Що ж до наших противників, то пропагандисти «американського способу життя» з шкіри пнуться, щоб приховати його непривабливість. Вони роблять наклепи на Радянський Союз, прагнуть всiляко роздмухати неіснуючу в нашій країні «єврейську проблему». Та марні їх намагання.

«Я ніколи не залумувався над тим, що я єврей, — пише підполковник Д. Гейфман. — Я закінчив військове училище, став комуністом, мені довірили найпочеснішу варту — стояти на охороні Батьківщини»¹. Саме ця відмова від національної замкнутості і обмеженості, по-

¹ «Известия» від 31 травня 1963 р.

чуття єдиної родини, монолітна ідейна згуртованість, соціалістичне братерство радянських народів і не дають спокою буржуазним ідеологам, сіоністам та іншим націоналістам різних мастей. Тому-то вони і вишукують всілякі «питання», «проблеми», «кризи» там, де їх немає.

У всіх радянських людей одна Батьківщина — могутній, великий Союз Радянських Соціалістичних Республік. «Я знав, що мені потрібна лише Радянська влада, і я зі зброєю в руках пішов її захищати», — заявляє Л. Матульський з Сімферополя. А ось що пише Б. Шкляр: «Антисемітизм примусив мене тікати з буржуазної Литви. Я довго блукав по білому світу, побував у різних країнах, але ніде не знайшов для себе приюту, не відчував себе вільним і потрібним. На кінець 1939 року я, нарешті, придбав Батьківщину. В Радянській країні я отримав працю, середню, а потім і вищу освіту, став поважною людиною в суспільстві. Живу серед чудових людей — донських козаків, працюю головним лікарем великого радгоспу. За все це я безмежно вдячний моему уряду, моему народові»¹.

І. Альтман із Свердловська розповів ще про долю однієї родини. До них на будівництво поступив п'ятидесятирічний С. Плац, який з дружиною і двома дітьми повернувся в СРСР з Ізраїлю. «Не від хорошого життя в Ізраїлі він це зробив»², — резонно зауважує тов. Альтман.

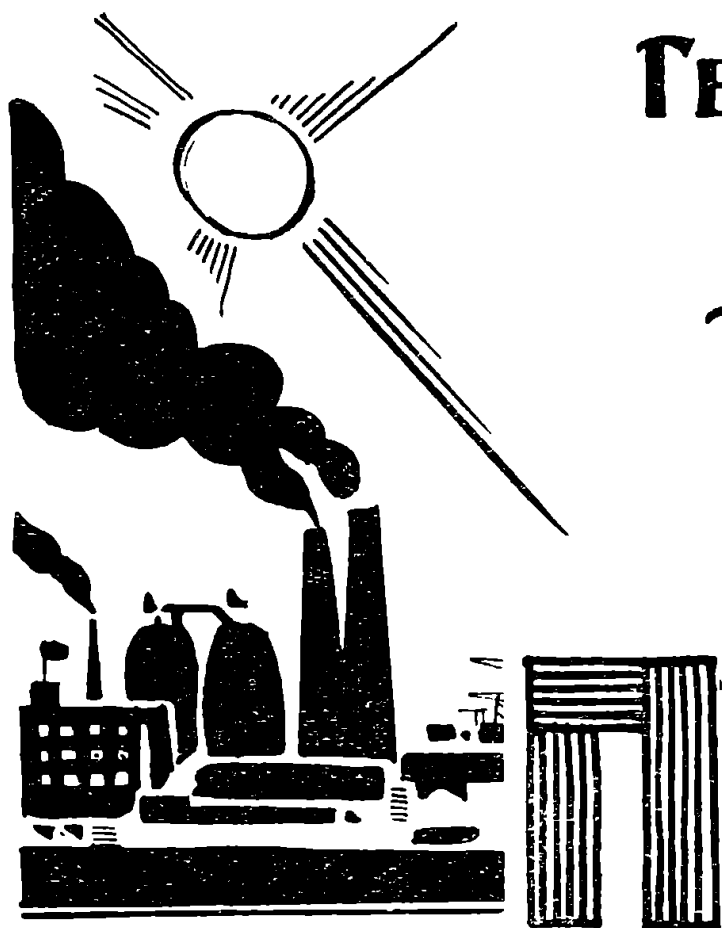
Фання Лонг недавно писала з Єрусалиму своїй родичці в Іршаву, на Закарпаття: «Читаю твого листа і в думках переносюсь до вас, в рідний край. Коли нас агітували їхати в Ізраїль, я послухалась вербувальників. Але «обітована земля» виявилась гіршою за мачуху. Хто тільки може, виїжджає звідсіль. Ваш родич Федір кочує, вже на третьому місці. Ніде не може знайти роботу, неспроможний прогосподувати сім'ю. Радощів мало — турбот багато!».

Чесні люди всієї землі, і того ж Ізраїлю, захоплюються досягненнями нашої Вітчизни, виступають проти імперіалістичних заправил. Учителька однієї з шкіл Чернівецького району на Буковині, Поліна Яківна

¹ «Известия» від 31 травня 1963 р.

² Там же.

Тепер, яка після одинадцятирічних мук на «обітованій землі» повернулася в Радянський Союз, одержала з Ізраїлю листа від своєї приятельки Леї Шубін. Ось рядки з цього листа: «Дорога Полінько! Як я вам заздрю! Ви щаслива. Я бачу Полю — вчительку, яка тут завжди шукала роботу, жила в конурі-бараці разом з щурами. Ми захоплені рішеннями ХХІІ з'їзду партії. У нас обговорюють цю велику важливу Програму. Для всіх нас це велика гордість!!!».

ГЕТЬ З ОЧЕЙ ТЕМНІ ПОВ'ЯЗКИ

еремога соціалізму в
нашій країні підір-
вала соціальні коре-
ні релігії, знищила
базу, на яку спира-

лась церква. Проте в силу відставання свідомості від буття та ряду інших причин пережитки релігійних вірувань, зокрема марновірства іудаїзму, подекуди ще зберігаються серед певної частини євреїв. Цілком природно, що релігійні забобони, релігійні уявлення, які віками вкорінялися старанно розробленою системою впливу на свідомість та емоції людей, не могли зникнути разом з ліквідацією класового гніту. Ці пережитки старого утримуються в свідомості деякої частини людей і в силу звички, набутої старшим поколінням в умовах попереднього суспільного ладу, і в силу традицій, які передаються від старшого покоління молодшому. Крім того, ці пережитки тримаються і внаслідок недостатньої культурності деякої частини радянських людей, а також слабкої в ряді місць науково-освітньої, антирелігійної пропаганди.

Досить істотною причиною існування релігійних марновірств взагалі і іудаїзму зокрема є наявність капіталістичного табору, проникнення в нашу країну буржуазної ідеології ззовні. Імперіалісти зацікавлені в збереженні релігійних пережитків у свідомості наших громадян. Капіталістичний світ, як ми бачили вище, зокре-

ма правлячі кола держави Ізраїль, якщо йдеться про іудаїзм, активно використовують наирізноманітніші шляхи і канали для підтримання релігії в СРСР.

Знання причин існування релігійних пережитків у свідомості людей допомагає нам успішніше переоріювати їх, підносити свідомість мас, виховувати людей комуністичного суспільства. В умовах нашої країни, де знищено класові корені релігії, найважливішим засобом подолання релігійних пережитків є ідейна боротьба проти шкідливої ідеології, наполеглива, кропітка робота по вихованню трудящих в дусі матеріалістичного світогляду.

Історичний досвід показує, що пережитки капіталізму в свідомості людей зберігаються пролягом довгого часу і після встановлення соціалістичного ладу. «Успіхам соціалізму клас експлуататорів протиставить дедалі активнішу ідейну боротьбу мас, намагається утримати їх в духовному полоні буржуазної ідеології»¹.

Завдання полягає в тому, щоб розгорнути ще більш рішучий наступ на ідеологічному фронті, доіти до остаточного визволення трудящих з-під впливу всіх видів і форм буржуазної ідеології, в тому числі з-під впливу релігії, зокрема — іудаїзму. Факти свідчать, що правильно поудована, систематична науково-атеїстична пропаганда є дієвим засобом звільнення радянських людей від релігії. Цим же шляхом ми можемо звести до мінімуму залишки релігійних вірувань в свідомості деякої частини єврейського населення нашої країни.

Деякі наші активісти і навіть керівники партійних і радянських організацій не лише недооцінюють шкідливості впливу рабинів, але й не враховують змін, які сталися в тактиці і прийомах останніх. А зміни ці досить істотні.

Щоб хоч як-небудь підтримати свій престиж, що захитався, служителі іудаїзму, та й інших культів, намагаються пристосуватися до нових умов, модернізують, переробляють свої «святі писання», шукають нових засобів впливу на віруючих. Від служителів релігії тепер усе частіше й частіше можна почути святеницькі мірку-

¹ Заява Народи представників комуністичних і робітничих партій, газ. «Радянська Україна» від 7 грудня 1960 р.

вання про те, що прагнення релігії і комунізму нібито тотожні, що наука і релігія не суперечать одна одній і т. п.

Партійні й інші громадські організації провадять велику роботу по розвінчуванню релігійної ідеології. З кожним роком все більше читається науково-популярних і антирелігійних лекцій, провадяться атеїстичні вечори, більше випускається антирелігійних брошур, плакатів, кінофільмів.

Проте часто наша антирелігійна пропаганда не має конкретного, цілеспрямованого характеру. Наприклад, зовсім недоцільно читати лекцію про іудаїзм серед віруючих іншої релігії і навпаки. Інакше це дасть протилежні бажаним наслідки. В окремих палацах культури, клубах, бібліотеках, кінолекторіях, читальних залах, у польових станах, у цехах з року в рік читаються одні й ті ж лекції, на яких присутні здебільшого ті ж самі слухачі.

Партійні, радянські, комсомольські та профспілкові організації нерідко в атеїстичній роботі дублюють одна одну — кожна складає окремо самотійні плани культурно-освітньої роботи. Потрібен єдиний координаційний центр, який би керував усією атеїстичною роботою.

Нам здається, що при ідеологічних відділах обласних комітетів партії було б доцільним створити спеціальні ради атеїстів на громадських засадах. Ці ради повинні мати опірні групи у всіх містах і районних центрах, у всіх населених пунктах. Члени таких груп могли б проводити з віруючими постійну роз'яснювальну роботу. Це надало б нашій пропаганді більш бойового і наступального характеру.

Саме життя, наша радянська дійсність штовхає віруючого на шлях правильного розуміння законів розвитку природи і суспільства. Віруючі на кожному кроці своєї практичної діяльності переконуються в розладі між правдою життя і нісенітницями релігії. Допомогти людям остаточно позбутися релігійної полуди — важливе завдання ідеологічної роботи.

Причини живучості релігії, пов'язані з пережитками капіталізму в свідомості людей, будуть зникати в міру просування нашої країни вперед до комунізму, в міру дальшого зміцнення комуністичної ідеології. «Тому боротьба проти релігійних передсудів тепер повинна роз-

глядатись як ідеологічна боротьба наукового матеріалістичного світогляду проти антинаукового, релігійного світогляду.»¹

Інтереси комуністичного будівництва вимагають рішучого посилення боротьби з релігією. Пора покінчити з таким становищем, коли науково-атеїстична пропаганда продовжує залишатися найбільш відсталою ділянкою ідеологічної роботи. Пасивність у боротьбі з релігійною ідеологією нерідко впливає з неправильного розуміння суті свободи совісті в нашій країні. Цей лозунг інколи трактується як свобода релігійної пропаганди, чим часто незаконно користуються рабини і інші церковники. Насправді ж наша Конституція допускає лише відправлення релігійних ритуалів — тільки в приміщеннях. Свобода совісті — це насамперед свобода антирелігійної пропаганди, свобода активної боротьби за повне викоренення всіх пережитків минулого в свідомості людей.

Помилковою є також думка, нібито з успіхами науки, техніки, освіти в свідомості радянських людей уже немає місця релігійним передсудам. Деякі товариші вважають, що оскільки марксистсько-ленінський світогляд здобув незаперечну перемогу, центр ваги боротьби з релігією слід перенести із сфери ідеологічної в сферу діяльності адміністративних органів.

Звичайно, застосування адміністративних заходів інколи необхідне. Але це стосується лише тих релігійних організацій, тих служителів і проповідників релігії, які порушують радянське законодавство, ведуть антирадянську пропаганду, завдають шкоди здоров'ю віруючих тощо. Радянські органи, партійні та інші громадські організації повинні суворо слідкувати за дотриманням законодавства про культу. Закон однаковий для всіх без винятку громадян. Саме з метою посилення контролю громадськості за дотриманням служителями релігії радянського законодавства про культу і створено на місцях комісії сприяння в роботі уповноважених Рад в справах релігійних культів.

Але слід пам'ятати, що і в рамках закону служителі релігії мають великі можливості для ідеологічної обробки віруючих. Крім того, релігія може отруювати свідо-

¹ Постанова ЦК КПРС «Про помилки у проведенні науково-атеїстичної пропаганди серед населення», газ. «Правда» від 11 листопада 1954 р.

мість людей і в силу традиції, звички. Ось чому незаперечна важливість виховання мас у дусі атеїзму, формування буквально у кожної людини марксистсько-ленінського світогляду.

В Програмі КПРС вказується, що партія використовує засоби ідейного впливу для виховання людей у дусі науково-матеріалістичного світорозуміння, для подолання релігійних забобонів, не допускаючи ображення почуттів віруючих.

Важливо, щоб кожен пропагандист атеїзму зрозумів, що боротьба з релігією, як і з іншими пережитками капіталізму, — справа надто кропітка. В. І. Ленін в одному з своїх листів у березні 1920 року писав, що перемогти Колчака, Юденича, Денікіна було набагато легше, ніж перемогти старі дрібнобуржуазні звички, відносини, навики. Щоб перемогти тут, сказав Володимир Ілліч, необхідно більше витримки, більше терпеливості, більше наполегливості, більше впертості, більше систематичності в праці, більше організаторського і адміністраторського мистецтва у великому масштабі.

Марксизм-ленінізм учить, що сама практика комуністичного будівництва у всій її різноманітності є величезною школою перевиховання людини. Проте це не слід розуміти так, нібито трудова і громадська діяльність сама собою дає усе необхідне для подолання релігійних пережитків. Вона може бути школою атеїзму лише за умов організації планомірної, войовничої і систематичної виховної роботи, спрямованої не лише на відрив віруючих від релігії, а й на запобігання можливості релігійних впливів на свідомість невіруючих людей, особливо підростаючого покоління.

Ця своєрідна «профілактика» особливо важлива зараз, коли наш народ на основі історичних рішень ХХІІ з'їзду КПРС приступив до втілення в життя нової Програми партії, до безпосереднього створення умов, необхідних для переходу до вищої фази—комунізму. За цих умов боротьба з залишками несоціалістичного ставлення до праці, до суспільної власності, боротьба з бюрократизмом, з пережитками минулого в побуті і моралі і, нарешті, з релігійними пережитками має дуже важливе значення протягом усього періоду переходу від соціалізму до комунізму. Для подолання усіх цих пережитків капіталізму, зокрема для подолання приватновласниць-

ких тенденцій, освячуваних релігією, потрібна настирлива і тривала політико-виховна робота в масах.

У статті В. І. Леніна «Про значення воєвничого матеріалізму» даються конкретні вказівки щодо науково-атеїстичної пропаганди. Підкреслюючи багатогранність методів організації пропаганди, Ленін радив поширювати в масах «найрізноманітніший матеріал з атеїстичної пропаганди, знайомити їх з фактами з найрізніших галузей життя, підійти до них і так і сяк для того, щоб їх зацікавити, пробудити їх від релігійного сну, розворушити їх із найрізніших сторін, найрізнішими способами»¹.

Індивідуальний підхід у цій важливій справі дозволяє певною мірою враховувати конкретні причини релігійності тієї чи іншої людини, її особливості. Така форма виховання дуже ефективна. Про це переконливо говорить досвід індивідуальної та дрібногрупової атеїстичної роботи, нагромаджений в ряді областей УРСР.

Внаслідок величезних змін, що відбулися в країні, переважна частина трудящих євреїв стала байдужою до релігії.

І якщо й досі ще не покінчено цілком з іудаїзмом, то це тому, що дехто по старій пам'яті ще ідеалізує минуле, вірить в Біблію, в її «неперевершену мудрість». Дуже часто релігійні обряди виконують єдино з «почуття поваги до віри батьків». Дехто з євреїв ще вважає, що іудаїзм не має ніякого відношення до класової боротьби і що іудейські обряди переслідують санітарно-гігієнічну мету тощо. Звідси нерідко можна чути такі заяви: «В бога я не вірю, а от вживати мацу вживаю, оскільки це не ритуальна, а національна їжа». Інші вважають, що обрізання нібито теж корисне, а релігійні свята немовби зовсім не релігійні, а національні. Іноді можна почути і таке, що іудаїзм—це єдина ланка, яка пов'язує євреїв з минулим, з давньою культурою і т. д. і т. п. Ці настрої спритно використовує синагога, прагнучи через побут, через обряди сучасного іудаїзму утримати відсталу частину єврейського трудового люду під своїм впливом.

Іудейські церковники заявляють, що іудаїзм виник серед трудящих-хліборобів, що складачі Талмуда нібито

¹ В. І. Ленін, Твори, т. 33, стор. 195.

були бідняками і захисниками інтересів бідноти. Рабин Гліксберг публічно проголошував, що біблейський Мойсей був першим бунтівником-революціонером, а пророк Ісайя виступав як активний прихильник миру.

Народні афоризми, приказки, заклики, що потрапили до Біблії, хоч не мають жодного відношення до релігії, використовуються рабинами з реакційною метою. Навіть боротьбу за мир вони прагнуть використати для пропаганди іудаїзму. Так, у книзі пророка Ісайї є вираз: «...і перекують мечі свої на орала і списи свої на серпи; не підійме народ на народ меча і не будуть більше вчитися воювати»¹. Хоч вираз цей не має нічого спільного з релігією, рабини видають міфічного Ісайю за першого поборника миру, а іудаїзм — за попередника комунізму.

Якщо мало сказаного в Ісайї, лементують іудаїсти, то читайте «Екклезіаста»: «Час насаджувати і час виривати посаджене... час війні і час миру... Все зробив бог прекрасним в свій час, і вклав мир в серце синів людських, хоч людина не може збагнути справ, які бог робить, від початку до кінця»².

Усвідомлюючи облудність іудаїзму, його шкідливість, окремі, по-обивательському настроєні інтелігенти-евреї і навіть (хай поодинокі) комуністи разом з тим вважають, що викривати реакційну суть іудаїзму, виставляючи на публічний осуд всю його безглуздість і шкідливість, мовляв, не слід, оскільки все це нібито породжує антисемітизм. На ділі це замаскований спосіб захисту антинаукових релігійних поглядів іудаїзму.

Отже, боротьба проти пережитків іудаїзму на даному етапі не є абстрактною, чисто академічною боротьбою, що має лише теоретичний інтерес, а продиктована потребами будівництва комуністичного суспільства і набуває великого практичного значення. В сучасних умовах іудаїзм використовується як засіб гальмувати рух суспільства вперед, до комунізму. Щоб покінчити з іудаїзмом в наших умовах, щоб викоринити старий побут серед віруючих євреїв, треба вище піднести серед них культурно-виховну роботу, більше турбуватись про науково-атеїстичну пропаганду.

Треба раз і назавжди покінчити з шаблоном, компа-

¹ Библия, книга пророка Исайи, гл. 2, стих 4.

² Там же, книга Экклесиаста, или проповедника, гл. 3, стихи 2, 8, 11.

нійщиною, поверховістю, інертністю в пропаганді наукового атеїзму. Вдосконалюючи і поширюючи такі масові форми роботи з людьми, як лекції, тематичні вечори, вечори запитань і відповідей, голосні читання і обговорення літератури, показ художніх і науково-популярних кінофільмів, відповіді на запитання читачів газет і радіо-слухачів, виступи перед віруючими тих, хто порвав з релігією, партійні організації особливу увагу повинні приділити індивідуальній роботі з віруючими. Не секрет що значна частина людей — і саме тих, на кого розраховані наші масові заходи, не буває на них. Причини цього різні: віддаленість від культурних закладів, зайнятість домашнім господарством, похилий вік тощо. На допомогу саме цим верствам населення і повинні прийти наші лектори, агітатори.

Програма КПРС визначає для нас зміст атеїстичної пропаганди. В ній підкреслюється, що, терпеливо роз'яснюючи неспроможність релігійних вірувань, необхідно спиратися на досягнення сучасної науки, яка все повніше розкриває картину світу, збільшує владу людини над природою і не залишає місця для фантастичних вигадок релігії про надприродні сили.

Звичайно, це потребує ґрунтовних наукових знань від пропагандистів. Тому надзвичайно важлива робота постійно діючих семінарів лекторів-атеїстів. Мало того, інтереси справи вимагають створення розгалуженої мережі шкіл агітаторів-атеїстів, де б останні поряд з вивченням наукового атеїзму і кращих методів атеїстичного виховання людей знайомилися з сучасними досягненнями науки і техніки.

Неоціненне значення для антирелігійної пропаганди має роз'яснення трудящим положень Програми КПРС. Сам зміст Програми — смертельний удар по релігії, незаперечний, переконливий аргумент на користь атеїзму. Вона — джерело оптимізму, радості, впевненості в силах людини, яка будує комунізм. Кожне її положення ґрунтується на гранітному фундаменті марксистсько-ленінської науки, непримиренної до релігійних забобонів.

Надзвичайно важливо добитися, щоб кожна людина глибоко засвоїла органічну необхідність творчої праці, усвідомила, що комунізм з його життєвими благами будується великими трудовими зусиллями кожного члена суспільства. Безсмертя людини не в релігії, а в натхнен-

ній праці. Законом життя, внутрішньою потребою кожного будівника комунізму повинні стати найбагородніші принципи, про які віками мріяли покоління трудящих і які тепер втілені в конкретних пунктах кодексу комуністичної моралі, непримиренної до релігійної моралі, релігійного світогляду.

Основне положення, що ним керується Комуністична партія в своєму ставленні до релігії, сформульоване В. І. Леніним. «Ми вимагаємо, — писав В. І. Ленін, — щоб релігія була приватною справою щодо держави, але ми ніяк не можемо вважати релігію приватною справою щодо нашої власної партії... Партія наша є союз свідомих, передових борців за визволення робітничого класу. Такий союз не може і не повинен байдуже ставитися до несвідомості, темряви або мракобісництва у вигляді релігійних вірувань.»¹

Здійснюючи свободу совісті, держава охороняє як свободу відправлення віруючими релігійних культів, так і свободу антирелігійної пропаганди атеїстами. В постанові ЦК КПРС від 10 листопада 1954 р. «Про помилки в проведенні науково-атеїстичної пропаганди серед населення» рішуче засуджуються грубі випадки проти віруючих, що мали подекуди місце в нашій антирелігійній пропаганді. ЦК партії підкреслює непохитність ленінського принципу — вести боротьбу з позицій науки, ідейним шляхом, не допускаючи ніякого примусу і адміністрування проти будь-якої релігії, в тому числі і проти іудаїзму.

Лише наполеглива, терпелива і систематична науково-атеїстична пропаганда звільнить усіх трудящих нашої країни, а серед них і євреїв від шкідливої спадщини минулого.

Викриваючи реакційну суть іудаїзму, необхідно пам'ятати ще одну вказівку В. І. Леніна про те, що «боротися з релігійними забобонами треба надзвичайно обережно; багато шкоди завдають ті, хто вносить в цю боротьбу образу релігійного почуття. Треба боротися шляхом пропаганди, шляхом освіти. Вносячи гостроту в боротьбу, ми можемо озлобити масу; така боротьба зміцнює поділ мас за принципом релігії, а наша сила в єднанні»².

¹ В. І. Ленін, Твори, т. 10, стор. 64—65.

² В. І. Ленін, Твори, т. 28, стор. 158.

ЗМІСТ

Передмова	3
Вступ	7
Міф про «богообраний народ» і його небесного покровителя Ягве	10
Тора-Хумеш і Талмуд — павутиння мракобісся	24
Тріщать тенета іудаїзму	63
Торжища біля оренкойдешів	83
Ні, не з ребра «ішша»	105
Іудейські компрачикоси—вороги молоді	113
Кому дурман, а кому гроші в кишеню	123
Життя спростовує сїоністську брехню	153
Геть з очей темні пов'язки!	183